

ବିଗଳହର

ମାରିଲୁ ବିଚା କୁଟୁ

BELIPHOOOL

A Social Novel Written by Mahendra
Borthakur and Published by Bangshi-
dhar Sarmah, M/s. Gauhati Book
Stall, Gauhati 3. Price Rupees
Four only.

॥ প্রকাশক : শ্রীবংশীধৰ শৰ্মা • গুৱাহাটী বুক ষ্টল • শিলপুখুৰী • গুৱাহাটী-৩ ॥

॥ প্রথম প্রকাশ : চেপ্তেম্বৰ ১৯৭১ চন ॥

॥ বেটুপাতৰ ছবি আৰু অঙ্গসজ্জা : ত্ৰৈলোক্য দত্ত ॥

॥ লিখকৰ দ্বাৰা সৰ্বস্বত্ব সংৰক্ষিত ॥

॥ ছপা : শ্ৰীঅজিতকুমাৰ ৰায় • শ্ৰীমাৰদা প্ৰিণ্টিং • ঘোষ লেন • কলিকতা-৬ ॥

॥ মূল্য : চাৰি টকা মাথোন ॥

যিসকলৰ তেজ আৰু চকুপানীয়ে
'বেলিফুল'বোৰ গঢ়িছিল সেইসকল
চাহ-মজদুৰ আৰু কৰ্মীলৈ—

॥ বেলিফুল ॥

বেলিফুলৰ কাহিনী এই শতিকাৰ
চতুৰ্থ দশকৰ মাজ ভাগৰ।

‘বেলিফুল’লৈ যোৱাৰ বাটটো প্ৰথমে মোক দেখুৱাই দিছিল হৰেনে। বাটটো চিনিহে থৈছিলোঁ, সোমাবগৈ পৰা নাছিলোঁ। অগ্ৰজ প্ৰতিম শ্ৰীহোমেন বৰগোহাঞিক ছমহীয়া নীলাচলৰ বাবে কাহিনী এটা দিম বুলি প্ৰতিশ্ৰুতি দিব নলগা হলে ‘বেলিফুল’ৰ ভিতৰ চ’ৰাত হয়তো সোমোৱাই নহ’লহেঁতেন। ‘বেলিফুল’ৰ মূল কাহিনীতো “বেলিফুলৰ ভূত” নামেৰে নীলাচলত প্ৰকাশ হৈছিল। অৱশ্যে বৰ্তমান ‘বেলিফুল’ত “বেলিফুলৰ ভূত”ৰ জঁকাটোহে আছে, তাৰ গতি আৰু পৰিণতিত সালসলনি হৈছে। “বেলিফুলৰ ভূত” নীলাচলত প্ৰকাশ পোৱাৰ পিচত বহুজনৰে প্ৰশংসাসূচক মন্তব্য পাইছিলোঁ। যদিও সেই লিখনি তথা চৰিত্ৰসমূহৰ ওপৰত প্ৰতিটো খুঁতি-নাতি দেখুৱাই সমালোচনাৰে থকা-সৰকা কৰি মোলৈ এখন চিঠি আহিছিল—শ্ৰীভবেন বৰঠাকুৰৰ পৰা। সেইখন চিঠি নোপোৱা হ’লে নিজৰ লিখনিৰ দুৰ্বল ভাগখিনি বিচাৰ কৰাৰ কথা নাভাবিলোঁহেঁতেন কিজানি। যিসকলৰ মোলৈ মৰম আছে, যিসকলে মোক লিখি থকা বিচাৰে সেইসকলৰ পৰা মই যথার্থ সমালোচনাকেই বিচাৰোঁ।

‘বেলিফুল’ প্ৰকাশত প্ৰকাশকৰ লগতে আৰু কেইজমান পোনপটীয়াকৈ জড়িত আছে। সেইসকল হৈছে মোৰ লিখাৰ প্ৰথম পাঠক প্ৰসাদদা (দুৰ্গেশ্বৰ বৰঠাকুৰ), কুমাৰী ভাৰতী বৈৰাগী আৰু ডিগবৈৰ যোগেন শৰ্মা। লৌকিক কৃতজ্ঞতা প্ৰকাশেৰে মই নিশ্চয় এইসকলৰ ওচৰত ঋণমুক্ত হব নোৱাৰিম।

প্রকাণ্ড লোহাৰ গেটখনৰ ওচৰত সৌৰভৰ মটৰখন ব'লহি।
দৌৰি আহিল বীৰ বাহাদুৰ, দৌৰি আহিল মনেশ্বৰ কলিতা। বীৰ
বাহাদুৰে লোহাৰ গেটখনৰ তলাটো খুলি গেটখন বহলকৈ মেলি
দিলে। গাড়ীখনৰ সৈতে সৌৰভ সোমাই আহিল। গাড়ীখন
বখোৱাৰ লগে লগেই মনেশ্বৰ আহি সৌৰভৰ সমুখ পালেহি।
সৌৰভে আন কোনোফালেই নাচাই নবাব মহলতুল্য সু-উচ্চ
অট্টালিকাটোৰ ওপৰত চকু ফুৰালে। শঙ্কৰ বৰুৱাৰ আভিজাত্যক
সগৌৰৱে ঘোষণা কৰি থকা এই ৰাজপ্ৰাসাদ প্ৰতিম 'বেলিফুল'ক
নিবৰে কিছু সময় চাই থাকিল। চাই থাকিল ক্ৰমশঃ মূৰৰ ওপৰলৈ
উঠি আহিব খোজা বেলিটোৰ পোহৰত চিকমিকাই থকা 'বেলিফুল'ৰ
সন্মুখ বন্ধ দুৱাৰৰ পোহৰ প্ৰতিফলিত কাঁচকিখনলৈ। 'বেলিফুল'ৰ
সোঁ-মাজতে থকা পোহৰ প্ৰতিফলিত 'গ্লাছ-হাউচ'টোলৈ চকু যোৱাত
সৌৰভৰ অনুমান হ'ল যেন সূৰ্য্যটো তাতেই আহি লাগি বৈছেহি।
সামান্যভাৱে ঘামি উঠা মুখখন সি কমালখনেৰে মোহাৰি ল'লে।

—মনেশ্বৰ কাই!

মনেশ্বৰে সৌৰভৰ চকুলৈ চালে। —সক বোপা!

—সোঁফালে যাওচোন ব'লা।

—ভিতৰ নোসোমোৱা জানো?

—অলপ ঘূৰি আহোঁ ব'লা। বীৰ বাহাদুৰ গাড়ীৰ ওচৰতে
থাওক।

বীৰ বাহাদুৰে সামৰিক লোকৰ কায়দাত আদেশ গ্ৰহণ কৰিলে।
'বেলিফুল'ৰ প্ৰকাণ্ড ফুলনিখন ঘেৰি থোৱা ইটাৰ সু-উচ্চ
দেৱালৰ গা ছুই যোৱা তিনিফুট বহলৰ বাটটোৱেদি সৌৰভ আগুৱাই
গ'ল। পিচে পিচে মনেশ্বৰ। কিছু সময় ধৰি ছয়ো নিবৰেই গৈ
থাকিল।

—সাপ!

হঠাৎ মনেশ্বৰে চিঞৰ মাৰি দিলে। সৌৰভ বৈ গ'ল। দেখিলে,
লিক্‌পিক্‌ কৰি কাৰ্শলা সাপ এডাল আগেদি পাৰহৈ গৈ পাইন গছৰ
পুলি ছটাৰ মাজত সোমাল।

—কাৰ্শলা সাপ। সৌৰভে হাঁহি হাঁহি ক'লে।

—কালি বীৰ বাহাদুৰে সেই গুলঞ্চজোপাৰ ওচৰত ডাঙৰ সাপ
এডালো দেখিছিলে হেনো। কি সাপ জানো!

সৌৰভে মন কৰিলে মনেশ্বৰৰ চকুযুৰিত সাপৰ প্ৰতি থকা ভয়
সুস্পষ্ট হৈ পৰিছে।

ছয়ো লাহে লাহে গৈ থাকিল।

—মনেশ্বৰ কাই!

—সক বোপা—

—এই ঘৰটো আক'লৰ খুজিছোঁ।

—সক বোপা!

মনেশ্বৰৰ বিশ্বাস হ'ল, সি যিটো কথা শুনিছে সেইটো সক
বোপাই কোৱা কথা নহয়। সেয়েহে সি অবিশ্বাস দৃষ্টিৰে সৌৰভলৈ
চালে। সৌৰভে মনেশ্বৰৰ চকুৰ ভাষা বুজি পালে।

—সঁচা কৈছোঁ মনেশ্বৰ কাই!

—কিন্তু.....

—ভূতলৈ তোমাৰ ভয় লাগে? ভূত তুমি দেখিছা?

—কিন্তু এই জয়াল ঘৰটোত.....

—কিয়, তোমালোক আছাই দেখোন।

একো বুজি নোপোৱাৰ দৰে মনেশ্বৰ মনে মনে থাকিল। সৌৰভেও
আক একো নক'লে। ছয়ো নিবৰেই আহি থিয় দিলেহি প্ৰায় ছবিঘা
মাটি জুৰি থকা প্ৰকাণ্ড পুখুৰীটোৰ পাৰত। তাৰ দেউতাকে
খন্দোৱা এই প্ৰকাণ্ড পুখুৰী। কজলা পানীখিনি লৈ সি এবাৰ চালে।
চালে, ধুনীয়াকৈ পকাৰে বন্ধোৱা তাৰ মসৃণ পাৰটোলৈ। এই
পুখুৰী পাৰ! তাৰ শৈশৱৰ স্মৃতি জড়িত এই পুখুৰী পাৰ!!

সৌৰভ আগ বাঢ়িল। মনেশ্বৰো। অলপ দূৰ গৈ সক বেঞ্চ
এখনত বহি পৰিল। আবেলি পৰত বহি জুৰ বতাহ লবৰ বাবেই
পুখুৰী পাৰত কেইবাখনো মাৰ্বল শিলেৰে বন্ধোৱা বেঞ্চ আছিল।
মনেশ্বৰ থিয় দি ব'ল।

কিছু সময় কোনেও একোকে নক'লে। মনেশ্বৰে মাথোন
সৌৰভক ভৰিৰে পৰা মূৰলৈকে এবাৰ নিৰীক্ষণ কৰিলে। মানুহটো
কিবা আনমনা হৈ আছে।

—মনেশ্বৰ কাই!

—হঁ।

—দেউতা ইয়াত সদায় বহিছিলহি নহয়?

—ওঁ।

—আক কোন কোন বহিছিলহি?

—সকলো, তুমিও। সৌ তাতো বহিছিল।

মনেশ্বৰে অদূৰত থকা ফুলনিখনলৈ আঙুলিয়ালে। সৌৰভে
কিন্তু সেইফালে চকু নিদিলে। কিবা এটা ভাবি ভাবি মনেশ্বৰৰ
মুখলৈকে চাই থাকিল। কাষৰ জোপোহা কৰ্পূৰ গছজোপাৰ ছাঁ
আহি সৌৰভৰ গাত পৰিলহি। এপ্ৰিল-মে মাহৰ সূৰ্য্য প্ৰচণ্ড
উত্তাপেৰে ওপৰলৈ উঠি আহিল যদিও শাৰীৰিকভাৱে সি সেই
উত্তাপ বৰকৈ অনুভৱ নকৰিলে। মনেশ্বৰে মন কৰিলে মাজে মাজে
বেলিফুল' পৰিদৰ্শন কৰিবলৈ আহি থকা সৌৰভ আজিৰ দৰে কোনো
দিন চিন্তাক্ৰিষ্ট হৈ পৰা নাই। এনেদৰে এই বেঞ্চত বহি দূৰ দিগন্তলৈ

উদাসভাৱে কোনো দিন চাই থকা নাই। সকলো বোপাৰ কি হৈছে বাক? বৰ বোপাৰ কথা বেলেগ। তেওঁ সঘনাই ইয়ালৈ আহে। এই পুখুৰী পাৰতে বহি ঘণ্টাৰ পাচত ঘণ্টা কটায়। কিবাকিবি ভাবে আৰু এটা সময়ত প্ৰায় অচেতন হৈ এই বেঞ্চতেই শুই পৰে। তেতিয়া তেওঁক ঘৰত থৈ আহিবগৈ লাগে। এই দৃশ্য মনেশ্বৰ, কেৱল মনেশ্বৰেই কয়, 'বেলিফুল'ত কাম কৰা প্ৰতিজনৰেই পৰিচিত। বৰ বোপা কয় এনেকুৱা সেই কথা মনেশ্বৰে মুখ ফুটায় কাকো একো নকয় যদিও মনে মনে সি বুজি পায়। 'বেলিফুল'ৰ পৰম বিশ্বাসী মনেশ্বৰে এই অট্টালিকাৰ ভিতৰৰ বহুখিনি বহুস্তৰে সন্ধান পাই যদিও সেইবিলাক বহুস্তৰ সমুদ্ৰ কাকো নিদিয়।

যোৱা পোন্ধৰ বছৰ ধৰি এই ঘৰ, এই বাৰী, এই পুখুৰী পাৰ পৰিত্যক্ত হৈ আছে, অথচ তাৰ সামান্যতম চিন ক'তো পোৱা নাযায়। মনেশ্বৰৰ তত্ত্বাৱধানত এই ঘৰ, ঘৰৰ চৌদিশ, পুখুৰী পাৰ পৰিষ্কাৰ কৰি ৰাখিবৰ বাবে দৈনিক সাতোটাকৈ মানুহে কাম কৰিছে, মাহিলি প্ৰায় চাৰি হেজাৰ টকা খৰচ কৰা হৈছে। অব্যৱহৃত পুখুৰীৰ পানী অৱশ্যে দিনে দিনে কজলা হৈ গৈছে, খাকুৱা হৈ গৈছে, কাৰণ ইয়াৰ তলখন যোৱা কুৰি বছৰে পৰিষ্কাৰ কৰা হোৱা নাই।

সৌৰভ বহাৰ পৰা উঠিল। পুখুৰী পাৰৰ পৰা 'বেলিফুল'লৈ থকা অঁকোৱা-পকোৱা বাটটোৱেদি আহি 'বেলিফুল'ৰ চৌহদ উঠিলেহি। মনেশ্বৰো। দেশী-বিদেশী, স্থলভ-দুৰ্গভ ফুলেৰে সন্মোভিত ফুলনিখনৰ মাজত থিয় হৈ এবাৰ চালে আকৌ পুখুৰীটোৰ ফালে। চৌহদ ঘেৰি থোৱা ইটাৰ দেৱাল ভেদ কৰি সৌৰভে পুখুৰীৰ পকাৰে বন্ধোৱা পাৰটো নেদেখিলে। কেৱল দেখিলে—পুখুৰী পাৰৰ শাৰী শাৰী নাহৰ গছৰ জোঙা জোঙা আগবোৰ। দেখিলে প্ৰকাণ্ড কৰ্পূৰজোপা। কিছু সময় সেইফালে চাই থাকি চকু ঘূৰাই আনিলে ফুলনিখনলৈ। ভমকা-ভমকাকৈ ফুলি থকা 'চিজন

ফ্লাৱাৰ'বোৰলৈ চালে, চালে কাষৰ ডালিয়াবোৰলৈ, চুকৰ গুলঞ্চজোপালৈ, চালে—লোহাৰ গেটখনৰ পৰা 'বেলিফুল'ৰ সন্মুখ চোতাললৈ থকা বাটৰ দুয়োকাষৰ 'ইউক্লিপ্‌টাছ' কেইজোপালৈ। ক'তো কুটা এগছ পৰি থাকিব নোৱৰাকৈ পৰিষ্কাৰ কৰি থোৱা ফুলনিখন চাই সৌৰভৰ ভাল লাগিল। মনেশ্বৰে সকলো যত্নৰে এই ঘৰ ৰাখিছে।

দুৱাৰ খোলা মনেশ্বৰ কাই।

ঘৰ সোমাব?

ওঁ।

কঁকালৰ খোচনিৰ পৰা ছাবি উলিয়াই মনেশ্বৰে 'বেলিফুল'ৰ সন্মুখ দুৱাৰখন খুলি দিলে। সৌৰভ সোমাই গ'ল। মনেশ্বৰ আগবাঢ়ি গৈ আৰু কেখনমান দুৱাৰ-খিৰিকী খুলি দিলেগৈ। একুৰিতকৈ অধিক সৰু-বৰ সকলোবোৰ কুঠৰীৰ সৈতে 'বেলিফুল'ক কোনো দিনেই সৌৰভে একেলগে চোৱা নাই। চোৱাৰ অৱসৰো নাই, ইচ্ছাও নাই। সৌৰভ পোনে পোনে থকা ৰংমহলৰ ফাললৈ নগৈ সোফালৰ সৰু কোঠাটোৰ, সি সৰুৰে পৰা থাকিবলৈ ভাল পোৱা কোঠাটোৰ, দুৱাৰখন খুলিবলৈ ক'লে। সৰু কোঠাটোলৈ সি সোমায় গ'ল। এয়া, এই কোঠা একেদৰেই আছে। প্ৰকাণ্ড চকী কেইখন, চোফা আৰু চকীৰ কুছনবোৰ যেন এই মাত্ৰহে পাৰি থৈ গৈছে। সি এবাৰ চাৰিওফালে চালে। চকুত পৰিল কপালি ফ্ৰেমত বন্ধাই থোৱা ষষ্ঠ জৰ্জৰ বিৰাট ফটোখন, মহাৰাণী ভিক্টোৰিয়াৰ অভিষেকৰ ছম্পাপ্য আলোকচিত্ৰ, চুইজাৰলেণ্ডৰ বৰফাবৃত পাহাৰীয়া লেণ্ডস্কেপখন। দেউতাকৰ দিনতে সজায় থোৱা ফটোবোৰ এতিয়াও আগৰ দৰেই আছে।

—সঁচাই এইটো ঘৰলৈ আহিব নেকি সৰু বোপা।

—বৰদা আহিব। টাউনৰ ঘৰত সি হেনো নাথাকে, সি বোলে ইয়াতেই থাকিবহি।

বব বোপা আহিব ! মনেশ্বৰে অলপ থত্মত খালে। বব বোপা
কিয় আহিব লাগে ইয়ালৈ ? বলিয়ালি কবিলৈ ? তেওঁ যেতিয়াই
ইয়ালৈ আহে তেতিয়াই দেখোন তেওঁৰ মূৰ গৰম হৈয়েই আহে।

—কিন্তু সক বোপা !

—ইয়াত বাক সঁচাই ভূত ওলায় নেকি মনেশ্বৰ কাই ? সঁচাকৈয়ে
পুখুৰী পাৰত কোনোবাই নিশা কান্দে ? সঁচাই আমাৰ এই
'বেলিফুল'ৰ 'বংমহল'ৰ পকা মজিয়া কাটি তেজ ওলাইছিল ? সঁচাই
ইয়াত কোনোবাই জুহুকা পিন্ধি নিশা দৌৰি ফুৰে ?

মনেশ্বৰ অবাক হ'ল। সক বোপাৰ কি হৈছে ? কিয় এনেখন
কৰিছে ? কিয় এইবোৰ কথা সুধিছে ? মুখখন কিয় এনে হৈছে ?
সক বোপা বিলাতত থাকোঁতেই 'দেউতাহঁতে' এই ঘৰ এৰি গৈছে।
এৰি গৈছে.....

এয়েই সেই 'বেলিফুল' আৰু সোঁটো পুখুৰী—যাৰ পাৰত থকা
প্ৰকাণ্ড বটগছজোপাৰ তলত মাজনিশা কোনোবা সুকণ্ঠী নাৰীয়ে
ইনাই-বিনাই কান্দে। এয়ে সেই 'বেলিফুল' যাৰ বুকুত থকা
অসামান্য 'বংমহল'ত মাজনিশা কোনোবা নাচনীয়ে নাচে, ভৰিত
জুহুকা পিন্ধি লৰা-ঢপৰা কৰে ? আৰু ? ইয়াৰে মজিয়া ফাটি এদিন
হেনো তেজ ওলাল, মানুহৰ তেজ। এই 'বেলিফুল'ৰ চৌহদলৈ চুবুৰীয়া
কোনো নোসোমায়। সেই পুখুৰী পাৰত বহি জুৰ বতাহ লবলৈ
কোনেও সাহস নকৰে। ইয়াত যে ভূত আছে ! কাবোৰাৰ প্ৰেতাআই
যেন বন্ধনমুক্ত হবলৈ ইয়াৰ ভিতৰত ধৰফবাই ফুৰিছে ! অজস্ৰ টকা
আৰু বহু পৰিকল্পনাৰ পৰিপূৰ্ণ পৰিসমাপ্তিৰ চিহ্ন এই বাস-ভৱন, এই
বিলাস ভৱন। এই বংমহল ত্যাগ কৰি শঙ্কৰ বৰুৱা গুচি গ'ল কিয় ?
শঙ্কৰ বৰুৱাৰ পত্নী স্বৰ্ণপ্ৰভাই কিয় কৈছিল—মোক ইয়াৰ পৰা লৈ
যা, লৈ যা, তহঁত ইয়াৰ পৰা আঁতৰি যা। ইয়াত ভূত আছে, ভূতে

সকলোকে ডিঙি চেপি মাৰিব। ভূত, সোঁটো, সোঁজনীয়ে মোক
মাৰিবলৈ খেদি আহিছে। তহঁতকো মাৰিব।

অথচ এই ঘৰতেই এদিন.....

আৰ্থিক স্বচ্ছলতাৰ মাপকাঠিৰে যদি জন্ম বা জীৱনৰ সফলতা
অথবা বিফলতা কেতিয়াবা জোখা হয়, তেনেহলে ক'ব লাগিব শঙ্কৰ
বৰুৱাৰ জন্ম সম্পূৰ্ণৰূপে সার্থক হৈছে। এসময়ৰ কমলপুৰ গাৱঁৰ ল'ৰা
শঙ্কৰ বৰুৱা আজি গোটেই অসমতেই অপ্ৰতিদ্বন্দ্বী অসমীয়া চাহ
ব্যৱসায়ী। বাবখন চাহ বাগিচাৰ মালিক। কমলপুৰ গাৱঁৰ
ককাদেউতা, দেউতাহঁতে নাতি-পোহঁতক শঙ্কৰ বৰুৱাৰ আদৰ্শৰে
অনুপ্ৰাণিত হ'বলৈ উপদেশ দিয়ে। শঙ্কৰ বৰুৱাৰ দেউতাক দিবাকৰ
বৰুৱা আৰু ককাক ৰাধিকা বৰুৱাৰ কথা সাধুকথা কোৱাৰ দৰে কয়।
শঙ্কৰ বৰুৱাৰ ককাক আৰু দেউতাক এসময়ৰ প্ৰতাপী মৌজাদাৰ
আৰু ইংৰাজ চৰকাৰৰ নিতান্তই প্ৰিয়ভাজন আছিল যদিও শঙ্কৰ
বৰুৱাৰ প্ৰকৃত প্ৰতিপত্তি আৰু আৰ্থিক উন্নতি সেইসকলৰ পৰা
উত্তৰাধিকাৰীসূত্ৰে পোৱা সম্পত্তিতকৈও যে নিজৰ অধ্যৱসায়ৰ বাবেহে
হব পাৰিছে, সেই কথা সত্য। স্বৰ্ণপ্ৰভাক বিয়া কৰাই অনাৰ
পিচৰেপৰা শঙ্কৰ বৰুৱাই চাহ ব্যৱসায়ত একাগ্ৰপতীয়াকৈ হাত দিলে।
দেউতাক তেতিয়া জীৱিত আছিল। গাৱঁৰ পৰা উঠি আহি নগৰত
ঘৰ-দুৱাৰ সাজি লৈছিলহি। নগৰত থাকিয়েই মৌজাদাৰীও
চলাইছিল। দেউতাকৰ মৃত্যুৰ সময়ত উত্তৰাধিকাৰীসূত্ৰে শঙ্কৰ
বৰুৱাই পাইছিল পাঁচখন চাহ বাগিচা আৰু মৌজাদাৰী। কিন্তু
দেউতাকৰ মৃত্যুৰ পিচত শঙ্কৰ বৰুৱাই উত্তৰাধিকাৰীসূত্ৰে পোৱা
মৌজাদাৰী নাৰাখিলে। সম্পূৰ্ণকৈ চাহ ব্যৱসায়ত মন দিলে।
নতুন নতুন চাহ বাগিচা খুলিলে, নতুন নতুন চাহ বাগিচা কিনিলে।
বাবখন চাহ বাগিচাৰ একমাত্ৰ বৰ্ত্তা হ'ল। নগৰৰ পৰা পাঁচ মাইল

দূৰৈত এক সুন্দৰ প্ৰাকৃতিক পৰিবেশত নিৰ্মাণ কৰিলে এটি বাজমহল
সদৃশ প্ৰাসাদ ! নাম ? 'বেলিফুল'। এই নাম শঙ্কৰ বৰুৱাৰ বৰপুতেক
শৈলেনে দিলে। অতীৰ সুন্দৰ এই অট্টালিকাৰ নাম 'বেলিফুল'
কিয় খোৱা হ'ল সেই কথা শঙ্কৰ বৰুৱাই নাজানে। কিন্তু পুতেকে
দিয়া এই নামটো ৰাখিবলৈ তেওঁ অকণো আপত্তি নকৰিলে।

দিবাকৰ বৰুৱাৰ সপ্তম আৰু একমাত্ৰ জীৱিত সন্তান শঙ্কৰ বৰুৱা
আদৰ্শনীয় উদ্যোগপতিকপে প্ৰতিষ্ঠিত হ'ল।

কমলপুৰ গাৱঁৰ ৰাইজে কয় :

শঙ্কৰ বৰুৱাৰ ককাক ৰাধিকা বৰুৱাৰ তিনি গৰাকী পৰিবাৰৰ মুঠ
সোতৰজন পুত্ৰ আৰু সাত গৰাকী কন্যাৰ ভিতৰত জীয়াই থাকিল
একমাত্ৰ দিবাকৰ বৰুৱা। দিবাকৰ বৰুৱাৰ সাতজন পুতেক আৰু
চাৰিগৰাকী কন্যাৰ ভিতৰতো জীয়াই থাকিল কেৱল শঙ্কৰ বৰুৱাহে।
ৰাধিকা বৰুৱাই পাঁচ গৰাকী জীয়া বাঁৰীৰ চকুপানী চাই চাই চকু
মুদিলে। দিবাকৰ বৰুৱাই নিজ হাতেৰে ছজন পুতেকক চিতাত তুলি
দিব লগা হ'ল। চাৰি গৰাকী যুৱতী বোৱাৰীৰ শিৰৰ সেন্দূৰ মোহাৰি
দিলে। শঙ্কৰ বৰুৱাৰো পাঁচজন পুতেকৰ ভিতৰত তিনিজন ইতিমধ্যে
গৈছেগৈ। সৌভাগ্যৰ কথা যে এই তিনিজনে কাৰো কপালৰ ফোঁট
কাঢ়ি নিবলৈ নাপালে। এই কথাই মাজে মাজে শঙ্কৰ বৰুৱা আৰু
স্বৰ্ণপ্ৰভাকো বিচলিত কৰি তোলে। শৈলেন আৰু সৌৰভক চকুৰ
আগৰপৰা মুহূৰ্ত্তৰ বাবেও আঁতৰাই পঠিয়াব নোখোজে। বৰুৱা
পৰিয়ালৰ ডেকাবোৰৰ এই অকাল মৃত্যুৰ বাবে কমলপুৰ গাৱঁৰ
মানুহে কোৱা-মেলা কৰে যে এই বংশত কিবা এক অভিশাপ আছে।
বৰুৱা পৰিয়াল যিমান দিনলৈকে থাকিব সিমান দিনলৈকে এই
পৰিয়ালত বিধৱাৰ চকুপানীও থাকিব। কমলপুৰ গাৱঁৰ মানুহে এই
অভিশাপৰ কাৰণ সম্পৰ্কে মনে মনে কোৱা-মেলা কৰে—যে
বজাদিনীয়া সম্পত্তি ৰখাৰ বাবেই বৰুৱা পৰিয়ালত এই অভিশাপ
আছে। স্বৰ্গদেউ পুৰন্দৰ সিংহৰ দিনৰে পৰা আমাৰ বাজভঁৰালৰ

তলি উদং হৈ পৰিল। স্বৰ্গদেৱে বাজক্ষমতা হেৰুৱালে, সাম্ৰাজ্যবাদী
বুটিচে ইয়াণ্ডাবু সন্ধি অনুযায়ী অসম দেশ কোঁশলেৰে অধিকাৰ
কৰিলে। গোঁৱৰময় ঐতিহ্য বহন কৰি থকা, স্বাধীনতাৰ গোঁৱৰেৰে
গোঁৱৰান্বিত, বাজকীয় আভিজাত্যৰে গৰ্বিত অসমৰ বজা হৈ পৰিল
বুটিচ শক্তিৰ অনুগ্ৰহপ্ৰাপ্তি। মানব অত্যাচাৰত জৰ্জৰিত অসমীয়া
প্ৰজাই স্বৰ্গদেৱক অকুণ্ঠ ভক্তিয়ে সমৰ্থন জনালেও বাস্তৱ পৰিবেশে
তেওঁলোকক তেতিয়া স্বদেশৰ হকে, বাজফৈদৰ হকে থিয় দি বুটিচক
ওফঁৰাই পঠোৱাৰ দৃঢ়তাৰ পৰা আঁতৰাই ৰাখিছিল। তাতে আছিল
ঘৰ বিভীষণ। বজা স্বাভাৱিকতেই হৈ পৰিল দুৰ্বল। শুনা যায়—
কিছু ডা-ডাঙৰীয়াই স্বৰ্গদেৱে ভূ নোপোৱাকৈ বাজভঁৰালৰ আৰ্থিক
স্বচ্ছলতা আগৰ দৰেই থকাটো বুজাবৰ উদ্দেশ্যে বাজ কাৰেঙৰ বেটী-
বান্দী, বিষয়ববীয়াসকলৰ পৰিমাণ হ্ৰাস নকৰাকৈ আছিল। নগদ ধন
দিব নোৱাৰিছিল বাবেই বজাঘৰীয়া দুই এপদ মূল্যবান সম্পদ
সিসকলক দি সিসকলৰ পৰা কাম আদায় কৰিছিল। সাধাৰণ
প্ৰজাই মূল্যবান বস্তু বা সোণ-ৰূপতকৈও টকা-পইচাহে বিচাৰিছিল।
বৰুৱাৰ মোজাদাৰী পিতৃ-পিতামহে বাজবিষয়া বা বেটী-বান্দীৰ
যোগেদি বজা ঘৰৰ সোণ-ৰূপৰ ভালেমান মূল্যবান সম্পত্তি কম
দামতেই কিনি ৰাখিছিল। কমলপুৰ গাৱঁৰ ৰাইজৰ বিশ্বাস, সেই-
বিলাকতেই কিবা কালিকা আছে আৰু সেইবাবেই বৰুৱা বংশৰ
বেছিভাগেই সম্পত্তি ভোগ কৰিবলৈ নোপোৱাকৈয়ে অকালতে মৰিব
লগা হয়।

কমলপুৰ গাৱঁৰ আন আন কিছুমানে কয় :

ইংৰাজৰ দিনৰ প্ৰতাপী মোজাদাৰ বৰুৱাৰ পিতৃ-পিতামহে খাজনা
দিব নোৱাৰা দুখীয়া ৰায়তৰ পৰা কোঁশলেৰে অজস্ৰ ঘৰ-মাটি হাত
কৰি বহুতো মানুহৰ পানীত হাঁহ নচৰা বিলৈ কৰিলে। এনে
উদাহৰণো আছে যে এই মোজাদাৰ পৰিয়ালৰ কবলত পৰি মৃত্যুক্ষণ
গণা ৰোগীয়েও সাতাম পুৰুষৰ ভেটি-মাটি এৰি গছৰ তলত পৰি

থাকিয়েই মৃত্যুবরণ কৰিব লগা হৈছিল। অনাথিনী যুৱতী বিধৱাৰ
কপ-যোৱনকো এওঁলোকে খাজনাৰ স্মৃতি হিচাবে ভোগ কৰিবলৈ
সামান্যতমো কুণ্ঠাবোধ কৰা নাছিল। শঙ্কৰ বৰুৱাই আজি যি পিতৃ
আৰ্জিত মাটিত চাহগছৰ পুলি কইছে সেই মাটিৰ অধিকাংশই একোটি
নিঃস্ব পৰিয়ালৰ পৰা কৌশলেৰে কাঢ়ি অনা মাটি।

কমলপুৰ গাৱঁৰ সকলোৱেই বিশ্বাস কৰে—হয়তো কোনোবা
এদিন অভিশপ্ত এই বৰুৱা বংশ চিৰদিনৰ বাবে পৃথিৱীৰ পৰা মচ খাই
যাব পাৰে।

কিন্তু শঙ্কৰ বৰুৱা এই বংশত উজ্জল হৈ জিলিকিলে—নিজৰ
অধ্যৱসায়ৰ বাবে।

মাজে মাজে বৰুৱাও বিচলিত হৈ পৰে। কেতিয়াবা কোনো
কোনো মুহূৰ্ত্তত দুৰ্বল অনুভৱ কৰে। শৈলেনৰ বিয়াৰ কথা ভাবিবলৈ
মন নাযায়। বিদেশত পঢ়ি থকা সৌৰভক ওভোতায় আনিবলৈ মন
যায়। তথাপি তেওঁ সহজে কাৰো ওচৰত সেও মানিব নোখোজে।
নিয়তিৰ ওচৰতো, সোণেও (সৌৰভ) এইবিলাক কথা নামানে।
তাৰ দৃঢ় ঘোষণা—বিদেশত সি পঢ়িবই, শৈলেনৰ কথা অৱশ্যে
বেলেগ। তাৰ কথা সিহে বুজে। বৰুৱাই নুবুজে। নুবুজে
বৰুৱানীয়েও। মাজে মাজে তেওঁলোক দুয়ো শৈলেনৰ সম্পৰ্কে চিন্তা
কৰে যদিও—পিচ মুহূৰ্ত্ততে অনুভৱ কৰে যে তাৰ কথা চিন্তা কৰি
একো লাভ নাই। তাক তাৰ ইচ্ছামতেই থাকিবলৈ দিয়া ভাল।

গা-ধোৱা ঘৰৰ পৰা ওলাই স্বৰ্ণপ্ৰভা নিজৰ কোঠা সোমালহি।
'বেলিফুল'ৰ উত্তৰ মূৰে এই কোঠা। 'বেলিফুল'ৰ সৰ্ব্বমুখ কৰ্ত্তা,
বাৰখন চাহ বাগিচাৰ অধিকাৰী শঙ্কৰ বৰুৱা আৰু তেওঁৰ পতিপ্ৰাণা
পত্নীৰ বাবে বিশেষভাৱে নিৰ্ম্মিত এই কোঠা। 'বেলিফুল'ৰ সোঁমাজত
দুশ পঞ্চাশ বৰ্গফুট কালিৰ 'বংমহল'। বংমহলৰ সোঁ আৰু বাঁওফালে
চল্লিশ ফুট দীঘল দুটা কৰিডৰে বংমহলৰ লগত 'বেলিফুল'ৰ অন্তৰ্গত

কোঠাসমূহৰ সম্পৰ্ক নিৰাপদ ব্যৱধানত ৰাখিছে। এই বংমহলৰ
উত্তৰফালে শঙ্কৰ বৰুৱা আৰু স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ শোৱনি-ঘৰ। এই কোঠাৰ
খিৰিকী মেলিয়েই চকুত পৰে সুপৰিকল্পিতভাৱে নিৰ্ম্মিত 'স্বৰ্ণ উদ্যান'।
শঙ্কৰ বৰুৱাই তেওঁৰ পত্নীৰ নামত এই উদ্যান নিৰ্ম্মাণ কৰিছে। দেশী-
বিদেশী ফুলৰ সন্মোহিত সৌন্দৰ্য্যৰে পৰিপূৰ্ণ এই উদ্যান। পত্নীৰ
প্ৰতি থকা ভালপোৱাৰ অন্ত এক নিদৰ্শন। ইয়াৰ পৰাই চকুত পৰে
অদূৰত থকা বৰপুখুৰী আৰু ইয়াৰ পাৰৰ দৌল সদৃশ নাইব
কেইজোপা। দূৰলৈ, বহু দূৰলৈ চালে দেখা যায়—পুখুৰীৰ গভীৰ
পানী আৰু আকাশৰ ব্যৱধান ক্ৰমে শেষ হৈ যোৱা। 'বেলিফুল'ৰ
সোঁমাজত চালৰ ওপৰত আছে তিনিফুট দীঘ-বহলৰ এটি 'গ্লাছ
হাউচ'। এই 'গ্লাছ-হাউচ' অত্যন্ত কৌশলেৰে নিৰ্ম্মাণ কৰা হৈছে,
যাতে দিনত সূৰ্য্য আৰু ৰাতি চন্দ্ৰৰ পোহৰ আহি তাত প্ৰতিফলিত
হৈ ঘৰৰ চাৰিওফালে ৰামধনুৰ ৰং ছটিয়াব পাৰে। এই 'গ্লাছ-হাউচ'
এনেদৰে নিৰ্ম্মিত যাতে সূৰ্য্য অন্ত যোৱাৰ বহুত সময়ৰ পাচলৈকে
সূৰ্য্যাস্তৰ নেদেখা দিগন্তৰ পোহৰ আহি ঘৰটোৰ ওপৰভাগ কিছু
সময়ৰ বাবে পোহৰাই ৰাখিব পাৰে। এই 'গ্লাছ-হাউচ' এনেভাৱে
নিৰ্ম্মিত যাতে শিল-বৰষুণেও তাৰ একো ক্ষতি সাধন কৰিব নোৱাৰে।

গা-ধোৱা ঘৰৰ পৰা ওলাই স্বৰ্ণপ্ৰভা পোনে পোনে নিজৰ কোঠা
সোমায়হি। বিশেষ হাতধৰী লিগিৰী তগৰীয়ে যতনাই দিয়া
ধূপকাঠি কেইডালমান জ্বলাই নিজৰ দেউতাক আৰু শাহুৱেকৰ
প্ৰকাণ্ড ফটো দুখনৰ ওচৰত দি়েহি। সন্ততিৰে সেৱা কৰে। নিজৰ
মাকৰ কথা স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ মনত নপৰে। সকলো থাকোঁতেই মাক ঢুকাল,
ডাঙৰ কৰিলে দেউতাকে। বোৱাৰী হৈ আহি পালেহি শাহুৱেকৰ।
মাতৃৰ মৰম স্বৰ্ণপ্ৰভাই এই গৰাকী নাৰীৰ পৰাই পালে। গতিকে
নিয়মিতভাৱে স্বৰ্ণপ্ৰভাই এই দুজনৰ ওচৰত ভক্তি নিবেদন কৰে।
ইয়াৰ পাচত যাব গোঁসাই ঘৰলৈ। ব্ৰাহ্মণে সজাই দিয়া অনুপানেৰে
থাপনাৰ সন্মুখত আঁঠু লবহি। গোঁসাই ঘৰৰ পৰা ওলায়েই স্বৰ্ণপ্ৰভাই

তগবীয়ে যতনাই দিয়া পুৰাৰ আহাৰ খাব। তগবীৰ যোগেদি ভিতৰুৱা চাকৰ-নাকৰক কামৰ নিৰ্দেশ দিয়ে। বন্ধা-বঢ়াব পৰামৰ্শ দিয়ে। সাত বছৰতে তগবী স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ ওচৰলৈ আহিছিল। দূৰ গাৱঁৰ ছোৱালী। সৰুতে মাক ঢুকাল, বাপেকে আক' বিয়া কৰালে। তগবীয়ে কিন্তু মাহীমাকৰ পৰা মৰম নাপালে। বাপেকে কথাটো লক্ষ্য কৰিলে। আক সেইবাবেই এদিন, তাই অন্ততঃ এমুঠি সুখেৰে খাব পাৰিব, এই আশাকেই বাখি তাইক শঙ্কৰ বৰুৱাৰ ঘৰত থলেহি। ছোৱালীজনীলৈ স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ মৰম লাগিল। লনি মুখৰ এই ছোৱালী-জনীৰ চকু দুটাই স্বৰ্ণপ্ৰভাক মুহি পেলালে। তাইক মৰম দিলে। শ্ৰদ্ধা আৰু ভক্তি ললে, এইজনী তগবী এতিয়া গাভৰু হ'লহি। কোনো দিন, কোনো মুহূৰ্ত্তবেই তাই স্বৰ্ণপ্ৰভাই বেয়া পাব লগা একো কৰা নাই। কোনো দিন, কোনো মুহূৰ্ত্ততেই তাইক তাইৰ দায়িত্ব সম্পৰ্কে স্বৰ্ণপ্ৰভাই সঁকিয়াই দিব লগা হোৱা নাই। তাইৰ বাপেক মাজে মাজে আহে। নিৰ্জু মানুহ। স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ বেয়া নালাগে। স্বৰ্ণপ্ৰভাই তগবীৰ বাপেকক টকা-শিকা দিয়ে। যিহকেই দিয়ক তাতেই সন্তোষ প্ৰকাশ কৰি গুচি যায়। মাজে মাজে তগবীও যায়, গাওঁখন চাই আহেগৈ। নাথাকে। গুচি আহে। ঘৰলৈ গলে অৱশ্যে মাহীমাকেও মৰম কৰে। গাৱঁৰ ইজন-সিজন গৈও খা-খবৰ লয়হি। ভাল লাগে। তাইৰ বৰ ভাল লাগে। একে দিনাই গুচি আহিবলৈকো মন নাযায়। তথাপি আহে। এইখন ঘৰত যে তাইৰ বহুত কাম! তাই নহলে 'আই'ৰ এখন্তেকো নাযায়। লিগিৰী হলেও তগবীক বৰুৱাৰ ঘৰৰ কোনেও তাইক লিগিৰী বুলি নাভাবে। শৈলেনে তাইক মৰম কৰে, মৰম কৰে সৌৰভে, সপ্না-মঞ্জুলাৰ তাই খেলৰ লগৰী। ঘৰৰ আন আন চাকৰ-নাকৰেও তগবীলৈ ভয় কৰে। স্বৰ্ণপ্ৰভাই কেতিয়াবা গাওঁ চাবলৈ বুলি গ'লে গাড়ীত তগবীকো লৈ যায়। গাৱঁৰ প্ৰতি স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ দুৰ্বলতা আছে। গাৱঁৰ জীৱনৰ প্ৰতি

মজ্জাগত মোহ আছে। সেয়েহে মাজে মাজে গাৱঁলৈ বুলি যায়। তগবীহঁতৰ গাৱঁলৈকো যায়। গাৱঁলৈ গলে স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ বহুত দিনৰ পুৰণা কথাবোৰ মনত পুৰে। মনত পৰে ভোলাগুৰিৰ গাৱঁৰ কথা। ভোলাগুৰিৰ নিভাজ স্মৃতিয়ে মাজে মাজে স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ মন সেমেকাই তোলে, স্বৰ্ণপ্ৰভাই এই জীৱনত বহুত কিবাকিবিয়েই পালে। পালে, জীৱনক উপভোগ কৰিবলৈ, অজস্ৰ টকা, অফুৰন্ত সময় কিন্তু তথাপি স্বৰ্ণপ্ৰভা যেন মাজে মাজে ঘূৰি যাব খোজে—বহুত কিবাকিবিৰ বাবে অপেক্ষা কৰি থাকিব লগা জীৱনটোৰ ফালে। স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ জন্ম গ্ৰাম্য পৰিয়ালত। সেইখন ঘৰত নিস্ত্ৰভ প্ৰাচীন আভিজাত্যৰ শেষ চিহ্নকণো লাহে লাহে মলিন হৈ আহিছিল। স্বৰ্ণপ্ৰভা যেতিয়া সেইখন ঘৰৰপৰা ওলাই আহে তেতিয়া ককাদেউতাকৰ দিনৰ প্ৰকাণ্ড ঘৰটোৰ বাহিৰে দেউতাকৰ অহঙ্কাৰ কৰিব পৰা সকলো সমল শেষ হৈ আহিছিল। তেওঁৰ বিয়াৰ সময়ত মৌজাদাৰৰ ঘৰৰ লগত ফেৰ মাৰিবলৈকে ককাদেউতাকৰ দিনৰ সাতপুৰা মাটি বিক্ৰী কৰি দিছিল। পিতামহৰ আভিজাত্যক ক্ষুণ্ণ হ'বলৈ নিদিয়াকৈ ওচৰৰ ছখন গাৱঁৰ আবাল-বৃদ্ধ-বনিতাক নিমন্ত্ৰণ কৰি ধুম-ধামেৰে খোৱা-বোৱাৰ জা-যোগাৰ কৰিছিল। স্বৰ্ণপ্ৰভা ওলাই অহাৰ পিচত সেইখন ঘৰৰ কি হৈছিল সেই কথা স্বৰ্ণপ্ৰভাই অনুমান কৰাত অসুবিধা পোৱা নাছিল। আনকি বৰুৱাৰ ঘৰেও এই নতুন মিতিৰৰ ঘৰখনৰ কথা অলপ দিনৰ ভিতৰতে বুজি উঠিছিল। ফলত 'সেইখন ঘৰলৈ স্বৰ্ণপ্ৰভা ভালেকেইবছৰ নোযোৱাকৈ থাকিব লগা হৈছিল। কিন্তু বিবাহোত্তৰ জীৱনত স্বৰ্ণপ্ৰভাক কিবা এক যাতুকৰী শক্তিয়ে তুলি নিলে, কেৱল তুলিয়েই নিলে।

—দেউতাৰ আজি পাবহি।

চাহ খাই উঠি মুখখন মোহাৰি মোহাৰি স্বৰ্ণপ্ৰভাই তগবীক ক'লে। তগবীয়ে মৃদুস্বৰে উচাৰণ কৰিলে "হয় আই।"

শঙ্কৰ বৰুৱা কলিকতাৰ পৰা পাবহি। ব্যৱসায় সংক্ৰান্তত বৰুৱা
সঘনাই কলিকতালৈ যায়। বৰুৱা ঘৰত থাকিলে ঘৰৰ সকলোবোৰ
বনকৰা মানুহৰেই গাত বন্ধা নাথাকে, ভিতৰৰি মৰম থাকিলেও
বৰুৱাৰ বাহ্যিক ৰূপ সদায় ভয় লগা। প্ৰয়োজনতকৈ অধিক এটি শব্দও
তেওঁ ব্যয় নকৰে। যি কেইটি শব্দ মুখৰ পৰা ওলায় সেই কেইটি
শব্দও মেঘৰ গাভুনিৰ দৰে অত্যন্ত গুৰুগুৰীৰ, চকু বক্তিম। বৰুৱাৰ
উপস্থিতি আৰু অনুপস্থিতিয়ে 'বেলিফুল'ত বেলেগ বেলেগ পৰিবেশৰ
সৃষ্টি কৰে। প্ৰায় ছকুৰি বছৰ এই মানুহজনৰ লগত থাকি, জীয়াই
থকাৰ সংগ্ৰামত সক্ৰিয় অংশ লৈ, যৌথভাৱে জয়-পৰাজয় বৰণ কৰি
অহা এই গৰাকী মানুহে বৰুৱাক চিনি পায়। চিনি পায়—বাহিৰত
অত্যন্ত কঢ়, খঙাল, আভিজাত্যৰ গৰ্বেৰে গৰ্বেৰত এই মানুহজনৰ
ভিতৰত আৰু এজন মানুহ আছে—যিজন মানুহ কোমল, যিজন
মানুহ উদাৰ!

স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ চকু পৰিল সৌৰভৰ হাঁহি থকা ফটোখনৰ ওপৰত।
কিছু সময় ধৰি তেওঁ সেইখন ফটোলৈ চাই থাকিল। সৌৰভ এতিয়া
বিদেশত। আৰু ছবছৰৰ মূৰত সি উলটি আহিব। ছবছৰ! ক'ব
নোৱাৰাকৈ স্বৰ্ণপ্ৰভাই এটি হুমুনীয়া পেলালে। বৰুৱা পৰিয়ালৰ
সকলো ভবিষ্যত এতিয়া সৌৰভ-কেন্দ্ৰিক। বৰ ল'ৰা শৈলেন এই
পৰিয়ালৰ ব্যক্তিক্ৰম। জীৱনৰ প্ৰতি উদাস, অৰ্থোপাৰ্জনৰ প্ৰতি
অমনোযোগী, দায়িত্বৰ প্ৰতি নিষ্পৃহ। শৈলেনে জীৱনৰ কোনো
জটিলতাকেই বুজিব নোখোজে। কেইখনমান কিতাপ আৰু বেহেলা-
খন লৈয়েই সি জীৱনটো কাটি যাব বুলি ভাবে। বংমহলৰ দক্ষিণ-
পশ্চিমে থকা এটি অকলশৰীয়া কোঠাত থাকে শৈলেন আৰু তাৰ
কিতাপ, কাষত বেহেলাখন। এই শৈলেনক লৈ বাস্তৱ পৃথিবীৰ
মুখামুখি হ'ব পৰাৰ কল্পনা বৰুৱাই কৰা নাই। নাই কৰা
বৰুৱানীয়েও। বৰুৱাই বুজে শৈলেনক লৈ তেওঁৰ কোনো ভবিষ্যত
নাই। জীয়াই থকাৰ সত্যখিনিক, নিষ্ঠুৰতাখিনিক উপলব্ধি নকৰাকৈ

শৈলেনৰ দৰে কল্পলোকত উটি ফুৰাৰ অৰ্থ বৰুৱাই বুজিছে। তথাপি
শৈলেনক কোনেও একো নকয়। সৌৰভৰ পিচত তিনিটা সন্তানৰ
ইতিমধ্যে মৃত্যু হৈছে। মাজে মাজে বৰুৱানীৰ মনটো কেনেবা
লাগিলেও কেতিয়াবা কেতিয়াবা শৈলেনৰ ওচৰ চাপিব খোজে। তাক
বিয়া কৰোৱাৰ কথা ক'ব খোজে। কিন্তু তাৰ সেই একে কথা—
এতিয়া নহয় মা, পিচত। কিন্তু সেই 'পিচত' কেতিয়া আহিব
বৰুৱানীয়ে নাজানে। আহিবনে নাহে তাকো নাজানে।

—আই!

তগৰীৰ মাতত বৰুৱানী প্ৰায় টকু খাই উঠিল।

—বজাব কৰিবলৈ.....

বৰুৱানীয়ে বজাবৰ বাঘেটকা উলিয়াই তগৰীৰ হাতত দিলে।
বন্ধা-মেলাৰ বাবে কি কি লাগিব, বৰুৱা-বৰুৱানী বা শৈলেনহঁতৰ
তৃপ্তি ক'ত, স্বপ্না-মঞ্জুলাই কি কি বিচাৰে, সেই কথা তগৰীয়ে জানে।
আৰু সেই বাবেই বজাবৰ পৰা কি কি বস্তু কিমান পৰিমাণৰ আনিব
লাগিব সেই কথা বৰুৱানীয়ে নকলেও হয়। মনেশ্বৰেও এই কথা
জানে। বজাব খবচৰ টকা কেইটা দি স্বৰ্ণপ্ৰভাই মাথোন ক'লে—
মনেশ্বৰক কৰি,—দেউতাবো পাবহি। অৰ্থাৎ বৰুৱাই ভাল পোৱা
বস্তু কেইপদ আনিব লাগিব। টকা কেইটা লৈ তগৰী ওলাই গ'ল।
বৰুৱানীও কোঠাৰ পৰা ওলাই আহিল। দীঘল কৰিডৰটোৱেদি
এবাৰ দূৰলৈ চালে। দেখিলে—বেতৰ চকীখনত বহি সুদূৰ আকাশলৈ
চাই চাই শৈলেনে কিবা এটা ভাবি আছে। কোচত কিবা কিতাপ
এখন। শৈলেনৰ এয়েই স্বাভাৱিক ৰূপ। বৰুৱানী কাষ চাপি
গ'ল। লাহেকৈ মাতিলে—পোনা! শৈলেনে ঘূৰি চালে।

—মোক কিবা ক'ব খুজিছা মা?

—ওঁ, সোণৰ পৰা আজি এসপ্তাহ চিঠি পোৱা নাই।

—কিয়? অ' সি চিঠি লিখা নাই চাগে' নহয়?

—ওঁ, মোৰ চিন্তা লাগিছে, ইমান দূৰৈত আছেগৈ।

শৈলেনে মাকৰ মুখলৈ চালে। এই গবাকী মানুহে এতিয়াও পৃথিবীখন বহুত ডাঙৰ হৈ আছে বুলিয়েই ভাবি আছে।

—তালৈ কিবা খবৰ এটা দেচোন।

শৈলেনে এইবাৰ সশব্দে হাঁহি দিলে। জীৱনলৈ যদি শৈলেনৰ অকণমানো মোহ আছে, সংসাৰলৈ যদি অকণমানো টান আছে, তেনেহলে এই গবাকী মানুহৰ কাৰণেই আছে। দেউতাকৰ লগত এই গবাকী মানুহৰ গতি-প্ৰকৃতিৰ মিলেই বা ক'ত? অথচ যোৱা কেইটা দশক এই ছয়োজন এজন আনজনৰ পৰিপূৰকৰ দৰে আছে? তাৰ দেউতাকে, বৰুৱাই, মানুহৰ হৃদয়ক, মানুহৰ মানৱীয় সত্ত্বাক মূল্য দিব পাৰে বুলি শৈলেনে নাভাবে। টকা-পইচাৰ মাপকাঠিৰ বাহিৰে অন্য কিহবাবে মানুহৰ মূল্যায়ন হ'ব পাৰে বুলি তাৰ দেউতাকে নাভাবে বুলিয়েই শৈলেনৰ ধাৰণা। অথচ, তাৰ মাক, তাৰ সমুখত থকা এই গবাকী মানুহক, পৃথিবীৰ কোনো জটিলতাই যেন পৰশা নাই। শৈলেনে এইটো ভালদৰে জানে যে দেউতাকে তাক মনে-প্ৰাণে ভাল নাপায়। পাবও নোখোজে। বাস্তৱ বিমুখ তাৰ এই স্ভাৱ মাকেও বৰ ভাল নাপায়। তথাপি মাকে তাক বেয়া পাব নোৱাৰে।

হঠাতে শৈলেন গহীন হ'ল। মাকৰ চকুৱে চকুৱে চালে। ক'লে— তাক আশীৰ্বাদ কৰা মা, সি যেন বহুত ডাঙৰ হৈ আছে, মোৰ পৰা তোমালোকে একো আশা কৰিব নোৱাৰা। সোণে যেন মই কৰিব লগাখিনিও কৰিবহি পাৰে।

—কিন্তু সি কি আশা কৰিছিল জান?

—কি?

—এজনী নব্বোৱেক অহাৰ পাচতহে সি যাব।

শৈলেনে বুজিলে—মাক তাৰ কাষলৈ অহাৰ উদ্দেশ্য। এইবাৰ সি অলপ ডাঙৰকৈয়ে হাঁহি দিলে—মা, মই বাক তোমালোক 'কাবোৱেই কোনো আশাই পূৰাব নোৱাৰিলো নহয়? কেতিয়াও জানি মান মন বায় তোমালোকে বিচৰা ল'ৰাটো হৈ পৰে।

তোমালোকে ভাল পোৱা কামবোৰ কৰোঁ। কিন্তু নোৱাৰোঁ দেখোন। কিযে হৈ যায়।

—তইনো সেইবোৰ কি গাইছ? শুন, কালি ৰাজখোৱা আৰু ঘৈণীয়েক আহিছিল। তেওঁলোক আক' কাইলৈ আহিব। দেউতাবো আজি কলিকতাৰ পৰা পাবহি।

—ৰাজখোৱা? কোন ৰাজখোৱা মা?

—কেলেই তেজপুৰৰ সেই যে ডি, চি নে কি আছিল।

—অ'—

'সেইটো একো ডাঙৰ কথা নহয়'—এনে এটা অৰ্থব্যঞ্জক 'অ'টো উচ্চাৰণ কৰি শৈলেনে মাকৰ মুখৰ পৰা চকুযোৰ আঁতৰাই নিলে। যোৱা এবছৰমানৰ পৰাই ৰাজখোৱা মাজে মাজে এইখন ঘৰলৈ আহি আছে। উদ্দেশ্য—এইখন ঘৰতেই জীয়েকক থৈ যোৱা। এই প্ৰস্তাৱত বৰুৱাৰো আগ্ৰহ নোহোৱা নহয়। বৰুৱাই জানে তেওঁৰ পৰিয়ালৰ লগত সম্পৰ্ক স্থাপন কৰিব পৰা পৰিয়াল অসমত বৰ বেছি নাই আৰু সেই বাবেই ৰাজখোৱাৰ প্ৰস্তাৱ নাকচ কৰাৰ হেতু বৰুৱাই বচাবি পোৱা নাই। ৰাজখোৱাৰ প্ৰতিপত্তি আছে, আভিজাত্য আছে।

—সোণেও বৰ আশা কৰিছে।—বৰুৱানীয়ে লাহেকৈ ক'লে।

—কিন্তু সোণ দেখোন আহিবলৈ এতিয়াও ছবছৰমান আছে।

মাকে বুজিলে—শৈলেনৰ লগত তৰ্ক কৰি লাভ নাই। সকলো কথাৰেই সি পাতলভাৱে লয়। গতিকে স্বৰ্ণপ্ৰভাই আৰু একো নামাতিলে। লাহে লাহে তাৰ পৰা আঁতৰি আহিল। শৈলেনে এনে হাঁহিলে। তেজপুৰৰ ৰাজখোৱাৰ লগত তাৰ এদিনৰ তাৰ জীয়েকক দেখা নাই। চোৱাৰ আগ্ৰহ কিম্বা উৎসাহো পাহৰি বিয়া সি কৰাৰ নে নকৰাৰ সেই বিষয়ে একো সিদ্ধান্ত গুলো কৰি নাই। কৰাবলগীয়া নকৰাৰ বাবেই মন গলে দেখা কৰাৰ অথবা সেই পৰ্য্যায়ৰ 'বেলিফল'ৰ এক কাৰবন্দা কোঠাত

29

বিলাসৰ পৰা আঁতৰাই আনিবলৈ। নোৱাৰিলে, বাবখন চাহ বাগিচাৰ মালিক শঙ্কৰ বৰুৱাৰ ইচ্ছাক বাধা দিয়াৰ সাহস কাৰ আছে? আছিল, সেই সাহস স্বৰ্ণপ্ৰভাৰে আছিল। কিন্তু আৰ্থিক উন্নতিৰ শীৰ্ষ বিন্দুলৈ শঙ্কৰ বৰুৱা যিমানৈ উঠি গ'ল—স্বৰ্ণপ্ৰভা নামৰ পত্নী, প্ৰিয়া আৰু বন্ধু গৰাকীও যেন শঙ্কৰ বৰুৱাৰ মানত সিমানৈ অৰ্থহীন, অপ্ৰয়োজন হৈ আহিবলৈ ধৰিলে। শৈলেনেও ভাবি নাপায়—এসময়ৰ এই ধৰ্ম্মভীক মানুহজনে আজি কেনেকৈ নিঃসঙ্কোচে ঘৰতে বহি সুৰাপান কৰে, কলিকতাৰ বাঈজী আনি ঘৰত ৰাখেহি! অৱশ্যে এতিয়াও শঙ্কৰ বৰুৱা পুৱা আৰু সন্ধিয়া নিয়মিতভাৱে গোসাঁই ঘৰ সোমায়। ঈশ্বৰৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা কৰে। কোনোবাই বিচাৰি আহিলে দান-দক্ষিণা কৰে। কাকো বিমুখ নকৰে। স্বভাৱ গম্ভীৰ দেউতাকৰ চৰিত্ৰৰ এই বৈসাদৃশ্য ৰূপ শৈলেনৰ বাবেও বহুশ্রুজনক। শৈলেনে জানে কলিকতাত ঘৰ-ছৱাৰ সাজি থকা বৰ্কমানৰ এসময়ৰ প্ৰতাপী জমিদাৰৰ ঘৰৰ ল'ৰা বিকাশ নাৰায়ণ চৌধুৰীয়ে বৰুৱাৰ স্বভাৱত আভিজাত্যৰ এই নতুন চাপ পেলালে। বৰ্কমানত জমিদাৰী থকাৰ কালত চৌধুৰী ঘৰৰ আভিজাত্য শৈলেনে নিজ চকুৰে দেখিছিল। শৈলেনে তেতিয়া অৱশ্যে সকল'ৰা। চৌধুৰীৰ লগত দেউতাকৰ বন্ধু ব্যৱসায় মূলৰ পৰা আৰম্ভ হৈ ক্ৰমে গাঢ় ৰূপ লয়। বিকাশ নাৰায়ণ চৌধুৰীৰ দেউতাকে জমিদাৰী চলাই থকাৰ কালতেই চৌধুৰীয়ে কলিকতাত অল্প ব্যৱসায় আৰম্ভ কৰিছিল। নিৰ্ম্মাণ কৰি লৈছিল প্ৰাচীন ভাৰতীয় ৰাজপ্ৰাসাদৰ আৰ্হিত এক প্ৰকাণ্ড প্ৰাসাদ। প্ৰাচীন ভাৰতীয় ৰাজপ্ৰাসাদৰ আৰ্হিত নিৰ্ম্মিত হলেও সেই প্ৰাসাদৰ ভিতৰত ভাৰতীয় সাংস্কৃতিৰ সামান্যতম চিনো নাছিল। হাইস্কুল শেষ পৰীক্ষা দি উঠিয়েই শৈলেনো দেউতাকৰ লগত চৌধুৰীৰ এইবাৰে পাইছিলগৈ। সেইখন ঘৰৰ অতিথিকৈ প্ৰায় এমাহকাল আছিলোঁ।

কোৱাৰেই চৌধুৰীৰ আভিৰূচ পুৰাসভালৈকে দেখিবলৈ পাইছিলোঁ।

জানি গৈছিল যে তেওঁৰ বাৰ ভোমৰোঁ কাণ্ড সুসজ্জিত কৈ আনি

বহি অত্যন্ত দামী মদ খোৱা আৰু বাঈজীৰ নৃত্য উপভোগ কৰা শৈলেনে দেখি আহিছিল। দেউতাকে কোঁশলেৰে এইবোৰৰ পৰা শৈলেনক আঁতৰাই ৰাখিছিল যদিও জমিদাৰ পুত্ৰৰ লগত তাৰ দেউতাকৰ এই আমোদ-প্ৰমোদৰ পূৰ্ণ বিৱৰণ সি পাইছিল। সেই সময়ত শৈলেনে অৱশ্যে সকলো কথা গভীৰভাৱে উপলব্ধি কৰিব পৰা নাছিল যদিও এটা কথা সি বুজিছিল যে ঘৰত থকা এইজন দেউতাকৰ লগত বিকাশ নাৰায়ণ চৌধুৰীৰ ঘৰত অতিথি হৈ থকা শঙ্কৰ বৰুৱা সম্পূৰ্ণ বেলেগ মানুহ। দেউতাকে ব্যৱসায় সংক্ৰান্তত বুলি সঘনে কলিকতালৈ যোৱা আৰু কলিকতাত সপ্তাহৰ পাচত সপ্তাহ কটোৱাৰ বহুশ্রু শৈলেনে পাইছিল যদিও মুখ ফুটাই একো নকৈছিল। ক্ৰমাৎ পৰিৱৰ্ত্তন হৈ যোৱা দেউতাকৰ বিষয়ে শৈলেনে বিশেষ একো ভবাও নাছিল। ভাবিছিল তাৰ মাকে। সুনিৰ্ম্মিত 'বেলিফুল'ত যেতিয়া কলিকতাৰ বাঈজীৰ বাবে ৰংমহল নিৰ্ম্মাণ কৰা হ'ল, তাত যেতিয়া আহি বাঈজী সোমালহি, যেতিয়া নাভুত-নাশ্ৰুত 'জলসা' আৰম্ভ হ'ল—তেতিয়া স্বৰ্ণপ্ৰভাও বিব্ৰত হৈ পৰিল। কলিকতাৰ চৌধুৰীৰ ঘৰত যি 'জলসা' দেখিছিল সেই অনুৰূপ আয়োজন হ'ল 'বেলিফুল'ত। 'বেলিফুল' নিৰ্ম্মাণ কৰোঁতে এই পৰিকল্পনাৰেই নিৰ্ম্মাণ কৰা হৈছে। ৰংমহল নিৰ্ম্মাণৰ উদ্দেশ্যও এইটোৱেই। ইয়াত 'জলসা' হ'ব। বহুত টকাৰ বিনিময়ত অনা বাঈজীয়ে নাচিবহি। সমগ্ৰ দিন ব্যৱসায় সংক্ৰান্তত বাবেকুৰি চিন্তাত বুৰি থকা শঙ্কৰ বৰুৱা আৰু তেওঁৰ লগৰীয়াসকলে সন্ধিয়াৰ পিচত এই ৰংমহলতেই অলপ আমোদ কৰিবহি।.....

এবে —কমাবাঈ হেনো সদায় আমাৰ ইয়াতেই থাকিব। মোকি তাৰ ম' বুলি মাতিছিল। মঞ্জুক আপেল আৰু আঙুৰ খাবলৈ পাহৰিব।

শুগলে—হয় নেকি?
কোৱাৰেই।

ল'ৰায়ে।
'বেলিফুল'ৰ এক কাষৰীয়া কোঠাত

—বাক, তই এতিয়া যা দেই।

স্বপ্নাই কিছু সময় শৈলেনৰ ফালে চাই থাকিল। ‘বৰদাই’ তাইৰ কথাবোৰ যেন অকণো মনযোগেৰে শুনা নাই। তাইৰ খং উঠিল। বৰদাটো কি যে! তাই ওলাই গ’ল। শৈলেনে পুনৰ বেহেলাখনৰ তাঁৰ কেইডালত হাতদি বৈ গ’ল। দেউতাকে কলিকতাৰ পৰা আকৌ বাঈজী আনিছে! কেইদিনমান নিয়মিতকপে ‘বেলিফুল’ত বাঈজী নৃত্য চলিব! গোৱেঙ্কাইত আহিব। বিলাতী মদ খাব। কিছুদিনৰ পাচত কেই হাজাৰমান টকা দি কলিকতাৰ বাঈজী কলিকতালৈ পঠিয়াই দিব। কলিকতাৰ জমিদাৰৰ এই আভিজাত্য ‘বেলিফুল’ত সোমালহি। মাকে হাজাৰ কান্দক, সি জানে, দেউতাকৰ এই চখ কোনেও আঁতৰাব নোৱাৰে।

শৈলেনে নিজৰ অজ্ঞাতেই ব’ডাল তুলি ললে। বেহেলাখনত এটা ৰেপ দিলে। কোনো বিশেষ বাগ বা সুৰ বজোৱা নাছিল। সুৰৰ কথা বাদেই; ইমান সময় যে তাৰ হাতত এখন বেহেলা আছিল এই কথাও যেন সি ক’বই নোৱাৰে। আক ক’ব নোৱাৰা-কৈয়ে অভিজ্ঞ ৰেপনিয়ে, তাৰ নহয়, তাৰ মাকৰ, ‘বেলিফুল’ৰ এক অব্যক্ত কান্দোন ফুটাই তুলিলে। সি বৈ গ’ল। শূন্য দৃষ্টিৰে চাই ব’ল দূৰণিলৈ।

—বৰ বোপা!

আপোন ভাবত বিভোৰ হৈ খিৰিকীৰে দূৰণিলৈ চাই থকা শৈলেনক কিছু সময় নিবীক্ষণ কৰি মাতো নামাতোকৈ মনেশ্বৰে মাতিলে—বৰ বোপা! প্রথম মাতত শৈলেনে কোনো সঁহাৰি নিন্দিলে। মনেশ্বৰে আকৌ মাতিলে—বৰ বোপা!

—হ, কি হ’ল? মনেশ্বৰলৈ ঘূৰি নোচোৱাকৈয়ে সি সুধিলে—

—হায়ে সুধিছে, আপুনি বাগিচালৈ নাযাব জানো?

—বাগিচালৈ? কোন বাগিচা? দেউতা ঘৰতেই

কান মন যাব তোমাকে

আনি

—নাই, কপাজলি বাগিচালৈ গৈছে। বজাতলি বাগিচালৈ আপোনাক যাবলৈ কৈছে।

—মাক ক’বগৈ আজি মই কেনিও যাব নোৱাৰোঁ।

মনেশ্বৰ আঁতৰি গ’ল। শৈলেনে নিজেই বুজি নাপায় সি কিয় এইবোৰ কাম ভাল নাপায়। পাবই নোৱাৰে দেখোন। সোণ থাকিলে অৱশ্যে পৰাপক্ষত তাক এইবোৰ বিষয়লৈ মতা নহয়। এইবোৰ বিষয়ত সি নিজকে যিমান অকৰ্মণ্য বুলি ভাবে, সি জানে, মাক-দেউতাকে তাতকৈ বহুত বেছি অকৰ্মণ্য বুলি ভাবে। গতিকে পৰাপক্ষত শৈলেনে যেনেকৈ এইবোৰৰ পৰা নিজকে আঁতৰাই ৰাখি ভাল পায়, বকৱা-বকৱানীয়েও তেনেদৰে শৈলেনক আঁতৰাই থৈ বেয়া নাপায়। কাৰণ, কোনো এখন বাগিচালৈ যদি শৈলেনক কিবা উদ্দেশ্যৰে পঠোৱা হয়, সেই উদ্দেশ্য শৈলেনৰ দ্বাৰা কেতিয়াও সাধন নহয়। কোনো এক সমস্যা সমাধানৰ বাবে যদি শৈলেনক কোনো এক বাগিচালৈ পঠোৱা হয়—সি গৈ হয়তো তাত অলপ এক নতুন সমস্যাবহে সৃষ্টি কৰি আহিবগৈ। সদায় বাস্তৱমুখী বকৱাই শৈলেনৰ এই বাস্তৱ বিমুখ, কৰ্ম্য বিমুখ ভাৱ-প্ৰৱণতাক সমূলি ভাল নাপায়। শৈলেনে নিজেও সেই কথা উপলব্ধি কৰে। সি জানে, উৎকট ভাৱ-প্ৰৱণতাই জীৱনলৈ সামান্যতমো শান্তি নানে, আনে অনাহুত অশান্তি। জীৱনক বাস্তৱমুখী কৰাৰ কথা, বৈষয়িক বিষয়ৰ প্ৰতি সজাগ হোৱাৰ কথা মাজে মাজে সি অৱশ্যে ভাবে। কিন্তু পিচ মুহূৰ্ততেই ভাব হয়—সি যেনিবা একোকে নকৰিলেই, কাৰ কি লোকচান হ’ব পাৰে? দেউতাকৰ আজিত অজস্ৰ টকা তাৰ নিচিনা এটাই বহি বহি খালেই একো কিবা ক্ষতি হ’ব? নাই, নাই এইবোৰ টকাৰেই খাই-মেসি তাৰ পৃথিবীত ঘূৰি ফুৰা একো অত্যাৱ নহয়। অত্যাৱ হ’বই নোৱাৰে। পাহৰি কৈ ইমান টকা কিয় অৰ্জন কৰিব লাগে? বাৰখন বাগিচাৰ ওপৰলৈ অনিষ্ট হলেওতো ‘বেলিফুল’ কোনোৱেই নাথায় থাকিব লগা কোনো হ’ব ‘বেলিফুল’ৰ এক কাষৰীয়া কোঠাত

—পোনা!

—হঁ।

ক'ব নোৱাৰাকৈয়ে সি মাকৰ মাতত সঁহাৰি দিলে।

—দেউতাবে কৈছিল.....

—বাগিচালৈ যাবলৈ? মই গৈ কি কৰিম মা? বাগিচাত দেখোন মেনেজাৰ-মহৰী সকলো আছেই।

—তথাপি তহঁতবোৰ কোনো নোযোৱাকৈ থাকিব নেকি? নিজৰ সম্পত্তি একোটা লোকৰ হাতত এৰি দিয়েই নিশ্চিত হৈ থাকিব পাৰি জানো?

—দেউতা দেখোন গৈয়েই থাকে।

—বঙালিলৈ আজি এমাহেও কোনো যোৱা নাই। মনিমালা-লৈকো যাব লাগে। দেউতাবে অকলে সকলোবিলাক ঘূৰি ফুৰিব পাৰে জানো?

—মই দেখোন বাগিচালৈ গৈ একোৱেই কৰিব নোৱাৰোঁ মা।

—বাগিচাৰ কাম তহঁতে শিকি নললে দেউতাৰ বৃঢ়া বয়সত সেইবোৰ কোনে চাব? ভাগ্য ভাল তহঁতৰ, দেউতাবে নিজৰ পৰিশ্ৰমেৰে এনে একোটা সম্পত্তি আৰ্জি থৈছে যে তহঁতিও কেইবা পুৰুষ ধৰি সুখেৰে খাই-বৈ থাকিব পাৰিবি। মাথোন এতিয়াৰ পৰা অলপ চকু দিব লাগে।

শৈলেনে মন কৰিলে তাৰ মাকৰ খং উঠিছে।

—মা!

শৈলেনৰ মাতৰ কোনো প্ৰত্যুত্তৰ বকৱানীয়ে নিদিলে।

—মা!

মাকে শৈলেনৰ মুখলৈ চালে।

—খং কৰিছা? খং কৰিলে পুৰুষৰ উপায় নাই মা।

ক'বোঁহে? মাৰ মনত চা পুৰুষৰ উপায় নাই মা।

এইবাৰ

লোকৰ

বাক্য

আছিল

—কিন্তু সোণ তেতিয়ালৈকে ঘূৰি নাহে যেতিয়ালৈকে তই বাগিচালৈ যাবই লাগিব, দেউতাবে অকলে কিমান কৰিব? কলিকতাৰ ব্যৱসায় চাৱলৈকো লৰা-চপৰা কৰিব লাগে। তহঁতে দেউতাৰক সকাহ নিদিলে হ'ব জানো?

শৈলেনৰ কপালৰ সিব কোঁচ খালে। পিচৰ কথাবোৰ নুশুনাই যেন লাগিল। মৌন হৈ সি মাথোন বৈ থাকিল। বকৱানী লাহে লাহে আঁতৰি গ'ল। শৈলেনে অলপ দীঘলকৈ উশাহ ল'লে। হঠাতে তাৰ হাঁহি উঠি গ'ল! মানুহবোৰৰ কি হৈছে বাক? কিয় তাক সি বিচৰাৰ দৰে থাকিবলৈ নিদিয়ে? কিন্তু শৈলেনে বিচাৰেই বা কি? কি লাগে তাক? ক'ব নোৱাৰে। সেই কথাও সি ক'ব নোৱাৰে। কিন্তু কিবা এটা তাক লাগে, কিবা এটা সি কৰিবলৈ বিচাৰে। কিন্তু কি? জীৱন বৰাৰ দৰে সি বিজ্ঞোহো কৰিব নোৱাৰে, জীৱন বৰাৰ দৰে তাৰ কোনো বিশেষ আদৰ্শ বা লক্ষ্যও নাই। এসময়ৰ 'তাৰ বন্ধু জীৱন বৰাই আজিকালি পিষ্টল লৈ ফুৰে; মিটিং পাতে, মজ্জহৰ ঘৰত আলহি থাকেগৈ, আঙাৰগ্ৰাউণ্ড হয়। জীৱন বৰাকো কিবা এটা লাগে। কি লাগে সি সেই কথা জানে, কোন বাটে গ'লে সি তাৰ লগাখিনি পাব সেই কথাও জানে। শৈলেনে নাজানে। জীৱন বৰাক সি এদিন কৈছিল, "মোকো তোৰ লগতে ল।" জীৱন বৰাই হাঁহি মাৰি দিলে। ক'লে, "তহঁতৰ বিৰুদ্ধেই মোৰ সংগ্ৰাম। কাৰো লগত কেতিয়াও মই কম্প্ৰমাইজ কৰা নাই। তোৰ লগতো নোৱাৰিম। তই ভাৱপ্ৰৱণ মানুহ, বেহেলা বজাবলৈ তোৰ সময় আছে, বিছনাত পৰি পৰি আকাশ-পাতাল ভাবি এৰিবলৈ তোৰ সময় আছে, বাৰখন চাহ বাগিচাৰ পৰা অহা লাথি তাৰ কা হিচাব কৰিবলৈকো তহঁতৰ ভাগৰ লাগে। অথচ যিখিনি পাহৰি যিখিনি তেজেৰে লচমন বুধুৱাইতে তহঁতৰ চাহগছ গুলেপোৰ পৰা টকা বুতিলি লৈছে। যদি মানুহৰ ল'ৰা ল'ৰীয়ে কোন হ'বলৈ লাগে বুজি নপৰে তেন্তে তেওঁলোকৰ এক কাষৰীয়া কাঠাত

এটা ঘৰ লাগে বুলি কয়, তহঁতি সিহঁতৰ মুখত চাবুক মাৰ। তহঁতৰ লগত মোৰ কম্প্ৰমাইজ ক'ত হ'ব? মই সিহঁতৰ মানুহ। সিহঁতৰ মুখখন খুলি দিবলৈ মই চেষ্টা কৰিছোঁ।" অথচ জীৱন ববাক তাৰ ভাল লাগে। তাৰো মন যায় জীৱন ববাব দৰে সিও তাৰ নিৰ্দিষ্ট বাট এটা বিচাৰি ল'ব। নিৰ্দিষ্ট বাট? কিন্তু লাগে কি তাক? ক'ব নোৱাৰে। 'বেলিফুল' এৰি চাহ বাগিচাতো সি ভালেদিন আছিলগৈ। পুৱা গধূলি বাবু-মজুৰে তাক চালাম দিয়ে। তাৰ বঙলালৈ কেনোবা বাবু আহিবলৈ হলে বাহিৰতে জোতাযোৰ খুলি থৈ আহে, ছাতিটো জপাই দিয়ে, ভয়ে ভয়ে তাৰ লগত কথা পাতে। কিয় এনে কৰিব লাগে? লাইনত বুম্বুৰ চাবলৈ গৈ সি দেখিছে, কৰমপূজা চাবলৈ গৈ সি দেখিছে, তাৰ উপস্থিতিৰ লগে লগে সিহঁতৰ স্বতঃস্ফূত আনন্দ, সিহঁতৰ মাদলৰ উদ্দাম ধ্বনি, সিহঁতৰ নৃত্যৰ স্বাভাৱিক লয়লাস নাইকিয়া হৈ যায়। সকলো হৈ পৰে সচেস্ত। তালৈ শ্ৰদ্ধা আছে বাবে? ভয় কৰে বাবে? ঘূণ কৰে বাবে? ক'ব নোৱাৰে, সেই কথা সি ক'ব নোৱাৰে। সি বিচাৰে বাগিচাৰ সকলোৱেই তাক সহজভাৱে গ্ৰহণ কৰক, সি বিচাৰে সিহঁতৰ স্বতঃস্ফূত উচ্চল হাঁহিৰ জোৱাৰে তাৰ অজীন আভিজাত্য উটুৱাই নিয়ক। কিন্তু নোৱাৰে, কোনেও তাক সাৱতি লব নোৱাৰে। অথচ জীৱন ববাই সিহঁতৰ লগতে থাকিব পাৰে, জীৱন ববাই কৰম পূজাৰ গীত গাব পাৰে, প্ৰকাণ্ড জৰি গছজোপাৰ তলত বহুবি এবাৰকৈ হোৱা দেওপূজাত দেওলাগি জয়ঢোলৰ চেঁৱে চেঁৱে নচা মানুহটোক সি শান্ত কৰিব পাৰে। জীৱন ববাই জানে তাক কি লাগে, জীৱন ববাই জানে তাৰ লগাখিনি সি কেনেকৈ বিচাৰি ল'ব লাগে। কিন্তু শৈলে কেতিয়াবা নিজকে তাৰ পেণ্ডুলাম এটাৰ দৰে লাগে। পেণ্ডুলাম ঠিক পেণ্ডুলামো.....কি যেন...যেন...কি ক'ব নোৱাৰে। এলোৱা 'কৰমপূজা'ৰ জাতক সি সম্পূৰ্ণ পূৰ্বকৈ 'বেলিফুল' ত্যাগ কৰিছে। জীৱন ববাই জানে মন যায় তোমাকে? জীৱন ববাব শ্ৰম আনি

জীৱনলৈ যাবলৈ তাৰ শক্তি নাই, আনহাতে 'বেলিফুল'ৰ গৰ্ভত জীৱনো তাৰ সহ্য নহয়। তেনেহলে? সি ক'ব নোৱাৰে। "তহঁতে বিচাৰ বাগিচাত কাম কৰা এই মানুহবোৰ, এই মজুৰবোৰ, ইহঁত চিৰদিন এনেদৰেই থাওক। গাঁহৰি গৰালৰ দৰে কিছুমান ঘৰ সাজি 'লাইন' বনাই দে তাতে সিহঁতে থাকিব। একেটা কোঠাৰে একেখন বিছনাতে বৃদ্ধ পিতা-মাতা, ডেকা পুতেক-বোৱাৰীয়েক; গাভৰু জীয়েক থাকিব, সন্তান জন্ম দিব, কোনোবা ঠিকাদাৰে গিৰমিটত সিহঁতক আনি তহঁতৰ হাতত যিদিনাই গতাই দিছেহি সেইদিনাবে পৰা সিহঁতক হাঁহ-কুকুৰাৰ দৰে তহঁতে পুহিব, সিহঁতে তৈয়াৰ কৰি দিয়া চাহপাতখিনি দেশ-বিদেশৰ বজাৰত বেচি লাখ লাখ টকা অৰ্জন কৰি তহঁতে 'বেলিফুল' সাজিব; মদ খাবি, ক'ববাৰ পৰা গাভৰু বা তিকতা আনি বাখিৰিহি, তহঁতে বিচাৰ এই মানুহবোৰ মুক হৈ থাওক, বুৰ্জক হৈ থাওক, দেওবাৰে হাৰিয়া থাওক, বেমাৰ হলে ভূত লগা বুলি কৈ দেওপূজা পাতক, কাৰোবাৰ গাত দেও উঠক, ছাগলী-হাঁহ-পাৰৰ কেঁচা তেজ খাই ভূতক সন্তুষ্ট কৰক। মই বিচাৰোঁ....." এইখিনি আছিল জীৱন ববাবেই কথা। জীৱন ববাই কি বিচাৰে সেইখিনি শৈলেনক কৈছিল। শৈলেনে কি বিচাৰে সেই কথাহে সি কাকো ক'ব পৰা নাই।

স্বৰ্ণপ্ৰভাই ভালেমান সময় চাই ব'ল—ওলাই যোৱা ছোৱালী-জনীৰ ফালে। সুন্দৰ মুখৰ মৰমলগা ছোৱালীজনী। লাহি গা, জোঙা নাক, বৈ পৰা চকুৰ চেলাউৰি, চাই থাকিব পৰা দুখন ওঁঠ। কিয় জানো স্বৰ্ণপ্ৰভাই তাইক মৰম কৰিব নোৱাৰিলে। তাই তাৰ লৈ আহিবৰ দিনৰে পৰা নিয়মিতভাৱে স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ ওচৰলৈ পাহৰি নিতৌ পুৱা স্বৰ্ণপ্ৰভাক প্ৰণাম কৰেহি। 'মাইজী'ৰ আশীৰ্বাদ লৈ স্বৰ্ণপ্ৰভাই একো কাম কৰে। ইচ্ছা থকা সত্ত্বেও তেওঁ লৈ যোৱা কাম কৰা কথা পাতিব 'বেলিফুল'ৰ এক কাষৰীয়া কোঠাত

মাথোন তাইৰ মুখলৈ চাই থাকে। বৰুৱানীৰ ইচ্ছা হয় তাইক সুধিব—তুমি ইয়ালৈ কিয় আহিলা? এইখন ঘৰৰ শান্তি উন্নত নকৰাকৈ আকৌ উভতি যাবা জানো? কিন্তু নোৱাৰে, একো কথাই সুধিব নোৱাৰে। সুধিব খোজা কথাবোৰ দেখোন ভিঙিৰ পৰা ওলায়েই নাহে।

নিজৰ শোৱনি কোঠাৰ চোফাখনতেই বৰুৱানী বহি পৰিল। চিন্তিতভাৱে ওপৰলৈ চালে। ছয়োজনী ছোৱালী, স্বপ্না আৰু মঞ্জুলা, এতিয়া স্কুললৈ গৈছে। বৰুৱা কোনোবা বাগিচালৈ গ'ল। শৈলেন তাৰ নিজৰ কোঠাত। সৌৰভ বহুত দূৰৈত। বিদেশত। তাৰ বাক তাত কেনে লাগিছে? খোৱা-বোৱাত অসুবিধা হোৱা নাইতো? গা-মূৰ ভালে আছেনে চাগে? তাক নপঠোৱা হলেনো কি হ'লহেঁতেন? ইঞ্জিনীয়াৰ নোহোৱাকৈ সি খাবলৈ নাপালেহেঁতেন জানো? এই সম্পত্তি বৰুৱাই কাৰ বাবে আৰ্জিছে? ঘৰখনত খাওঁতাই বা কিমান? বাপেকে অকণমান জোৰ কৰা হ'লেও সি কিজানি নোযোৱাকৈ থাকিলহেঁতেন!

হঠাৎ কিবা এটা ভাবি বৰুৱানীয়ে তগবীক মাতিলে। তগবী বৰুৱানীৰ কাষ চাপি আহিল।

—নাচনীজনী কেনি গ'ল?

—ককাইদেউৰ কোঠাত সোমোৱা যেন লাগিল।

—পোনাৰ কোঠাত?

—তেনে যেন দেখিলোঁ।

তগবীৰ কথা বুজি নোপোৱাৰ দৰে বৰুৱানীয়ে তাইলৈ চাই থাকিল।

—ককাইদেৱে বেহেলা বজাই আছিল। তাকে শুনি এইবাৰ যেন পাইছোঁ।

ককাইদেৱে বৰুৱানীৰ কপালৰ ওপৰত পুৰাই দিয়া পট্ট হৈ উঠিল।

ককাইদেৱে বৰুৱানীৰ কপালৰ ওপৰত পুৰাই দিয়া পট্ট হৈ উঠিল।

আনি

তগবী ওলাই গ'ল।

অলপ আগতে এই কোঠাটোৰপৰা ওলাই যোৱা কমাৰ্বাঈৰ মুখখন বৰুৱানীয়ে মনত পেলালে। কমাৰ্বাঈ নামৰ এই নাচনী ছোৱালীজনী বৰুৱাই কলিকতাৰ পৰা লগত আনিছে—'বেলিফুল'ৰ বংমহলৰ বাবে। বৰুৱাৰ এই নতুন চখ, বৰুৱানীয়ে কাহানিও সহ কৰিব পৰা নাই। 'বেলিফুল'ত নাচৰ এই আয়োজন নকৰিবৰ বাবে, কলিকতাৰ পৰা বাইজী আনি নাৰাথিবৰ বাবে বৰুৱানীয়ে গাহস কৰি বৰুৱাৰ আগত কেইবাবাৰো কৈছিল। বৰুৱাই ভ্ৰম্ৰপ নকৰিলে। বৰুৱানীৰ কোনো কথাই যেন আজিকালি তেওঁ গ্ৰাহ্য নকৰিব। কিয় এনে হ'ল? বৰুৱানীয়ে ক'ব নোৱাৰে। অথচ আৰ্থিক সাফল্যৰ এই শীৰ্ষত উপস্থিত হোৱাৰ আগলৈকে বৰুৱানীয়ে বৰুৱাক কোনো কথা কবৰ বাবে বেলেগে সাহস গোটাৰ লগা নহৈছিল। কিন্তু আজিকালি স্বৰ্ণপ্ৰভাই বৰুৱাক কথা ক'বলৈ ভয় কৰে। কিয়? কমাৰ্বাঈৰ আগতে আৰু এজনী নাচনী, দুৰ্গাবাঈ, আহিছিল। তাৰ আগত আহিছিল লীলাবাঈ। লীলাবাঈ এসপ্তাহ আছিল। দুৰ্গাবাঈ দুমাহ। বৰুৱানীয়ে জানে লীলাবাঈ আৰু দুৰ্গাবাঈৰ দল দুটিয়ে কলিকতালৈ ঘূৰি যাবৰ সময়ত বৰুৱাৰ পৰা ভালেমান টকা-পইচা লৈ গৈছিল। এতিয়া আহিছে কমাৰ্বাঈ, এজনী স্বাস্থ্যৱতী কপহী গাভৰু। তগবীৰ পৰা বৰুৱানীয়ে জানিছে কমাৰ্বাঈৰ সৈতে তাইৰ দলৰ দুজন লোকক মাহিলি দৰমহাত এইবাৰ অনা হৈছে। এই কথা জানি বৰুৱানীয়ে বৰুৱাক সুধি যি উত্তৰ পালে তাৰ সাৰাংশ হ'ল—ব্যৱসায় সংক্ৰান্তত যিসকল বন্ধুৰ সহায়-এবেল অপৰিহাৰ্য্য, সেইসকলৰ মনোবঞ্জনৰ বাবেহে এই ব্যৱস্থা তাৰ। কমাৰ্বাঈৰ বাবে বৰুৱানী চিন্তিত হোৱাৰ কোনো কাৰণ পাহৰি ব পাচত এই প্ৰসঙ্গ বৰুৱাৰ আগত উত্থাপন কৰা বৃথা। শুভলৈ নী মাজে মাজে বিচাৰি আছে। কমাৰ্বা ভাৱি থোৱা কোৱাৰ ব্যায়িক সফলতা 'বেলিফুল'ৰ এক কাৰ্য্যীয়া কাঠাত

ছুকুৰি বছৰৰ আগতে লগ পোৱা শঙ্কৰ বৰুৱা স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ জীৱনৰ পৰা
 ক্ৰমে ক্ৰমে আঁতৰি যাবলৈ আৰম্ভ কৰিছে। কিবা এক অপৰিচিত
 চৌখিনতাই বৰুৱাক এনেভাবে অক্লোপাচৰ দৰে মেবাই ধৰিছে যে
 বৰুৱানীয়ে কিবা এটা সোনকালে কৰি পেলোৱাৰ উপায় চিন্তা
 কৰিবলৈ বাধ্য হৈ পৰিছে। শৈলেন, সৌৰভ, স্বপ্না-মঞ্জুলাৰ
 'বেলিফুল'ক নহলে হয়তো বন্ধা কৰিব পৰা নাযাব। পত্নী হিচাবে
 স্বৰ্ণপ্ৰভাই শঙ্কৰ বৰুৱাৰ পৰা ভালেখিনি পালে। সেই পোৱাখিনিৰ
 বাবে স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ সাংসাৰিক জীৱন সাৰ্থক। সাধাৰণ ঘৰৰ মাউৰী
 ছোৱালী এজনীয়ে ইমানখিনি আশা কেতিয়াবা কৰিছিল জানো!
 ছুকুৰি বছৰৰ আগৰ এটা দিনত এইজন মানুহৰ লগতেই স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ
 বিয়া হ'ল। অৱশ্যে শঙ্কৰ বৰুৱাৰ দৰে মৰ্যাদা সচেতন পৰিয়াল
 এটাৰ লগত স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ দৰে সাধাৰণ ঘৰৰ ছোৱালী এজনীৰ বিয়া
 হোৱাতো স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ গাৱঁৰ মানুহখিনিয়ে নিজ নিজ ধৰণেৰে ব্যাখ্যা
 কৰিছিল। কোনো কোনোৱে স্বৰ্ণপ্ৰভাক এইদৰেও কৈছিল যে
 মৌজাদাৰৰ অভিশপ্ত পৰিয়াললৈ ছোৱালী দিওঁতে কোনো নোলোৱা
 বাবেই মৌজাদাৰে স্বৰ্ণপ্ৰভাকেই বিয়া কৰাবলগীয়া হৈছিল। যি কি
 নহওক, বিয়া হ'ল। শঙ্কৰ বৰুৱাৰ লগত স্বৰ্ণপ্ৰভা সুখী হ'ল।
 শাহুৱেকৰ পৰা স্বৰ্ণপ্ৰভাই পালে সীমাহীন মৰম। বৰুৱাৰ বহু
 বুকুত মূৰ থৈ স্বৰ্ণপ্ৰভাই পাহৰি পেলালে জীৱন বাটত কেতিয়া
 কাঁইটে ভৰি ফুটাৰ পাৰে বুলি। এগৰাকী পত্নীয়ে স্বামীৰ পৰা কিমান
 খিনি আশা কৰিব পাৰে বাক? তাতোকৈ বহুত বেছি পাৰে
 স্বৰ্ণপ্ৰভাই। কিন্তু এইজন শঙ্কৰ বৰুৱা হঠাতে সলনি হৈ গৈছে নে
 বাক? শঙ্কৰ বৰুৱাই আজিকালি মদ খায়। প্ৰথমে স্বৰ্ণপ্ৰভাই
 আঁতৰ থাকিয়েই তেওঁ মদ খাইছিল। এতিয়া স্বৰ্ণপ্ৰভা
 ৰাখিয়েই মদ খাবলৈ সক্ষম নকৰে। এই কথাটো
 কাৰোও মনত নহ'ল। পত্নীৰ লগত
 মানুহ মন যায় তোমাকে দেখিলে ক'ব লাগিব

বাগ্জী আনি ঘৰতে 'নটীৰ মেলা' পাতিবলৈ ললে, অনাহকত এটি
 মুহূৰ্ত্তও অপচয় নকৰা মানুহজনে চলিহাৰ সৈতে ডবা খেলি ঘণ্টাৰ
 পাচত ঘণ্টা কটায়, তেতিয়াহে তেওঁ বিব্ৰত হ'ল। কিয়, কিয়
 বৰুৱাই এনে কৰিবলৈ ললে? বৰুৱানীয়ে লক্ষ্য কৰিলে—বৰুৱা
 যেন তেওঁৰ পৰা যথাসম্ভৱ আঁতৰি থাকিবলৈকে ভাল পোৱা হৈ
 আহিছে!

শৈলেনৰ প্ৰতিও বৰুৱানীৰ চিন্তা হয়। ল'ৰাটোৱে সংসাৰৰ প্ৰতি
 অকণো মন-কাণ দিব নোখোজে। বিয়াৰ কথা ক'লে আন কথা
 উলিয়ায়। বাগিচা চাবলৈ ক'লে, "মোৰ দ্বাৰা সেইবোৰ একো
 নহ'ব" বুলি কয়। কিতাপ পঢ়ি আৰু বেহেলা বজাই এটা জীৱন
 অতিবাহিত কৰিব পাৰি জানো? তাৰ এই সংসাৰ বিবাগৰ বাবে
 দেউতাকেও তাক ভাল চকুৰে চাব নোৱাৰে। এই কথাই যেন
 বৰুৱানীক আৰু বিচলিত কৰি তুলিব খোজে। সোণে কয়, "বৰদাক
 তোমালোকে একো জুলুম নকৰিবা। তাক তাৰ মতেই থাকিবলৈ
 দিয়া।" কিন্তু মাকে জানে—তাক তাৰ মতেই থাকিবলৈ দিব
 নোৱাৰি।

ভালেখিনি সময় স্বৰ্ণপ্ৰভাই ওপৰ মূকৈ বৈ থাকিল। তাৰ পাচত
 চোফাখনৰ পৰা উঠি বান্ধনি ঘৰৰ পিনে যোৱাৰ কথা ভাবিলে। দীঘল
 কৰিডবত ভৰি দি বৰুৱানীয়ে এবাৰ ঘূৰি চালে শৈলেনৰ কোঠাৰ
 ফালে। তগৰীয়ে কোৱাৰ দৰে শৈলেনৰ কোঠাৰপৰা এতিয়া বেহেলাৰ
 শব্দ উঠি অহা নাই। হয়তো সি এতিয়া বেহেলা বজোৱা বন্ধ
 কৰিছে। কিবা এটা ভাবি বৰুৱানী ঘূৰিল বংমহলৰ ফালে। আগুৱাই
 এবে প্ৰকাণ্ড বংমহলত এবাৰ সোমাব নেকি ভাবিলে। কিন্তু ক'ব
 তাৰ কৈয়ে বংমহল এৰি পিচৰ বাৰাণ্ডাইদি একেবাৰে বাহিৰৰ
 পাহৰি উঠিলহি। মনতো কিবা গধুৰ গধুৰ।
 গুণপে ল মূৰ কৰি শৈলেনে ক'ব লাগিব। আছিল ক'ব লাগিব
 কোন দৰে মঘৰ লগত যুঁজ

আহিছে। এক গভীৰ, শান্ত পৰিবেশ। শৈলেনৰ ভাল লাগে।
পৃথিবীৰ এই গভীৰ প্রশান্ত ৰূপ শৈলেনৰ হৃদয় দি অনুভৱ কৰিবলৈ
মন যায়। আৰু সেই বাবেই 'বেলিফুল' এৰি মাজ নিশা শৈলেন বহি
থাকেহি বৰ পুখুৰীৰ পাৰৰ এই নিৰ্দিষ্ট বেঞ্চখনত। 'বেলিফুল'ৰ
সকলোৱেই জানে যে শৈলেন মাজে মাজে এনেকৈ মাজ নিশালৈকে
পুখুৰী পাৰত বহি থাকেহি। তাৰ বাবে কোনেও একো নকয়।
কোনোও একো জুলুম নকৰেহি। 'বেলিফুল'ৰ বাতিৰ পহৰাদাৰ
ইকুৱলখা এইফালে নাহে। এই মুহূৰ্তটো শৈলেনক অকলে লাগে।
নিজৰ কৈ লাগে। কেতিয়াবা ইয়াতেই বহি সি বেহেলা বজায়।
নিৰ্জন নিশা বেহেলাৰ গুঞ্জনত মগ্ন হৈ উঠে। সেই সময়ত সি আৰু
একো ক'ব নোৱাৰে।

আৰু কেতিয়াবা আহে জীৱন বৰা। তাৰ লগত পুখুৰী পাৰতে
বহি কথা পাতেহি। গালি-শপনি পাৰেহি। বেহেলাখনৰ সলনি
পিষ্টল এটা লবলৈ পৰামৰ্শ দিয়েহি, বেহেলা বজাব পৰা পৰিবেশ এটা
প্ৰথমে সৃষ্টি কৰি লবলৈ পৰামৰ্শ দিয়েহি আৰু তেনে এটা
পৰিবেশ সৃষ্টি কৰিবলৈকে প্ৰথমে পিষ্টলটোৰ প্ৰয়োজন আছে বুলিও
তাক কয়। "আমাৰ পিচৰ জেনেৰেশ্যনটোৱেই বেহেলা বজাওক
আৰু তাৰ বাবে আমি পিষ্টল লওঁ। এতিয়া তোৰ এই অৰ্থহীন
বিলাস বাদ দে।" জীৱন বৰাৰ কথাবোৰ এনেকুৱাই। শৈলেনক
কাহানিও ভাল মুখেৰে কথা নকয় কিন্তু 'কাহানিও দুয়োটাই
দুয়োটাকে বেয়া নাপায়। একো ঠিক নাই—জীৱন বৰা মাজ নিশাও
আহি 'বেলিফুল' সোমাবহি পাৰে আৰু শৈলেনৰ লগত ইয়াতে, এই
বেঞ্চতে বহি কথা পাতি থাকিবহি পাৰে অথবা জীৱন বৰা বহুত
নহাকৈ থাকিব পাৰে অথবা একেবাৰেই নহাকৈও থাকিব পাৰে।
জীৱন বৰাই ক'ত কেতিয়া কি কৰে শৈলেনে নাজানে। জীৱন বৰা
কাৰোঁতে শৈলেনৰ মনটো হুঁচুৰি উঠে। খেলিমেলি লাৰিবা
জীৱন বৰাৰ মন বায় হোমাতো এৰি ফুৰিছে। আৰু

কিবা এটা লক্ষ্য আছে। বৰ্তমানটো তাৰ ভাল লগা নাই কিন্তু
তাৰ কাৰণে সি উদাসীন হৈ বহিও থকা নাই। শৈলেনে তাৰ নিৰ্দিষ্ট
লক্ষ্যৰ কথা ক'ব নোৱাৰে। সেই কাৰণে একো এটাকে সি বিচাৰিবও
নোৱাৰে।

নিশা আগ বাঢ়িল। জোনটো লাহে লাহে উজ্জল হৈ উঠি
আহিল। কিছু সময়ৰ আগতে 'বেলিফুল'ৰ বাহিৰৰ লাইটবোৰ
হুমাই দিয়া হৈ গ'ল। দুৰৈত নিশা বাৰ বজাৰ ঘণ্টা-ধ্বনি হ'ল।
শৈলেনে এবাৰ মূৰ দাঙি চাৰিওফালে চালে। নিৰ্জন 'বেলিফুল'।
অলপ আগলৈকে 'বেলিফুল' উৎসৱমুখৰ হৈ আছিল। বংমহলত
নৃত্য চলিছিল। গোৱেষ্টাইত আহিছিল। কমাৰাষ্ট অহাৰ পৰা
প্ৰায় নিয়মিত ৰূপেই বংমহলত নৃত্য চলে। নিয়মিত ৰূপেই মদখোৱা
চলে। সেই সময়ত বৰুৱাই বাৰখন চাহ বাগিচাৰ কথা নাভাবে।
'বেলিফুল'ৰ এমূৰে থকা কোঠা এটাৰ পালেঙত বৰুৱাৰ বাবেই
অপেক্ষা কৰি থকা স্বৰ্ণপ্ৰভা নামৰ পতিপ্ৰাণা জীৱন-সঙ্গিনী গৰাকীৰ
কথা নাভাবে, নাভাবে এইখন ঘৰৰে অলপ এটা কোঠাত থকা ছজনী
জীয়েক স্বপ্না আৰু মঞ্জুলাৰ কথা। নাভাবে শৈলেনৰ কথা, বিদেশত
থকা সোণৰ কথা। কমাৰাষ্ট কেন্দ্ৰিক কিবা এক অচিনাকি আমেজত
বৰুৱাৰ দেহ-মন পৰিপূৰ্ণ হৈ থাকে। কমাৰাষ্ট! ক'ব নোৱাৰাকৈ
শৈলেনে মনত পেলালে এই মুখখন। কম বয়সীয়া মৰম লগা মুখৰ
এজনী গাভৰু! মৰম লগা, বৰ মৰম লগা! এইজনী ছোৱালীয়েই
সিদিনা হঠাতে শৈলেনৰ কোঠা সোমাইছিলহি। শৈলেনে তেতিয়া
বেহেলা বজাই আছিল। বেহেলাখন বজাই থাকিলে সি আৰু আন
একোৱেই ক'ব নোৱাৰে। সি পাহৰি গৈছিল যে এজনী ছোৱালী
তাৰ এমূৰীয়া কোঠাটোত সোমাই তালৈকে চাই বৈ আছিল।
পাহৰি গৈছিল যে সুৰ চিনি পোৱা যি কোনো এজনেই তাৰ বেহেলা
গুলেগোৰ কোঠা সোমাব পাৰে। আৰু পাহৰি গৈছিল যে
কোনো এজনী 'বেলিফুল'ৰ এক কাষৰীয়া কোঠাত

এখন বেহেলা ইমান মধুব, ইমান কৰুণ, ইমান হাহাকাৰ কৰি বাজি উঠিলে যি কোনো এজনী গাভৰু সেই বাদকৰ ওচৰত অৰাক হৈ বৈ যাবহি পাৰে।

বৈ গৈছিল কমাৰাঙ্গি। শৈলেনৰ কাষত। বক্ৰানীৰ কোঠাৰ পৰা ওলাই আহি বংমহলৰ কাণ্ডৰে দীঘল কৰিডবটোৱেদি গৈ থাকোঁতে যেতিয়া কাণত পৰিল আত্মবিস্মৃত হ'ব পৰা বেহেলাৰ শব্দ, তাই বৈ গ'ল। বহুত দিন তাই বেহেলা শুনা নাছিল। বহুত দিন। একো কথাৰে তাই নাভাৰি কোঠাৰ ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল। অৰাক হৈ বৈ গ'ল। দেখিলে—লাহী মুখৰ স্ত্ৰী, অতীব স্ত্ৰী এক যুৱকে নিজকে পাহৰি বেহেলা বজাইছে। কেৱল বজাইছে। মূৰৰ চুলি অসংযত, চকু স্তিমিত। তাই চাই থাকিল। এটা সময়ত বেহেলা বজোৱা বন্ধ হৈ গ'ল। কিন্তু কমাৰায়ে ক'ব নোৱাৰিলে, কাণত বাজি থাকিল সেই শব্দ—যি শব্দ তাই বহুত দিন শুনিবলৈ পোৱা নাছিল।

বেহেলাখন সামৰি থৈ শৈলেনে ঘূৰি চাই দেখিলে সন্মুখত, নহয় প্ৰায় কাষতেই, এজনী অচিনাকি গাভৰু। তন্ময়। সি তাইৰ মুখলৈ চালে। কোন? তাৰ কোঠাত এয়া কোন? ইমান মৰম লগা মুখৰ এইজনী ক'ব ছোৱালী? কমাৰাঙ্গি? বাঙ্গী কমাৰাঙ্গি? কলিকতাৰ পৰা দেউতাকে লগত লৈ অহা ছোৱালীজনী? চলিহা, গোৱেন্দ্ৰহাৰ আনন্দৰ সামগ্ৰী?

শৈলেনে সৰুৰে কাহ এটা মাৰি দিলে।

কমাৰাঙ্গি যেন সাৰ পাই গ'ল। শৈলেনৰ চকুত চকু পৰি তাই কিছু বিব্ৰত হ'ল। এতিয়া কি কৰে? কি কয়?

—মেনে আপকু.....মই আপোনাৰ বেহেলাৰ মাত শুনি সোমাই আহিলোঁ। মোক ক্ষমা কৰিব।

শৈলেনে এইবাৰ পোনপটীয়াকৈ কমাৰাঙ্গিৰ চকুলৈ চালে। চালে তাইৰ বিব্ৰত চকুখেলিলে। তাই যে বিব্ৰত চকু কৈছে সেই কথা অনুমান কৰিলে, কিন্তু কি ক'লে সেইটো শুনিবলৈ নহ'ল।

পৰা একো প্ৰত্যুত্তৰ নাপায় কমাৰাঙ্গি যেন আৰু বিব্ৰত হৈ পৰিল।

—মুখে আপ.....মোক আপুনি ক্ষমা কৰক।

শৈলেনে কমাৰাঙ্গিলৈকে চাই থাকিল। তাইৰ দৰ্শিত অঙ্গে অঙ্গে তাৰ দৃষ্টি বাগৰি গ'ল।

—মে আপকু কমৰামে.....মই আপোনাৰ কোঠাত ভুলতে সোমালোঁহি। ইমান ক'ব নোৱাৰাকৈ আপুনি বেহেলা বজায়। একোকে ক'ব নোৱাৰা হৈ যায় দেখোন।

এইবাৰ শৈলেনে কমাৰাঙ্গিৰ বিব্ৰত অৱস্থাটো বুজি পালে। লাহেকৈ ক'লে—মই একো বেয়া পোৱা নাই। কিন্তু তুমি কোন?

ইয়াৰ পিচত কমাৰায়ে যিখিনি ক'লে, তাৰ অৰ্থ হ'ল—মই এজনী নাচনী ছোৱালী। কলিকতাৰ পৰা মোক চাহাবে লৈ আহিছে। মাহে দুশ টকা দৰমহা দিব। খাবলৈ দিব। বছৰত এমাহ ছুটি দিব। মোৰ লগত আৰু দুজন আহিছে, এজন তবলাবাদক আৰু এজন সাৰেঙ্গীবাদক। তেওঁলোকৰ লগত মোৰ কোনো সম্পৰ্ক নাই। পেটৰ দায়ত আমি দল গঠন কৰিছোঁ। কলিকতাত জমিদাৰ চৌধুৰীৰ ঘৰৰ এবছৰ আছিলোঁ। এতিয়া ইয়ালৈ আহিছোঁ—ইত্যাদি। ইয়াৰ পিচত তাই যেতিয়া ওলাই গ'ল, শৈলেনে সেই ফাললৈকে বহুত সময় চাই ব'ল। তাৰ কাণত আৰু কেইটামান কথা বাজি থাকিল.....

দূৰণিত, বহুত দূৰণিত ফেঁচা এটাই এজোলোকা উকলি দিলে। নিশাটো গহীন গহীন হৈ পৰিল। শৈলেনৰ ভাল লাগিল। আকাশৰ ফালে সি আৰু এবাৰ চালে। আকাশৰ মাজডোখৰ মুকলি হৈ পৰিছে। তাৰ মনটো এনেয়ে ভাল লাগি গ'ল। ইমান ভাল লগা এই নিশাবোৰ।

হঠাৎ, হঠাৎ শৈলেনৰ চকু পৰিল—এটি ছায়া মূৰ্ত্তি যেন তাৰ ফাললৈকে আহি আছে। শৈলেনে স্থিৰ দৃষ্টিৰে এবাৰ চালে। কোন? কোন দ'ব পাবে বাকি? চাগে' বাতি হ'ল! বহুত বাতি

হ'ব পায়! তেন্তে? ইক্ৰলখা? ওহোঁ, নহয়। মনেশ্বৰ? এই নিশা সি কেতিয়াও এইফালে নাহে। কোন? ধীৰ গতিত আহি থকা অলপ চাপৰ চাপৰ যেন সেয়া কোন হ'ব পাৰে? ছায়া মূৰ্তি আৰু কাষ চাপি আহিল। এয়া...এ-ই-য়া...ক...কমাবাঈ! তাৰ অজ্ঞাতেই মুখৰ পৰা ডাঙৰকৈ ওলায় গ'ল—কমাবাঈ।

মাজ নিশা এইদৰে, এই নিৰ্জ্জন পুখুৰী পাৰত কমাবায়ে কাকো আশা কৰা নাছিল। 'বাবুজী'ৰ কথা তাই কল্পনাও কৰা নাই। বংমহলত নৃত্য প্ৰদৰ্শন কৰি নিজৰ থকা সৰু ঘৰটোলৈ বুলি গম্ভীৰ গতিৰে আহি থকা কমাবায়ে যেতিয়া তাইক কোনোবাই নাম ধৰি মতা শুনিলে, তাই বৈ গ'ল।

—কমাবাঈ!

কমাবায়ে একো বুজি নাপালে। তাইৰ ভয় লাগি গ'ল। কোন? কোনে মাতে তাইক? বা-বাবুজী! প্ৰথমে তাই নিজৰ চকুকেই বিশ্বাস কৰিব পৰা নাছিল। এই মাজ নিশা বাবুজী! ইয়াত! সৌ সন্মুখত এই বিৰাট পুখুৰী, শান্ত গম্ভীৰ জোনাক মিশ্ৰিত পানী, তাৰ সিপাৰে তাইক থাকিবলৈ দিয়া অকণমান এটা ঘৰ। লগত এজনী মজতুৰ বুঢ়ী। তাইৰ গা-বন্ধী। আজি এমাহ ধৰি, 'বেলিফুল'লৈ আহিবৰ দিনাবে পৰা, মাজ নিশা কমাবাঈ এনেদৰে অহা-যোৱা কৰে। প্ৰায় মাজ নিশালৈকে 'বেলিফুল'ত নাচ-গান চলে। তাই, কমাবায়ে, নৃত্য প্ৰদৰ্শন কৰে। চলিহা, বয়, গোৱেঙ্কাইতক মদ পৰিবেশন কৰে। পৰিবেশন কৰে বক্ৰাক। এটা সময়ত নৃত্য শেষ হয়, গোৱেঙ্কাইতক নিজৰ মানুহে ধৰি মেলি লৈ যায়গৈ। তবলছী বামজীপ্ৰসাদ আৰু সাৰেঙ্গীবাদক মহম্মদ আলিচাহেবে তাইৰ বাজায় চকুৰ ভাষাখিনি বুজিও প্ৰতিকাৰ কৰিব নোৱাৰা অসহায় অৱস্থাটো নিবৰেই প্ৰকাশ কৰি নিজৰ থকা ঠাইলৈ গুচি যায়গৈ। চট্‌ফটাই থাকে শব্দৰ টোৱা, কাষত থাকিব লাগে কমাবাঈ। কমাবায়ে বক্ৰাৰ হাত-ভৰি ডাঙালিচ কৰি দিব এটা

সময়ত বক্ৰাৰ টোপনি ধৰিব। ইক্ৰলখাক কথাটো জনাই কমাবাঈ নিজৰ থকা ঘৰটোলৈ যাবগৈ। তেতিয়া বহুত নিশা হৈ যায়, বহুত নিশা। তেতিয়া এই বৰ পুখুৰীৰ পাৰত কোনোবা বহি থকাটো কল্পনা কৰিব নোৱাৰা কথা।

—কমাবাঈ!

—বাবুজী। ইতনে ৰাত.....বাবুজী ইমান নিশা আপুনি! ইয়াত!

—ইমান নিশা তুমি ক'ব পৰা আহিলা? ইমান নিশালৈকে বংমহলতেই আছিল।

কমাবায়ে একো উত্তৰ নিদিলে। বাবুজীয়ে বৰ সুন্দৰ হিন্দী ক'ব পাৰে! কমাবাঈৰ ইচ্ছা তাই যেন সুধি দিব—নিশা তুমি প্ৰায়ে ইয়ালৈ আহা নেকি? যোৱা এমাহ মই দেখোন ইমান নিশা বংমহলৰ পৰা ওলাই এই বাটেদিয়েই মোৰ সৌ থকা ঘৰটোলৈ অহা-যোৱা কৰি আছোঁ, তোমাক যে এই এমাহে ইয়াত লগ পোৱা নাছিলোঁ! তুমি বাক ইয়ালৈ আহি বেহেলা বজোৱা নেকি? তোমাৰ বেহেলা এদিন শুনিছিলোঁ, তোমাৰ কোঠাত মনে মনে সোমায় শুনি আছিলোঁ, সেই দিনা মোৰ কি মনত পৰিছিল জানা? সেই দিনা মোৰ মনত পৰিছিল—

—আহা, ওচৰলৈ আহা কমাবাঈ।

কমাবাঈক শৈলেনে ওচৰলৈ মাতিলে। নিজৰ অজ্ঞাতেই কমাবাঈ কেইখোজমান আগুৱায় গ'ল। শৈলেনৰ পৰা দুগজমানৰ ব্যৱধানত তাই বৈ গ'ল।

শৈলেনে জোনৰ পোহৰত আক' এবাৰ দেখিলে:

কমাজনী ধুনীয়া, সঁচাকৈয়ে ধুনীয়া, চকু ছটা কন্দা কন্দা, সবল। এখন মৰম লগা মুখ।

কমাবায়ে দেখিলে, অলপ অলপ লাহী, সুউচ্চ, অনন্ত যুৱক। মূৰৰ চুলি অসংযত।

সমুখৰ পৃথিৱীত বাতিৰ আকাশ নামিলহি। নামিলহি জোনটো।

—কমাবাঈ

কমাই শৈলেনৰ মুখলৈ চালে।

—তুমি সদায় ইমান বাতি তোমাৰ থকা ঘৰলৈ উভতা? অকলে? সদায় ইমান বাতি হয়? কিয়? দেউতা শুই নপৰালৈকে তোমাৰ ছুটী নাই? দেউতাই মদ খাই বেছচ হৈ পৰি যোৱাৰ পিচতহে তুমি আহিব পাৰা? কিয়, দেউতাই এনে কৰিছে কিয়

আৰু বহুতো কথা শৈলেনে ক'ব নোৱাৰাকৈয়ে কমাক সুধি গ'ল। কিবা এটা উত্তেজনাৰ উত্তেজিত হৈ পৰিল সি। কিবা এটা অব্যক্ত ক্ষোভৰ অভিব্যক্তি তাৰ মুখত স্পষ্ট হৈ পৰিল। কমাবায়েও এইখিনি কথাকেই ক'লে:

বংমহলৰ পৰা উভতি আহোঁতে ইকুৱলৰ বাহিৰে কোনোৱেই সাৰে নাথাকে চাহাবৰ হুকুম আছিল—ইকুৱলে মোক মোৰ এই ঘৰত বাতি থৈ যাবহি। মই পিছে ইকুৱলক মানা কৰি দিছোঁ। অকলে অকলে ইকুৱলৰ লগত, ইমান এটা ডেকা মানুহৰ লগত আহিবলৈ ভয় লাগে। তাতোকৈ মই সদায় অকলে আহিম বুলি কলোঁ। চাহাবৰ টোপনি নধৰালৈকে মই তাতেই থাকিব লাগিব বুলি কৈ দিছে। থাকোঁ। চাহাবৰ টোপনি নধৰালৈকে মোৰ ছুটী নাই।

—কিন্তু তুমি ইয়ালৈ, এই 'বেলিফুল'লৈ আহিলা কিয়?

শৈলেনৰ এই প্ৰশ্নত কমাবাঈ যেন চকু খাই উঠিল। তাই একো নমতাকৈ বহুত সময় বৈ থাকিল।

—কিয় তুমি ইয়ালৈ আহিলা?

—বাবুজী!

কিবা এটা কণ্ঠ বুলিও কমাবাঈ বৈ গ'ল।

—ঘৰত তোমাৰ কোনো নাই?

—হায়, মেৰী.....আছে, ঘৰত মোৰ না আছে, ছুটী ভাঙি আছে, আৰু সেই কাৰণেই মই ইয়াত অহিলোঁ। ইয়ালৈ কিয়

যেয়ে মোক বিচাৰিব, যেয়ে মোক পইচা দিব, মই তালৈকে যাম।

শৈলেনে মন কৰিলে—কমাজনী কিছু উত্তেজিত হৈ পৰিছে। কিয় তাই এনেকৈ কথা কৈছে? কি হৈছে তাইৰ?

এটা সময়ত কমাবাঈ গুচি গ'লগৈ, পুখুৰীৰ পাৰে পাৰে একাষৰীয়া সৰু টিনৰ ঘৰটোৰ ফাললৈ। গৈ থাকিল। ভালেমান সময় শৈলেনে সেই ফাললৈকে চাই থাকিল। আৰু বহুত কথাই শৈলেনৰ সুধিবৰ মন গৈছিল—। তাৰ সুধিবৰ মন গৈছিল—'বেলিফুল'লৈ তুমি কেৱল পেটৰ দায়তেই আহিলা? এনেকৈ এটি অতুলনীয় যৌৱনক ব্যৱসায়ৰ মূলধন কৰিবলৈ তোমাৰ ইচ্ছা হ'ল কিয়? তোমাৰ নৃত্য? গোণ কথা! তাৰ ক'বৰ মন গৈছিল—আমাৰ সাধুকথাৰ ৰাজকুঁৱৰীবোৰ বৰ ধুনীয়া জানা? কিন্তু তোমাৰ সমান ধুনীয়া নহয় কিজানি! সেই কথা তুমি জানানে বাক? তুমি জানানে যে তোমাৰ এই সুন্দৰ দেহ আৰু এই যৌৱনক আমোদৰ, মাথোন সাময়িক আমোদৰ বাবেই ইয়ালৈ অনা হৈছে? তুমি জানানে যে দেউতাৰ এই অভিনৱ চখৰ বাবে মায়ে বহুনিশা কান্দি কান্দি কটাইছে? দুৰ্গাবাঈ, লীলাবাঈ, কমাবাঈ!.....

নিশা গভীৰৰ পৰা গভীৰতৰ হৈ আহিল। শৈলেনো বহাৰ পৰা উঠিল। লাহে লাহে সি 'বেলিফুল'ৰ ফালে আগুৱাই আহিল। কমাবাঈৰ ওপৰত তাৰ খং উঠিছে নেকি বাক? সি কমাবাঈৰ কথাই ভাবিলে। পেটৰ দায়ত কমাবাঈ ইয়ালৈ আহিছে? পেটৰ দায়ত দুৰ্গাবাঈ আহিছিল, পেটৰ দায়ত লীলাবাঈ আহিছিল? শৈলেনে বুজি নাপায় এই মানুহবোৰ এনেদৰে কিয় জীয়াই থাকিব লাগে। লাগে, এই মানুহবোৰ নাথাকিলে তাৰ দেউতাক, শঙ্কৰ বৰুৱাই তৰ আৰাধ্যতা নহয়, ভোগ নহয়, বিলাস নহয়, আভিজাত্য নিফল হয়। কমাবাঈৰ কথা কেইটামান কথা তাৰ আৰু মনত পৰিল। কমাবাঈৰ কথা কেইটাৰ অৰ্থ আছিল—নচাটো আমাৰ

‘পেশাই’ নহয়, নিচাও। মোৰ মাও বাঈজী আছিল, মোৰ আইতাও বাঈজী আছিল, কিজানি আইতাৰ আইতাও বাঈজী আছিল মই ক’ব নোৱাৰোঁ। কিন্তু তেওঁলোকে মোৰ নিচিনাকৈ দূৰলৈ আহি দৰমহা লৈ মানুহৰ ঘৰত থাকি নাচ কৰিব লগা নহৈছিল। মই পিছে তাকেই কৰিব লগা হ’ল। কাৰণ মা এতিয়া বেমাৰী, ছুটা ভাই আছে—সক সক। সিহঁতক লিখা-পঢ়া শিকাৰ লাগিব, মাকো জীয়াই ৰাখিব লাগিব। পইচা অহাৰ এটা নিশ্চিত বাস্তা লাগিব।

শৈলেনে আক কি সুধিছিল কমাৰাঙ্গক? সুধিছিল—এনেকৈ নাচ কৰিবলৈ তোমাৰ ভাল লাগে?

কমাৰাঙ্গৰ উত্তৰৰ অৰ্থ আছিল: নাচিবলৈ মই অকণো বেয়া নাপাওঁ। মই সাধনাৰেই নাচ শিকিছোঁ। কিন্তু এতিয়া মই বুজিছোঁ যে নাচ মই নিশিকা হলেও হ’লহেঁতেন। কাৰণ মই কি নাচোঁ, কেনেকৈ নাচোঁ সেই কথা বিচাৰ কৰা মানুহ এইবিলাক ‘মজলিচ’ত নাথাকে। কিন্তু মই কেনেকৈ হাঁহিছোঁ, কেনেকৈ চকুৰে ‘ইসাৰা’ দিছোঁ—সেইটো জানিলেই হৈ যায়। যি কোনো গাভৰু ছোৱালীয়েই এই কাম কৰিব পাৰিব।

এটা সময়ত শৈলেন পুখুৰী পাৰৰ বেঞ্চখনৰ পৰা উঠিল। লাহে লাহে আহি নিজৰ কোঠা সোমালহি। বেহেলাখন যথাস্থানত থৈ বিছানাখনত বাগৰ দিলে। কমাৰাঙ্গৰ মুখখন তাৰ আক’ মনত পৰিল। কি হৈছে, কমাৰাঙ্গৰ কথা ভাবিবলৈ তাৰ কি হৈছে? দুৰ্গাবাঈ, লীলাবাঈ, কমাৰাঙ্গ—এইবোৰ সকলো একেই শ্ৰেণীৰ মানুহ। দুৰ্গাবাঈ, লীলাবাঈৰ কথা দেখোন সি কাহানিও ভবা নাছিল, অৱশ্যে দুৰ্গাবাঈ আৰু লীলাবাঈক সি ওচৰৰ পৰা জানিবলৈ পোৱাও নাছিল, কিন্তু কমাৰাঙ্গ তাৰ ওচৰ কিয় পালেহি? বেহেলাৰ মাত শুনি? কেৱল বেহেলাৰ মাত শুনিয়ো?

শৈলেনে জোৰেৰে চকু মুদি দিলে।

আক জোৰ কৰিও চকু মুদিব নোৱাৰিলে স্বৰ্ণপ্ৰভাই। মাথোন অলপ আগতে সেই কোঠাৰ, সেই বিছানাখনত বৰুৱাক আনি শুৱাই থৈ ওলাই গৈছে ইকুৱলখা আৰু মনেশ্বৰে। ‘বেলিফুল’ত নাচনী থাকিলেই বৰুৱাক শোৱা কোঠাৰ বিছনাত এনেদৰেই শুৱাই থৈ যাবহি লগা হয়। অথচ এদিন—, খাওক সেই কথা মনত পেলাবলৈ স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ আক মন নাযায়। দুজনৰ বাবে কোঠাটো এতিয়াও একাধৰীয়া হৈ আছে, দুজনৰ বাবে বিছনা এতিয়াও একেখনেই আছে। কিন্তু এতিয়া তাত যেন বহুত কিবাকিবি নাই। আছিল, কাষৰ সৌ সিটো কোঠাত শুই থকা দুজনী জীয়েক স্বপ্না-মঞ্জুলাৰ ক্ৰমে সাত বছৰ আৰু পাঁচ বছৰ হৈ থকালৈকে সকলো আছিল। অৱশ্যে ব্যৱসায় সংক্ৰান্ত বুলি বৰুৱা যোৱা দহ-বাৰ বছৰমান সঘনাই কলিকতালৈ অহা-যোৱা কৰিছিল। দীৰ্ঘদিন ধৰি কেতিয়াবা বৰুৱানীৰ পৰা আঁতৰি আছিল, তথাপি স্বৰ্ণপ্ৰভাই মনে-প্ৰাণে বৰুৱাক, বৰুৱাৰ স্পৰ্শ অনুভৱ কৰিছিল। কিন্তু এতিয়া এইজন মানুহ একেখন বিছনাত থাকোঁতেও স্বৰ্ণপ্ৰভাই নিসঙ্গ অনুভৱ কৰিছে। স্বপ্নভাষী, বাহিৰত অত্যন্ত কঢ় যেন লাগিলেও ভিতৰি অতীব কোমল শব্দৰ বৰুৱাৰ মুখতেই স্বৰ্ণপ্ৰভাই দেখিছিল পুৰুষোচিত প্ৰত্যয় আৰু দৃঢ় চেতনা, সাধনা আৰু সংযম। কিন্তু এতিয়া কি হ’ল? সেই শব্দৰ বৰুৱা এতিয়া ক’লৈ গ’ল? যোৱা প্ৰায় দুকুৰি বছৰলৈকে অহা, নিবিড়তমভাৱে লগ পাই অহা, শব্দৰ বৰুৱা আক’লৈ গ’ল? এইজন শব্দৰ বৰুৱা সেইজন কেতিয়াও হ’লোঁৰ মন সি এগাকল্যৰ পথত আগবাঢ়ি গৈ থাকোঁতে সেইজন মানুহে—কণ, প্ৰতিটো মুহূৰ্ত্তৰ জয়-পৰাজয়ৰ কাহিনী স্বৰ্ণপ্ৰভাইৰ মনত কৈ গৈছিলহি। স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ উৎসাহ উদগনিক পাৰ্থক্য কৰিছিল। কিন্তু চৰম সাফল্যৰ পাচত সেইজন মানুহে—ক’বাত যেন হেৰাই যাব খুজিছে।

স্বৰ্ণপ্ৰভাই বক্ৰাৰ ফালে ঘূৰি চালে। শুই আছে। একো ক'ব নোৱাৰে। টোপনি, ঠিক টোপনি নহয়, অতিবিক্ত সুৰাপান কৰি ক'ব নোৱাৰা হৈ আছে। মুখেদি ফেন ওলাইছে। হঠাৎ, হঠাৎ স্বৰ্ণপ্ৰভাই চকু ছুটা জোবেৰ, বহলকৈ মেলি দিলে। বক্ৰাৰ ওঁঠত সেয়া কিহৰ দাগ? বক্ৰাৰ ওঁঠত সেয়া বঁড়া বং কোনে সানি দিলেহি? তেন্তে? ক'ব নোৱাৰাকৈয়ে স্বৰ্ণপ্ৰভাই হাতৰ ঠাৰিৰে চকু ছুটা মোহাৰি ললে, ক'ব নোৱাৰাকৈয়ে স্বৰ্ণপ্ৰভাই নিজে পিন্ধি থকা চাদৰৰ আগটোৰে বক্ৰাৰ ওঁঠৰ দাগটো মোহাৰি দিলে।

কাষৰ আনটো কোঠাত স্বপ্না-মঞ্জুলা শুই আছে, সিহঁতৰ লগত আছে তগবী। মঞ্জুলাৰ তিনি বছৰ হোৱাৰে পৰা বেলেগ কোঠাত শুবলৈ দিয়া হৈছে। তদাৰক হিচাবে থাকে তগবী। তগবীক সকলো দায়িত্ব নিশ্চিতভাৱে দিব পাৰি। স্বপ্না-মঞ্জুলাই কমাৰাঙ্গীৰ কথা স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ আগত কয়হি। বংমহলত কমাৰায়ে কি কৰে সেই কথাও মঞ্জুলাই এদিন মাকক সুধিছিলহি। বংমহলত সিহঁতক কিয় সোমাবলৈ দিয়া নহয় সেই বিষয়েও প্ৰশ্ন কৰিছিলহি। স্বৰ্ণপ্ৰভাই কি উত্তৰ দিছিল পাহৰিলে, কিন্তু উত্তৰ দিয়াতো যে স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ কাৰণে নিতান্ত বেদনাদায়ক আছিল সেইটো সত্য। বংমহলত যেতিয়া 'জলসা' আৰম্ভ হয়, গোৱেশ্বাহঁত যেতিয়া 'বেলিফুল'লৈ আহে, পৰিয়ালৰ অন্ত কোনো মানুহ সেইফালে নাযায়। যোৱাত বাধা আছে। বক্ৰাই মানা কৰি বৈছে। কিন্তু এদিন যদি ইহঁতে এই বাধা নামানি বংমহললৈ সকলো যায়? কমাৰাঙ্গী অহাৰ আগে আগেই সৌৰভ বিদেশখান সি কাহন্দও দেউতাকৰ এই নতুন চৰিত্ৰ আভাস সি পাই গৈছে সি ওচৰৰ পৰা আহি যেতিয়া 'বেলিফুল'ত এই অভিনয় আভিজাত্যকৈ পালেহি হ'ব তেতিয়া সি কি কৰিব? শৈলেন এতিয়া মনে মনে ভাবি আছে। মুখ ফুটাই নক'লেও সি 'বেলিফুল'ৰ ভিতৰৰ বহুখোৱাৰ ক'ব নোৱাৰি, সি কেতিয়াবা দেউতাকৰ মূৰত আঁঠু দিও আৰম্ভ কৰিব

পাৰে! কেতিয়াবা সি দেউতাকৰ সমুখতেই কমাৰাঙ্গীক ওলাই যাবলৈকো ক'ব পাৰে! তেতিয়া কি হ'ব? কমাৰাঙ্গীক কেন্দ্ৰ কৰি বাপেক-পুতেকে যদি কেতিয়াবা তৰ্ক আৰম্ভ কৰে? স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ আক একো ভাবিবলৈ মন নগ'ল। বক্ৰাৰ পৰা যথেষ্ট ব্যৱধানত থাকি টোপনি যোৱাৰ চেষ্টা কৰিলে। কিন্তু, কিন্তু টোপনি নাই। কোনোমতেই টোপনি নাই। ইমান প্ৰাপ্তি আৰু ইমান প্ৰাচুৰ্য্যৰ মাজতো স্বৰ্ণপ্ৰভাই নিজকে বৰ দৈন্ত যেন অনুভৱ কৰিলে। এবাৰ ইচ্ছা হ'ল এতিয়া, এবাৰ এতিয়া এই বাতি, তেওঁ উঠি গৈ কমাৰাঙ্গীৰ ওচৰ পাবগৈ। কমাৰাঙ্গীক ক'ব তাই যেন 'বেলিফুল'ৰ পৰা গুচি যায়গৈ। সঁচাকৈয়ে কমাৰাঙ্গী যদি কেৱল টকাৰ কাৰণেই আহিছে তেনেহলে সেই টকা স্বৰ্ণপ্ৰভাই দিব, কিমান লাগিব? এহেজাৰ? দুহেজাৰ? তাতোকৈও বেছি? দিব, দিব, সকলো দিব, যিমান লাগে সিমান দিব। মাথোন তাই ইয়াৰ পৰা যাব লাগে। নহলে শৈলেন, সৌৰভ, স্বপ্না-মঞ্জুলা গোটেই গালে প্ৰশ্ন কৰিব। দেউতাকক জেৰা কৰিব পাৰে, দেউতাকক সিহঁতে মানি চলিবলৈ নিবিচাৰিব। দেউতাকক সিহঁতে সন্মান কৰিবলৈ নিবিচাৰিব। নাই, নাই, সেই ন'ব বি নোৱাৰে। কমাৰাঙ্গী যাব লাগিব। 'বেলিফুল'ত তাই থকাৰ কথা নোৱাৰিব। কিন্তু, কিন্তু, কমাৰাঙ্গী গ'লেই জানো সকলো এই ভাৱ হ'ব? লীলাবাঈ, দুৰ্গাবাঈ, কমাৰাঙ্গী, আৰু? আৰু চাবলৈ নক'বগৈ! কমাৰাঙ্গীক আঁতৰাই পঠিয়ালেই জানো সমৰ্থন কৰা যোৱাটো দিবা এই নতুন অহঙ্কাৰ আঁতৰি যাব? নাযাব? বেজাৰ, নাই সি এও নাযায়। চৰম প্ৰাপ্তিৰ এই ভঃসহ বেদনা দেউতাকৰ মূৰত আঁঠু দিও আৰম্ভ কৰিব?

কমাৰাঙ্গীৰ কথা নোৱাৰি ইয়া বাবুজী। সিহঁতৰ মনত পেলালে সি তেতিয়া

নুবুজা আকৰ্ষণত তাই সেইটো কোঠালৈ সোমায় গৈছিল। আক
দেখিছিলগৈ...। কিয় জানো সেইদিনা তাই পাহৰি গৈছিল—
মাহিলি দৰমহাৰ বিনিময়ত অহা তাই এজনী সাধাৰণ, এৰা সাধাৰণ
নাচনী ছোৱালী। কিন্তু সেইদিনা সেই সময়ত তাই নিজকে
বাস্তৱী কৰাবলৈ যেন লগা নাছিল। কি লাগিছিল? কমু? ওঁ,
কমু যেন লাগিছিল। সেইদিনা তাইৰ মনটো উৰা মাৰিছিল—
বহুত দিনৰ আগৰ আন কোনোবা এটা মুহূৰ্তলৈ, আন কোনোবা
এটা শৈলেনৰ ওচৰলৈ। বহুত দিনৰ আগৰ কথা, সিহঁত তেতিয়া
লক্ষ্যত। তাইৰ মাকে তেতিয়া তাইক নাচিবলৈ শিকাইছে।
সিহঁতৰ সেই দলটোত তবলাবাদক আছিল ইন্দ্ৰসিং, বেহেলা-
বাদক আছিল সুন্দৰ প্ৰসাদ। সুন্দৰ প্ৰসাদৰ অৰ্দ্ধ স্তিমিত চকু
আক আউল-বাউল চুলিখিনিৰে তাই বহুত সময় একেবাহে চাই
থাকিবৰ মন যোৱাৰ বয়স। সুবিধা পালেই কমা আক সুন্দৰ
প্ৰসাদ অকলে বহিছিলগৈ। কেতিয়াবা সুন্দৰৰ বেহেলা শুনি শুনি
তাই তাৰ কোলাতে মূৰ থৈ শুই পৰিছিল। আক সুন্দৰেও
আলফুলকৈ তাইৰ মুখে-মূৰে হাত বুলাই দিছিল। কে'ববাৰ পৰা
কোনোবা অহা যেন গম পালে সকলো সত্য। সি তাইক
মাতিছিল—কমু!

দিনবিলাক তেনেকৈয়ে থকা হলে ভাল আছিনাযায়। থাকিল।
লক্ষ্মীৰ পৰা আহি সিহঁত কলিকতাৰ বৰৈ মিদাৰ কিল্ড এখানেহি।
তাইব মাকেও বয়সক বেছি দিন ফাঁকি ৰ সকলো ডায়? এইকিয়া
ঘৰ-সংসাৰৰ দায়িত্ব নিজে লৈ কমাক তথান সি কাইদও দে লেহি।
ইন্দ্রসিং কিল্ড বেছি দিন সিহঁতৰ লগত ন। সি ওচৰৰ পু আহি দললৈ
গুচি গ'ল। সুন্দৰ প্রসাদ? আছিল। ভয় পালেহি।
থকাৰ বাবেই কমাৰায়ে পৰম নিৰাপত্তা মুখী হ'। প্রসাদ লগত
গৈছিল, সুন্দৰ প্রসাদ লগত থাকিলে আছে।
থাকিব নোৱাৰে, একোৰেই ভয় আছে।
৫২

কবিৰ তাই? মাক আৰু সৰু সৰু ভায়েক ছটাক তাই ক'ত
 বাথিব? কি খুৱাব? সঁচা কথা—সুন্দৰ প্ৰসাদ তেতিয়াও তাইৰ
 কোনো নহয়, কিন্তু সঁচাকৈয়ে সি তাইৰ কোনো নাছিল? আছিল।
 সেই কথা মাকে হয়তো জানে, হয়তো নাজানে। বহুত নিশা
 নিৰ্জন পৰিবেশত সুন্দৰ প্ৰসাদ আৰু কমাৰায়ে অকলে
 কটাইছে, বহুত পুৱা শুই উঠিয়েই সুন্দৰ প্ৰসাদে তাৰ ধকধকীয়া বগা
 পাতল পাঞ্জাবীত কমাৰাঙ্গৰ ওঁঠৰ দাগ দেখিছে। তেনেহ'লে
 সুন্দৰ প্ৰসাদ তাইৰ কোনো নাছিল? হয়তো নাছিল, হয়তো
 সকলো আছিল। তথাপি জমিদাৰৰ আদেশ পালন কৰিবই লাগিব।
 তাইৰ সৈতে চাৰিটা প্ৰাণীৰ জীয়াই থকাৰ কিবাকিবি জমিদাৰৰ
 হাততেই। গতিকে চকুৰ পানী তাই জোৰেৰে বন্ধ কৰিলে, বুকুৰ
 কান্দোন তাই জোৰেৰে চেপি ধৰিলে, নাচিলে, জমিদাৰৰ ঘৰত তাই
 আগবদৰেই নাচিলে। অতিথিক তাই আগবদৰেই মদ ঢালি দিলেগৈ,
 জমিদাৰ চাহাবৰ ওচৰত তাই আগব দৰেই হাঁহি হাঁহি আন্ধাৰ
 কৰিলে। কিন্তু ঘৰলৈ আহি? আকৌ কান্দিলে। আকৌ সুন্দৰ
 প্ৰসাদৰ ধুনীয়া মুখখন মনত পেলাই ললে, আকৌ সেই প্ৰসাদৰ
 বেহেলাৰ সুৰ আহি তাইৰ কাণত পৰিলহি। অসত্য। এই তাইৰ
 গালে-মুখে সুন্দৰ প্ৰসাদৰ হাতৰ স্পৰ্শ অনুভৱ কৰিতিয়া 'বে

কেইটামান মাহ এনেকৈয়ে পাৰ গৈ গলনাযায়। পাচত
 জমিদাৰৰ নিৰ্দেশ হ'ল—তাই অসমলৈ যাব। কিন্তু এই জমিদাৰ
 চাহাবৰ বন্ধুৰ ঘৰলৈ আহিব লাগে, তেওঁ সকলো আয়? ক'ত
 কলিকতাতেই থাকিব। আহিল, এতিয়া সি কাহিনীও দে। এজন
 সাৰেঙ্গীবাদকৰ সৈতে তাই 'বেলিফুল'ত সি ওচৰৰ পৰা আহি কতিয়া
 নাচিব লাগিব, কেতিয়া নালাগে—এই কয়, পালে মুখী হ'ব ইচ্ছা-
 অনিচ্ছাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ নকৰে, সেইদৰে। তাই ক'লে
 আহিব, কাৰ লগত আহিব, কিমান আয়? এই কথাও।
 সুন্দৰ প্ৰসাদৰ মৃত্যুৰ খবৰ পাবৰ দিনাও জমিদাৰৰ ঘৰত

মুখত হাঁহি বাথিয়েই নাচিব লগা হৈছিল আৰু আজি হয়তো মাক
 মৰাৰ খবৰ পালেও (ভগবান!) সেইদৰেই নাচিব লাগিব। জমিদাৰ
 চৌধুৰীৰ ঘৰৰ লগত 'বেলিফুল'ৰ কোনো পাৰ্থক্য নাই। কিন্তু,
 কিন্তু এই বাবুজী! ইমান 'ডাঙৰ' মানুহৰ ঘৰত বাবুজীৰ নিচিনা
 মানুহ কিয় আছে? ইমান ধুনীয়াকৈ বেহেলা বজাবলৈ বাবুজীয়ে
 কিয় শিকিলে? বাবুজীয়ে কিয় বেহেলা বজায়? কিয় বজায়? কিয়
 বজায়?

গাকটো বুকুত হেঁচা মাৰি ধৰি কমাৰায়ে চকু ছটা জোৰেৰে মুদি
 দিলে। বেহেলা শুনি তাইৰ সুন্দৰ প্ৰসাদলৈ মনত পৰিছিল কিয়?
 বাবুজীৰ চুলিকোছা বাক সুন্দৰ প্ৰসাদৰ দৰেই নেকি? বেহেলাখন?
 কিজানি, কিজানি সুন্দৰ প্ৰসাদে.....

ওলাই অহা চকুপানীখিনি মোহাৰিবলৈ অকণো যত্ন নকৰাকৈ
 কমাৰায়ে গাকটোকে হেঁচা মাৰি ধৰি থাকিল। এনেয়ো এই
 নিৰ্জন মাজনিশা তাইৰ অকলশৰীয়া কোঠাটোৰ এই
 নিৰ্জনতা তেওঁ কমাৰাঙ্গৰ ভাল লাগে। এতিয়া তাইৰ নিচেই কাষৰ
 কোঠাটোত কেঁচু আছে বাসমতী। বাসমতীক কোনোবা এখন
 বাগিচাৰ গছত কি হৈছে। বুঢ়ী মানুহ। কমাৰাঙ্গৰ গা-বন্ধী হৈ
 আছে। তাৰ কথা কমাৰাঙ্গৰ বেয়া লগা নাই। মৰম কৰে।
 এই ভাৱ মৰম কৰে। দিনটো কিবাকিবি কাম
 কমাৰাঙ্গৰ চাবলৈ নিদাৰে থাকে। মুখেৰে অনৰ্গল বলকি
 উলিয়াই সমৰ্থন কৰা উমাই শুই পৰে, কমাৰাঙ্গৰ অকণমান
 থাকে। তাৰ বেজাৰ এনে এটা বংমহলৰ পৰা ঘূৰাৰ পিচত কমাৰায়ে
 ঘৰটোত আহে। তাৰে উত্তৰ—মুখনি সময়ত আক' হুলস্থূল কৰিবলৈ
 বাসমতীক কমাৰাঙ্গৰ ইচ্ছা কৰা এটা মুখত দিয়েই তাই বিছনাত
 কমাৰাঙ্গৰ লগত বৈহাৰত মাকলৈ মনত পেলায়। মনত
 পৰে এই ভাৱ—মাকলৈ। সিহঁত ছটাৰ সৈতে মাকৰ বাক
 পেলায় সৰু সৰু হৈছে। ত চলিবলৈ দেখোন বহুত টকা লাগে।
 কষ্ট হৈছে নেকি

কেতিয়াবা মাককো ইয়ালৈ লৈ অহাৰ কথা তাই ভাবে, কিন্তু কলিকতাত জমিদাৰ চাহাবে সজাই দিয়া মাকৰ নামত থকা সেই ঘৰটো এৰি আহিলে আক' পাবগৈ জানো? এইকণ নিৰ্জৰ্জন পৰিবেশতে তাই মনত পেলায় সুন্দৰ প্ৰসাদলৈ। সুন্দৰ প্ৰসাদ মৰিল। সুন্দৰ প্ৰসাদক পাহৰি যাব পৰা হলেই তাইৰ ভাল হ'ল-হেঁতেন। নোৱাৰে। সুন্দৰ প্ৰসাদক তাই পাহৰিব নোৱাৰে। এইখন বিছনাত, তাইৰ নিচেই কাষতে সুন্দৰ প্ৰসাদ এদিন সকলোৱে জনাকৈয়ে শুই থাকিব বুলি বহুতেই ভাবিছিল। কিন্তু কি যে হৈ গ'ল!

কমাবান্দিব চকুপানীখিনি তেতিয়াও অবিবামভাৱে বৈ থাকিল।

কিছুদিন ধৰি স্বৰ্ণপ্ৰভাই একেটা কথাই চিন্তা কৰি আছিল—প্ৰায়
প্ৰতিটো ছপৰীয়া কমাবান্ধ শৈলেনৰ কোঠালৈ হাঁহি আহিছে ?
কমাবান্ধক শৈলেনে তাৰ কোঠা সোমাবলৈ কয় নী আৰু স্বৰ্ণপ্ৰভাই
কেইবাদিনো কথাটো লক্ষ্য কৰি মনে মনে অশ্লীল বৈষয়িক
বৈষয়িক ক্ষেত্ৰত শৈলেন অকৰ্মণ্য হ'ব পাৰে, তথাপি সত্য। এই যে ভাল
ল'ৰা সেই বিষয়ে স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ তিলমানো সন্দেহ নাই। তথাপি,
তথাপি সি ডেকা ল'ৰা আৰু কমাবান্ধ এজন নাযায়। গাভৰু,
এজনী বাউজী। স্বৰ্ণপ্ৰভাই এনে ক'বলৈ গৈছিল এনেবোৰ
ছোৱালীয়ে অত্যন্ত বেয়া কামো কৰিব পাৰে। আয় ?
ঘটাব পাৰে। এইবোৰ ছোৱালীৰ সন্ধানত সি কাহিনীও দেখিবলৈ
কথা খুব সঁচা হ'ব পাৰে, নহলেও এই সি ওচৰৰ পৰা আহিছে, এই
সিও হেনো আপোন নহয়, লগত লৈ অচিহ্ন কৰি পালেহি।
আহিব পাৰেনে? তেনেহলে কি ব্যৱস্থা ল'ব লাগিব দেখুৱাবলৈ

স্বর্ণপ্রভা বহাৰ পৰা উঠিল, লাহে লাহে
নিজা কোঠাটোৰ ফালে। নিজা কোঠাটোত
৫৬ ০

শঙ্কৰ বৰুৱাই ব্যৱসায় সংক্ৰান্ত কাকত-পত্ৰ চায়, যিটো কোঠাত বহি
খবৰ কাগজ পঢ়ে আৰু যিটো কোঠাত বহি প্ৰাইভেট চেক্ৰেটৰীক
শ্ৰুতলিপি দিয়ে। কোঠাটোৰ ওচৰ পায়েই বৰুৱানী থমকি ব'ল।
ভিতৰত আন কোনোবা আছে নেকি গম ললে। নাই, কোনো নাই।
স্বৰ্ণপ্ৰভা লাহেকৈ সোমাই গ'ল। যুৱযুৱিৰ নলিছাডাল মুখত লৈ
বৰুৱাই ওপৰলৈ মূৰ কৰি কিবা এটা ভাবি আছিল। স্বৰ্ণপ্ৰভা
সোমাই যোৱাত প্ৰায় অস্বস্তিত হৈ তেওঁ চালে। স্বৰ্ণপ্ৰভাই লাহেকৈ
কাষৰ চকী এখনত বহি পৰিল।

—হেঁচি নয় ।

শঙ্কর বক্রাই প্রভাব মুখলৈ চালে।

—আজি কেঁচা বাগিচালৈ যাব নেকি ?

—বঙাতিল যাব লাগিছিল। পিচে আজি নাযাওঁ।

লিৰ অজু'ন চৰ্দাৰ আহিছিল।

ই কামৰ পৰা খেদিছোঁ।

৩৫- ব্রাহ্ম পুৰণা মানুহ ।

11/10/20

গিহে নদ কিং প্রভাই বুজি নাপাই বকরাৰ মুখলৈকে চাই
কাৰিণীৰ কথা: ঘূৰঘূৰিৰ নলিছাডাল মুখৰ পৰা আঁতৰাই ল'লে।
থাকিল। এই ভা

ক'লে— চাবলৈ নিয়া ত'লৈ ইউনিয়ন খুলিছে। অজু'নৰ পুতেকো।

—সমর্থন কা টাটাই কি
তাত্ত্বিক বেজাব ন মি এদই বব ভালকৈ বুজি নাপায়। গতিকে
ইদং দেউতা—মাটাই থাকিল।

এইভাবে কৃষ্ণা নিব। ইয়া তা ঘৰ লাগে। হু।

—সিঁয়দা, কথটা বুজি নাপালে—পুতেকে ইউনিয়ন
বকরা ভর্তা হিঁ। এলদা ছে কিয়?
খুলিছে, বিঃ। ষ নাই বুলি কৈছে।

—কৈ দিবা, যদি সি থাকিব খোজে তেনেহলে এইবোৰত
পুতেকক লাগিবলৈ নিদিয়ৈ বুলি লিখি দিব লাগিব।

—বাসমতীয়েও এসপ্তাহৰ ছুটি বিচাৰিছে।

—যাবলৈ দিবা।

—কিন্তু সেই নাচনীজনী অকলে—

—পাৰিব।

—নাচনীজনীক নাবাখিলে নহয় জানোৱা

—নহয়।

স্বৰ্ণপ্ৰভাই অলপ খতমত খাই গ'ল। তথাপি সুধিলে,

—কিয়?

—তাইক মই প্ৰয়োজনতহে ইয়ালৈ আনিছোঁ।

—নাচনী নোহোৱাকৈও দেখোন আপুনি বহুত। থাকিব কৰিব
পাৰিছিল।

স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ কথা শুনি বক্ৰাই প্ৰায় অবাক হৈ আহিছে।
চালে। যাৰ অৰ্থ হ'ব পাৰে—এনেকৈ কথা ক'বলৈ
পালা। কিন্তু মুখ ফুটাই সেই কথা নক'লে। মাথোঁ

—এতিয়া নহয়।

—তাইব পৰা মোৰ ভয় হৈছে।

—কিয়?

—তাইক কেইবাদিনো পোনাৰ কোঠাত
বক্ৰাৰ কপালৰ আঁক কেইদাল এই সকলো

—কিয় সোমায় পোনাৰ কোঠাত?

—জানো।

—বাক! যোৱা, আজিৰ পৰা নোহোৱা

স্বৰ্ণপ্ৰভাই এই বিষয়ত আক একে
চাৰিটা কথা পাতি শৈলেনৰ বিয়াৰ প্ৰসংগ
বিষয়ত চমু মন্তব্য কৰিছে—সোণ ঘূৰি

স্বৰ্ণপ্ৰভা ওলাই যোৱাৰ পিচত বক্ৰাই কথাটো এবাৰ চিন্তা
কৰিলে—শৈলেনৰ কোঠত কমাৰাঙ্গ! কমাৰাঙ্গ! কোমল বয়সীয়া
ল-নি ছোৱালীজনীৰ মুখখন বক্ৰাৰ চকুত ভাহি উঠিল। তাইৰ
দেহৰ প্ৰায় প্ৰতিটো ভাঁজ বক্ৰাই মনত পেলালে। ছোৱালীজনীয়ে
বঢ়িয়াকৈ নাচে, বঢ়িয়াকৈ কথা কয়, বঢ়িয়াকৈ চাব জানে।
এইজনী ছোৱালীয়ে শৈলেনৰ নিচিনা ডেকা এটাক বিচলিত কৰিব
নোৱাৰাৰ কোনো মানে নাই। কিন্তু তেনে কাণ্ড হ'বলৈ নিশ্চয় দিব
নোৱাৰি। কমাৰাঙ্গক কৈ দিব লাগিব বক্ৰাৰ অনুমতিৰ অবিহনে
'বেলিফুল'ৰ কোনো কোঠাতেই তাই সোমাব নোৱাৰিব। কথাষাৰ
চিন্তা কৰি বক্ৰাই ঘূৰি নলিছাডালত জোৰেৰে এটা হোপা
মাৰিলে। নাই, চিলিমৰ জুই লুমায়ে গৈছে, বক্ৰাৰ খং উঠিল।
চিলিমৰ জুই লুমায়ে গৈছে অথচ ইহঁত কাৰো খবৰ নাই। ডাঙৰকৈ
গলায়ে মাৰিলে। লগে লগে সোমাই আহিল মনেশ্বৰ।
চিলিম, সেইটো ছিলিম ঘূৰি লগাই দি অঙঠা
হাতৰে লৈ গ'ল। বক্ৰাই এইবাৰ অলপ খবৰকৈ
নোহোৱাৰে কটকৈ ধোঁৱা এৰি দিলে।

সোণপথাৰ বাগিচাত যোৱা বছৰ চাহৰ দাম
মদাৰ কথাল। কলিকতাৰ ক্ৰকাৰ মিষ্টাৰ মুলাৰে চাহৰ
ভালকৈ এই ভাট দিছে তাৰ ভিত্তিত দুয়োখন বাগিচাৰে দুজন
পুণ সম্পদে চাবলৈ হ'বকৈ ভবিষ্যতৰ বাবে সাৱধান কৰি
মেনেজাৰ সমৰ্থন কৰিছে। কিম্বা মেনেজাৰক সোনকালে কামৰ পৰা
দিয়া হৈছে। বেজাৰ নাই এই বক্ৰাই ইচ্ছা কৰিছে। যোৱা বছৰ
পঠিয়াই ন? দেউতাকৰ পৰা নাই। গতিকে এই মুহূৰ্ত্তত বক্ৰাই
এই বাগিচাৰ কাম নাই। ভাবি চালে এনেদৰে—
কথাটো আময়তৈ পৰতলি বাগিচাত বক্ৰা যদি নিজে
—সোণপথাৰ বাগিচাত বক্ৰা যদি নিজে
থাকেগৈ কে

অসুবিধা আছে। মদাবতলি কয়, কোনো বাগিচালৈকে তাইক
নিব নোৱাৰি। 'বেলিফুল' এৰি থকাৰ কথাটোও বকুৱাই ভাল
না পায়। তেনেহলে উপায়? শৈলেনক মদাবতলিলৈ পঠিয়াব পৰা
হলে ভাল আছিল। কিন্তু শৈলেন এনেকুৱা এটা ল'ৰা—যাব ওপৰত
একোৱেই ভবসা কৰা নাযায়। এবাৰ সোণপথাৰত শৈলেনক
থাকিবলৈ দিয়া হৈছিল। সি গৈ তাত লাইনৰ মাজত ক্লাব
খুলিলেগৈ। বাগিচাৰ যিবোৰ অদ্ভুত-অভিযোগ, সেইবোৰ
সোনকালে পূৰণ কৰিব লাগে বুলি মজহুববহুতুৱাই দাবী কৰালে।
ফাকুৱা উৎসৱত মজহুবক কাপোৰ উপহাৰ দিবলৈ দিওঁতে—ইমান
দামী কাপোৰ किनि দিলে যে সেই কাপোৰ পিন্ধিবলৈ মজহুবসকলেও
দ্বিধাবোধ কৰিলে। নোৱাৰি। শৈলেনক একো কৰিব
নোৱাৰি। মদাবতলি বাগিচাত শৈলেনক থৈ 'ক' এটা বিপদ
চপোৱাহে হ'ব। তাৰোপৰি দুখনমান বাগিচাত—প্ৰায়
সোমাইছে। ইউনিয়ন কৰিছে। গান্ধী ভল্লিহি অমাজোলা
ইউনিয়নবোৰ যহন-তহন, সেই যে জীৱন বৰা বুলি শৈলেনক
মানুহটো বোলে মদাবতলি পাইছেহি। মানুহটো বোলে
কৰি কথা ক'ব নাজানে। শৈলেন থাকিলে মতা। ইমানে
কথালৈ চকু দিব জানো? কিন্তু তথাপি তাকেয়া 'দে
শৈলেন থাওক, এনেয়ে থাওক, মদাবতলিৰ বায়ায়। লাগিব।
থাওক, ভাল মেনেজাৰ এজন বাগিচাত বৈ কৰ্ত্ত এটা সি বহি
চলি থাকিব। শৈলেনক অন্ততঃ 'বে' সকলো আয়? এচলো কাম
পৰা হ'ব। হ'ব, সেইটোৱেই ভাল হ'ব। সি কাহন্দও দে
বকুৱাই যুবযুবিৰ নলিছাত দিওঁচৰ প' আহি
খোঁৱাবোৰ লাহে লাহে এৰি দিলে। য'পালে মুখী হ'ব
আছে তাৰ

নাভাবোঁ বুলিও শৈলেনে এবাৰ মজাৰ
আগতে মাক এই কোঠাৰ পৰা ওলাই যাব
আহিব। অলপ

কমাবান্দি। যোৱা চাৰিদিন কমাবান্দিক সি লগ পোৱা নাছিল।
আজি সি কমাবান্দিক মাতি আনিছিল। এই চাৰিদিন ক'লৈ গৈছিল
সুধিলে। কিন্তু তাৰ উত্তৰত কমাবায়ে যিখিনি ক'লে সেই কথা
শুনি শৈলেন বৈ গ'ল। কমাবায়ে পোনপটীয়াকৈ কৈ দিলে—চাহাবৰ
মানা আছে। মানা? দেউতাকে কমাবান্দিক তাৰ ওচৰলৈ আহিবলৈ
কয় মানা কৰিব? সি যদি সেই বাধা নামানে? কমাবান্দিক যদি
সি সেই বাধা মানিবলৈ শুনিয়ে? কিন্তু সি জানে সেই শক্তি
কমাবান্দিৰ নাই। শক্তি বকুৱাৰ কথা নমনাকৈ থাকিব পাৰে এনে
শক্তি 'বেলিফুল'ত বাৰো নাই। কমাবান্দি সাধাৰণ। সাধাৰণ!
ওহঁ! কমাবান্দিক সদাৰণ বুলি ভাবিবলৈ শৈলেনৰ ইচ্ছা নহ'ল।
কমাবান্দিক সি জে... কৰি তাৰ ওচৰলৈ মাতি অনালে। বৰ ভয়ে
ভয়ে তাই তাই শৈলেনৰ কোঠাৰ দুৱাৰমুখত থিয় হ'লহি।
শৈলেনক ক'লৈ ভিতৰলৈ মাতিলে। গ'ল, কিজানি ক'ব নোৱাৰাকৈয়ে
তাঁই... কোঠাৰ ভিতৰলৈ আগুৱাই গ'ল। কি এটা কথা
জানো... কমাবান্দিক সুধিব খুজিছিল, দেখিলে সেই সময়তেই মাক
আহি... কোঠাৰ দুৱাৰমুখত উপস্থিত হৈছিল। 'মাইজী'ক
দেখিয়েই... কিবিত্ত হৈ পৰিল। লৰালৰিকৈ নমস্কাৰ জনাই
তাই তাৰ কথা গ'ল। শৈলেনে এবাৰ মাতিছিল, তাই ঘূৰি
নাচালে। এই ভাষুৱাই যেতিয়া দেখিলে মাকৰ মুখখন বঙা পৰি
উঠিছে, সি চাবলৈ গিয়াতিবলৈ এৰি দিলে।

—সমৰ্থন কা উলটো কয় আহে?
—বেজাৰ... সি এগৰ গন্তীৰ দৃষ্টিৰে চালে। তাৰ পাচত
খুব শান্ত... দেউতা... মাতি আনিছিলোঁ।
দেউতা... ইয়াত সোমাবলৈ মানা কৰিছে।
—সেই... কেইদিন তাই অহা নাছিল। আজিও
আহিব নুখা... ক'ব কৰি অনাইছে।
...হেঁতেন জানো?

—মই বেয়া পাওঁ।

—দেউতাবে তোক মদাৰতলিলৈ যাবলৈ কৈছিল নহয়।

—কৈছিল হয়, পিচে মই যাব নোৱাৰিম?

—किय ?

—তাতনো মই কি কবিম গৈ ?

—হ'ব মা, মই নগ'লেও বাগিচা চলিব।

—কিন্তু তই যাব নাগিব ।

—দবকাব হ'লে পঠিয়াব লাগিব।

—ବନବାସଲେ ?

161

—মোর ওপবত খং উঠিছে ?

—বাইজীজনীৰ লগত হনিগলি কৰা মই ভাল আছি

62

সি মন করিলে ইতিমধ্যে মাক তাব গুচব পৰা আঁতৰি গৈছে।

ভাল হৈছে। অকণমান শান্তি লাগে। তাৰ ভাল লগা নাই।

একো ভাল লগা নাই। শবীৰৰ প্ৰতিটো অঙ্গতে সি কিবা এটা

উদ্ভেজনা অনুভব করিল। কমাবাঈক তার ওচৰলৈ আহিবলৈ মানা

করি দিয়া হৈছে। কিয় ? কিয় মানা করি দিয়া হৈছে ? কিন্তু

কমাবান্দি তাৰ ওচৰলৈ আহিবই লাগিব অথবা সি কমাবান্দিৰ ওচৰলৈ

যাবই লাগিব। যতদূর ক'বলৈ হলে কমাৰ্জিক তাৰ ভাল

লাগিছে। কিন্তু কিয় ভাল লাগিব? কমাৰাঙ্গীৰ দৰে মাহিলি

কী-বাঈজী এজনীক তাৰ কিয় ভাল লাগিব? বাৰখন

লিকৰ পুতেকৰ ভাল লগা ছোৱালীজনী কিয় কমাৰাগৈ

৩. বাঈজী হ'ব? বাঈজী মানে? সেইবোৰ যিয়েই

ইক তাব ভাল লাগিছে। তাইনৈ তাব মৰম

কিছু কিছু ক্রিয় ভাল লাগিছে, ভাল লগা উচিত হয়নে নহয়

কথাটা শুনে সি মূবজে, তা'র যে ভাল লাগিছে—এইটোই

—কি? — এক ভাৰ্য লগাৰ যজ্ঞ কি সেইবোৰ কোনে কথাই সি

সত্য। এই ভাৱ লগাব খুজিব। বহুদিনৰ পোহৰোপৰি বোকাৰ মূৰত
 এটি নতুন চিৰিচাৰে। সি জানে 'বেলিফল'ৰ কোনেও তাৰ ওঁই

ভাৰি চাবলে নিৰ্ভৰায়ে। তেওঁ কলে তেওঁৰ দুখৰ কোনোও ভাৱ নাই
 — অৰ্থাৎ কবিৰ বোম্বাৰ। মাকে তাৰ গুঁঠি অশোভনীয় আচৰণ

কমি সম্মতন কার্য নোয়াব। আর এ প্রকোভনার আভা
 - কি - নার - হার। আশাভনীয় আচরণ ? কিয় আশাভনীয়

দোষ বেজাৰ সাধ। অশোভনীয় নকস। ক'ৰ অশোভনীয়
 নকস। অশোভনীয় নকস। অশোভনীয় নকস। অশোভনীয় নকস।

ইল? আর দেউতাকৰ আচৰ। বহুলাংশেই নহয়। বহুলাংশেই

তাইক ... দিবমহা ... নাতন ... যা ... সা ... নি ...

বিনিময়

অশোভনীক। নিদ

বুটাল ওনা এজনা ছোরালি হলেও

७७

কমাবাঈ এজনী ছোৱালীয়েই, তাইব ঘৰ, সমাজ, পেশা সকলো
বেলেগ হ'লেও—তাই এজনী ছোৱালী। কি হ'ব কমাবাঈক যদি
সি ভাল পায় তেনেহলে কি অপৰাধ হ'ব? কি হ'ব? কিয়,
কমাবাঈক সি কোঠালৈ নুশুৱাব কিয়? কমাবাঈক সি.....

সি ইচ্ছা কৰিলে এই মুহূৰ্ততেই কমাবাঈ থকা ঘৰটালৈ যাব
আৰু স্পষ্টভাৱে ক'ব—তাইক তাৰ ভাল লাগিছে। যোৱা ছমাহৰ
পৰাই সি সেইযাব কথাৰে বুজি পোৱা নাছিল। এতিয়া বুজি
পাইছে।

অপ্রত্যাশিতভাৱে শৈলেনে দেখিলে বৰপুখুৰী পাৰত তাৰ
দেউতাক শঙ্কৰ বৰুৱা। সময় আবেলি। বেজুটো প্ৰায় ডুব যাওঁ
যাওঁ। তাৰ বঙা বং এচমকা পুখুৰীৰ পানীত সি ভিত হৈ আছে।
এই সময়তো শৈলেন প্ৰায়ে পুখুৰী পাৰলৈ আহে। এই সময়ত শঙ্কৰ
বৰুৱা এই ফাললৈ নাহে। সেয়েহে সি ভবা নাছিল যে—প্ৰায়
দেউতাক বৰপুখুৰী পাৰলৈ ফুৰিবলৈ আহিব। কাৰাহি আমাৰ
বাহিৰে দিনৰ ভাগত শঙ্কৰ বৰুৱা প্ৰায়েই ঘৰত নাথাকে।
এখন নহয় এখন বাগিচালৈ যায়। আজিতো দেওবাৰ
আজিকালি দেউতাক বাগিচালৈ বৰকৈ নাযায় নেকি? বৰপুখুৰী
পাৰত সদায় ফুৰিবলৈ আহে নেকি? কিয় আহে? পুখুৰীৰ সিটো
পাৰত কমাবাঈ আছে বাবে? কেইবাদিনো কমাবাঈক লগ নাপাই
শৈলেন প্ৰথম বাৰৰ বাবে কমাবাঈক তাই থকা ঘৰটোলৈকে বিচাৰি
আহিছিল। তাইৰ দুৱাৰমুখত 'বাবুজী'ক দেখি তাই প্ৰথমে টক্
খাই উঠিছিল। শৈলেনক দেখি তাই একো মাতিব পৰা নাছিল।
শৈলেন ভিতৰ সোমাই গ'ল। পিচে পিচে গ'ল—কমাবাঈ।

বাসমতিয়েও এনেদৰে সেই ঘৰত শৈলেনক দেখি অৱাক্ষিপ্ত হৈ
অহা ফালে আঁতৰি গৈছিল। কমাবাঈৰ সকলো
বহি পৰিছিল আৰু কমাবাঈক কাষলৈ মাতি আহিছিল।
কমাবাঈ তাৰ কাষত প্ৰথমে থিয় হৈ ত

নোৱাৰাকৈয়ে তাৰ ওচৰৰ মুঠা এটাত বহি পৰিছিল। কমাবাঈৰ সকলো
কোঠাটোত শৈলেন কিমান সময় বহি আছিল সেই কথা সি ক'ব
নোৱাৰে। কিন্তু বহি থকা সময়কণৰ ভিতৰতেই যে তাইৰ আগত
বহুতখিনি কথা কৈছিল সেই কথা ক'ব পাৰে। শৈলেনে ক'ব লগা
কথাখিনি কেনেকৈ আৰম্ভ কৰিছিল, কেনেকৈ শেষ কৰিছিল, কিম্বা
কথাৰ মাজতে সি কেনেকৈ কমাবাঈৰ নিচেই ওচৰলৈ আগুৱাই
গৈছিল, কমাবায়ে হাঁহিছিল নে কান্দিছিল—এইবোৰ একো ক'ব
নোৱাৰে। মাথোন ক'ব পাৰে কমাবাঈক সি বহুত কথা কৈছিল
আৰু কমাবায়ে সকলোবোৰ কথা নিবৰে শুনি গৈছিল। তাৰ পাচত
কমাবাঈক ক'ব লগা কথাখিনি শেষ কৰি যেতিয়া সি কোঠাটোৰ পৰা
বাহিৰলৈ ওলাই আহে, তাৰ লগে লগে কমাবাঈ আহিছিল, তাইৰ চকুত
জিলিকা পানীৰ সিকি পিকি থকা পাজাবী চোলাটোৰ তলডোখৰৰ
চুকটিত কমাবাঈৰ মাহাৰি দিছিল আৰু ঠিক সেই সময়তেই সি থৰ লাগি
বৈছে। মাথোন কেইগজমান আঁতৰৰ পৰা সিহঁতলৈকে চাই
থকা কমাবাঈ দেখি। কমাবাঈক সি মাথোন ক'লে—“ভিতৰলৈ
যোৱা কমাবাঈৰ মুখখন বিবৰ্ণ হৈ গৈছিল। গ'ল, তাই
ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল। শৈলেন লাহে লাহে আগুৱাই আহিল—
'বেলিফুল'ৰ ফালে। বাপেকলৈ সি মূৰ তুলি নাচালে। বাপেকেও
তাক একো নুশুধিলে।

ভালেই হ'ল,—শৈলেনে ভাবিলে, দেউতাকৰ ওচৰত হাতে হাতে
ধৰা পৰি ভালেই হ'ল। ধৰা পৰি? ধৰা পৰাৰ কথা সি কিয়
ভাবিব? সিটো চুবকৈ একো কৰিবলৈ নিবিচাবে। জানক, দেউতাকে
জানক, মাকে জানক, 'বেলিফুল'ৰ সকলোৱেই জানক, চুবুৰীয়া
সকলোৱেই জানক, একো বেয়া নহয়। ভাল হ'ব, খুব ভাল হ'ব।
শৈলেনৰ ওঁঠত কঁকিৰি বিঙিল। ভাল হ'ব, খুব ভাল হ'ব। আচলতে
বহুত দিনটোৰ কাৰণে এটা ডাঙৰ কাম কৰিবলৈ মন গৈছিল,
কিন্তু কমাবাঈক দেখি মন গৈছিল, সচৰাচৰে নকৰা

কাম এটা কৰিবলৈ মন গৈছিল, 'বেলিফুল'ত ছুৱা-ছুৱা লাগি যাব পৰা
 কাম এটা কৰিবলৈ মন গৈছিল। কিবা এটা খেলিমেলি কৰিবলৈ
 মন গৈছিল। কিবা এটা খং, কিহৰ খং, কাৰ ওপৰত উঠা খং ক'ব
 নোৱাৰে, কিন্তু কিবা এটা খং পূৰাবলৈ তাৰ মন গৈছিল। কমাৰায়ে
 যেন সুযোগ আনি দিছে। ভাল হ'ব, বেছ ভাল হ'ব। আজি, আজিয়েই
 সি মাকৰ আগত কৈ দিব—সি বিয়া কৰাব, বিয়া কৰাব কমাৰাঙ্গক।
 দেউতাকে আজি তাক কমাৰ গালৰ চৰুপানী মোহাৰি দিয়া স্বচক্ষে
 দেখিছে। ইয়াৰ পিচত আক দেবি কৰিব নোৱাৰি। দেউতাকে
 তাৰ কাষৰ পৰা কমাৰাঙ্গক আঁতৰাই পঠোৱা যি কোনো পৰিকল্পনা
 কৰাৰ আগতেই সি তাৰ কাম কৰিব—কমাৰাঙ্গক বিয়া কৰাব। কিন্তু
 কমাৰাঙ্গক সি কিয় বিয়া কৰাব লাগে? কমাৰাঙ্গৰ লগত তাৰ
 সম্পৰ্ক কি? ক'ব নোৱাৰে, কমাৰাঙ্গক তাৰ ভাল লাগিছে, বিয়া
 কৰাবলৈ মন গৈছে, আক, আক কিজানি দেউতাকে কৈছে—কমাৰ
 এটা কৰিবলৈ মন গৈছে। বাৰখন চাহ বাগিচাৰ বাহিৰ অমাৰোণীৰ
 সুখ্যাত অভিজাত পৰিয়াল শঙ্কৰপ্ৰসাদ বৰুৱাৰ জ্যেষ্ঠ কন্যাৰ এজনী
 বাৰ্জী, এজনী নাচনী ছোৱালী বিয়া কৰাব। কমাৰায়ে কৰিবিয়েই
 শৈলেনৰ ভাল লাগিল। এজনী নাচনী! বাৰ্জী! আক পত্নী হ'ব
 নোৱাৰে? বন্ধু হ'ব নোৱাৰে? মাতৃ হ'ব নোৱাৰে? কমাৰাঙ্গৰ ঘৰ
 ক'ত?—লক্ষ্মী বা কলিকতাৰ কোনোবা কুখ্যাত গলিতো হ'ব পাৰে,
 সুখ্যাত অট্টালিকাও হ'ব পাৰে—শৈলেনৰ প্ৰয়োজন নাই। শৈলেনৰ
 প্ৰয়োজন কমাৰাঙ্গ নামৰ এই ছোৱালীজনীকহে। কিন্তু কমাৰায়ে
 জানো শৈলেনৰ বিয়াৰ প্ৰস্তাৱত সন্মতি দিব? কমাৰাঙ্গকতো সি
 বিয়াৰ কথা কোৱা নাই! কমাৰায়ে তাক নিবিচাৰিবও পাৰে।

শঙ্কৰ বৰুৱাই বহুত সময় ভাবিলে।
 কৰিছে তাৰ সত্যতা তেওঁ স্বচক্ষে দেখি

পাবলৈ এপাক মাৰিবলৈ গৈ চকু গৈছিল—কমাৰাঙ্গক থাকিবলৈ
 দিয়া সৰু ঘৰটোৰ ফালে। কিন্তু সেইফালে চকু পৰি বৰুৱাই যি
 দেখিলে সেই দৃশ্য একেৰাৰে অসহনীয়। শৈলেনে নিজৰ পিন্ধি থকা
 পাঞ্জাবীটোৰে কমাৰাঙ্গৰ চকুপানী মোহাৰি দিছে! এইয়া শঙ্কৰ
 বৰুৱাই নিজে দেখিছে। ইয়াৰ পিচত শৈলেনক আক 'বেলিফুল'ত
 বাথিব নোৱাৰি! তাক কোনোবা এঠাইলৈ পঠিয়াব লাগিব।
 কিন্তু পঠিয়াব পৰা হ'ব জানো? শৈলেন নাযাওঁ বুলিলে
 তাক কোনে কেনি পঠিয়াব পাৰে? তেনেহলে কমাৰাঙ্গক
 আঁতৰাই পঠিয়াব লাগিব? কেনি, কেনি পঠিয়াব কমাৰাঙ্গক?
 আক' কলিকতাৰ জমিদাৰৰ ঘৰলৈ? কিন্তু তেনে কৰিলেই
 জানো শৈলেনক পৰা আঁতৰাব পৰা হ'ব? শৈলেনে শঙ্কৰ
 বৰুৱাক দেখিয়েই সকলো বুজি পাইছে। এতিয়া সিহঁত দুটাক
 আক কলিকতাৰ অৰ্থ সি বুজি পাব। আক হয়তো জেদ কৰি সি
 কলিকতাৰ বিচাৰি উলিয়াব। কিন্তু কিবা এটা কৰিব লাগিব, অনতি-
 পৰৱৰ্তীয়া এটা কৰিব লাগিব। 'বেলিফুল'ত এই কেলেকাৰী
 দীঘল বৈলৈ দিব নোৱাৰি। স্বৰ্ণপ্ৰভাই নিজৰ সন্দেহ প্ৰকাশ কৰাৰ
 পিচত কমাৰাঙ্গক 'বেলিফুল'ৰ কোনো কোঠাতেই নোসোমাবলৈ কৈ
 দিয়া হৈছিল। 'বেলিফুল'ৰ কোনো কোঠাতেই কমাৰাঙ্গৰ প্ৰয়োজন
 নাই। কমাৰাঙ্গৰ প্ৰয়োজন 'বংমহল'হে। কমাৰাঙ্গক অনা হৈছে
 'বংমহল'ৰ বাবেহে, যেনেকৈ অনা হৈছিল দুৰ্গাবাঙ্গ, লীলাবাঙ্গক।
 দুৰ্গাবাঙ্গ, লীলাবায়ে 'বংমহল'ৰ বাহিৰে 'বেলিফুল'ৰ কোনো কোঠাৰ
 দুৱাৰদলি পাব হ'বলৈ সাহস কৰা নাছিল। কমাৰায়ে সেই সাহস কিয়
 কৰিব? দুৰ্গাবাঙ্গ, লীলাবায়ে শৈলেনৰ লগত কথা পাতিবলৈ পোৱা
 নাছিল, কমাৰায়ে কিয় পাব? কমাৰাঙ্গক অলপ বেছি মৰম কৰা হ'ল?
 হ'ব পাৰে আক লীলাবাঙ্গতকৈ কমাৰাঙ্গ বয়সত সৰু, দুৰ্গাবাঙ্গ-
 লীলাবাঙ্গক বেছি মৰম লগা আক সেই বাবেই কমাৰাঙ্গক
 বেছি মৰম কৰিছে। কিন্তু 'বেলিফুল'ৰ পৰম্পৰা, 'বেলিফুল'ৰ

আভিজাত্য, 'বেলিফুল'ৰ গৌৰৱ বন্ধাৰ বাবেই কৰ্মাবাসীক আঁতৰাব লাগিব, অথবা আঁতৰাব লাগিব—শৈলেনক। কিন্তু ক'লৈ?

ঘুৰঘুৰিব নলিচাদালত শঙ্কৰ বকুৰাই খৰখৰকৈ হোপা মাৰিলে। চিলিমৰ জুই লুমাই গৈছে। খঙত বকুৰাই ঘুৰঘুৰিব নলিচাদাল দলিয়াই দিলে।

সেইদিনা আবেলি কৰ্মাবাসীক জনোৱা হ'ল যে সেই সন্ধিয়া 'বেলিফুল'লৈ ভালেকেইজন বিশিষ্ট অতিথি আহিব, আৰু সেইবাবেই সেই সন্ধিয়াৰ আচৰ যথেষ্ট তাৎপৰ্য্যপূৰ্ণ হ'ব লাগিব। কৰ্মাবাসীক আৰু জনোৱা হ'ল যে সেই সন্ধিয়া 'বেলিফুল' তাইৰ প্ৰথম প্ৰভু, কলিকতাৰ বিকাশ নাবায়ণ চৌধুৰীও উপস্থিত থাকিব। গতিকে সেইদিনাৰ আচৰ ভালদৰে 'জমিব' লাগিব।

শৈলেন আঁতৰি যোৱাৰ পিচৰে পৰা কৰ্মাবাসীৰ চকুত দাঁহি আছিল আন এহাল চকু, 'বেলিফুল'ৰ মালিক, শঙ্কৰ বকুৰাই—প্ৰায়ে বকুৰা তাইৰ অন্নদাতা, শঙ্কৰ বকুৰাৰ বঙা বঙা চকু ছটাই অমায়েৰি তাই মাজে মাজে শিঞৰি উঠিছিল। কিবা এটা বিপদকোণত প্ৰায়ে তাইক বিবৰ্ণ কৰি পেলাইছিল। ইয়াৰ পিচত কি হ'ব বুলি ক'ব হ'ব ইয়াৰ পিচত?

সেইদিনা সন্ধিয়া 'বংমহল' বিশেষভাবে সজোৱা হ'ল। 'ওৱাক্স টেপাৰ'ত ডাঙৰ ডাঙৰ মমবাতি জ্বলাই দিয়া হ'ল। 'টেপাৰ'ৰ বিভিন্ন বং সংমিশ্ৰিত আলোক মালাই বংমহলৰ ভিতৰখন, এটা মধুৰ পৰিবেশৰ সৃষ্টি কৰিলে। কোঠাত আঁতৰব গোন্ধ মলমলাই উঠিল, ধূপদানীত মুঠি মুঠিকৈ ধূপ জ্বলাই দিয়া হ'ল। এক সুন্দৰ ধূসৰীয়া বিছনাত শঙ্কৰ বকুৰা বহিলহি আৰু ওচৰতে বহিল কলিকতাৰ পৰা অহা বিশিষ্ট অতিথি চৌধুৰী। কাষৰ আন এখন বিছনাত বহিলহি গোৱেন্দ্ৰ, চলিহা আৰু ৰায়। লগত নগৰৰ আন আন গম্ভীৰ অতিথি। মাজৰ অংশত বিশেষ ধৰণৰ কাৰ্পেট—ভাৰতীয় কৈ থোৱা হ'ল। তাৰ দক্ষিণ ফাললৈ বহিল তবলছী।

তবলছী আৰু সাৰেঙ্গীবাদকে বাতায়নৰ সুৰ মিলাবলৈ ধৰিলে, অলপ সময়ৰ পিচত সাৰেঙ্গীৰ পৰা এটা মধুৰ সুৰ বাজি উঠিল। লগে লগে তবলছীৰ তবলা।

বংমহলৰ ভিতৰতে থকা ড্ৰেছিং কমৰ পৰা এটা বিশেষ ভঙ্গীৰে ওলাই আহিল—বাস্তৱী কৰ্মাবাসী। মুখত হাঁহি লৈ চকুৰ 'ইচাৰা'ৰে অভ্যাগতক সন্তোষ জনালে। আৰম্ভ হ'ল।

তাথে ইতা থেই তাতা

ধা এম তাথে ইতা

থেই তাতা ধা এম

তাথে ইতা থেই তাতা ধা ধিন.....

গোৱেন্দ্ৰহাঁতৰ ফালৰ পৰা শুনা গ'ল—বাঃ বাঃ!

এইবাৰ বাস্তৱী কৰ্মাবাসীয়ে অভ্যাগতৰ নিচেই ওচৰলৈ আহি গাবলৈ আৰম্ভ কৰিলে—

তা থেই তৎ

তৎ তেধা তত থেই

থেই থে ইতা থেই থে ইতা

থেই থে ইতা ধাকত ধাকত ধা ধিন.....

এইবাৰ বিশিষ্ট অতিথি চৌধুৰীয়ে বাস্তৱীৰ ফালে একেথৰে চাই থাকিবলৈ ধৰিলে। তেওঁৰ ফালে চাই চাই বাস্তৱীয়ে আৰম্ভ কৰিলে—

তিগধা দিগ দিগ তিগধা দিগ দিগ

তৎ ত্ৰাম থেই

তিগধা তা থেই

তা থেই কুকু ধা

নাতিগ দিগথেই ধিগদিগ দিগদিগ

তিগধা দিগদিগ

তিগধা দিগদিগ

থেই তা তিগধা দিগদিগ

ধা ধিন.....

ইয়াৰ পিচত বান্ধীয়ে কিছুমান মনোগ্ৰাহী ভঙ্গিমাৰে অভ্যাগতক আপ্যায়িত কৰিলে। বিলাতী পানীয় কপালী পাত্ৰে দাঙি ধৰিলে। শেষত এটা 'তিহাইৰে' বিশিষ্ট অতিথি, তাইৰ প্ৰাক্তন প্ৰভু চৌধুৰীৰ ওচৰত বিশেষ ভঙ্গীৰে বহি পৰিল।

তবলাৰ ওস্তাদে সাবেঙ্গীৰ ওস্তাদলৈ চাই মিচিকিয়া হাঁহি মাৰি দ্ৰুত লয়ত বজাই গ'ল।

এটা সময়ত এই 'জলসা'ৰ অন্ত পৰিল। তবলছী আৰু সাবেঙ্গী-বাদক উঠি গ'ল। বাৰে বাৰে তললৈ মূৰ দৌ খাই যোৱা গোৱেন্ধাইঁতক নিজৰ নিজৰ মানুহে আহি তুলি নিলেহি। চৌধুৰীকো লৈ যোৱা হ'ল—তেওঁৰ বাৰে বিশেষভাৱে সুসজ্জিত আছুলীয়া কোঠালৈ। গাকটোত আঁউজি বৈ থাকিল বৰুৱা।

বাতি আগ বাঢ়িল।

শব্দৰ বৰুৱাই কমাৰাঙ্গক ওচৰলৈ মাতি আনিলে। অশ্ৰুত। মূৰটো মোহাৰি দিবলৈ ক'লে। দিলে। কোঠাৰ পোহৰবোৰিবিৰ্হি উজ্জল আৰু অপ্ৰয়োজনীয় যেন বোধ কৰি সেই পোহৰ কম কৰি দিবলৈ ক'লে। কৰা হ'ল। অকলশৰীয়াকৈ কমাৰাঙ্গৰ হাতেৰে আৰু এবাৰ বিলাতী পানীয় খাব খুজিলে, কমাৰায়ে মুখৰ আগত কপালী পাত্ৰ দাঙি ধৰিলে। আৰু বৰুৱাই লাহেকৈ কমাৰাঙ্গৰ হাতখনত ধৰিলে। কোমল। চাৰিও কাষে ছটিয়াই থোৱা আতৰৰ গন্ধ তেতিয়াও আহি আছে। নৃত্যক্লান্ত কমাৰাঙ্গৰ ঘন ঘন নিশ্বাস আহি বৰুৱাৰ নাকত লাগিলহি। সুন্দৰ, এই নিশ্বাসৰ গন্ধ বৰুৱাৰ বৰ ভাল লাগিল। 'বংমহল'ত তেতিয়া কোমল বঙৰ পোহৰ। লাইটৰ সকলো বাৰ লুমাই আছে। 'ওৱাক্স টেপাৰ'ত জ্বলি জ্বলি শেষ হব খোজা মম কেইটুকুৰামানেই বংমহলক — ভৰি বাখিছে। শব্দৰ বৰুৱাই মুখেৰে কোনো শব্দ

কমাৰাঙ্গক আৰু কাৰলৈ মাতিলে। ভয়ে ভয়ে কমাৰায়ে বৰুৱাৰ চকুলৈ চালে। ভয় লাগিল। এই চকু দুটাই যেন তাইৰ সৰ্বনাশৰ কথাই কৈছে! মুখেৰে খুব কম কথা কোৱা এইজন মানুহলৈ তাইৰ প্ৰথমৰে পৰাই ভয় লাগে; কিন্তু আজিৰ দৰে কিবা এটা সাংঘাটিক ভয় কোনো দিনে লগা নাছিল। কিয়? কিয় তাইৰ ইমান ভয় লাগিছে? কিয় তাইক আজি এই মানুহজনে এনেকৈ আমনি কৰিছে? নাই, নাই, এই মানুহজনে তাইৰ প্ৰতি কোনো দিন, কোনো সময়তেই আজিৰ দৰে আচৰণ কৰা নাছিল। সঁচা, তাই নাচিছিল, বিলাতী পানীয় কপালী পাত্ৰত ভৰায় মুখৰ আগত দাঙি ধৰিছিল, টোপনি নহা পৰ্য্যন্ত ওচৰত বহি আছিল, ভৰি দুটা মোহাৰি দিছিল কিন্তু তাতোতকৈ আৰু একোৱেই মানুহজনে তাইৰ পৰা বিচৰা নাছিল। কোনো দিনে তাইৰ ভয়ো লগা নাছিল। অতিবিক্ত সুৰা নৰ পিচত গোৱেন্ধাইঁত যেনেদৰে ধৈৰ্য্যচ্যুত হৈ পৰে, যেনেদৰে তাইৰ ওচৰত 'আবদাৰ' বিচাৰে, যেনেদৰে সৰ্বগ্ৰাসী দৃষ্টি তাইৰ ওপৰত পেলাই, এইজন মানুহে সেইদৰে কোনো দিনেই তাইক চোৱা নাই। তেন্তে আজি?

বৰুৱাই তাইক ওচৰলৈ টানিলে। আৰু, আৰু তাইৰ হাতৰ পৰা পানীয় পাত্ৰটো লৈ আঁতৰাই থ'লে। তাইৰ হাতখন নি নিজৰ কপালত ঘঁহাই দিলে। আৰু, আৰু অলপ সময়ৰ পিচত তাই গম পালে বৰুৱাৰ হাত এখনে তাইৰ দুটা বাহু মেৰাই ধৰিছে। থক্‌থক্‌কৈ তাই কঁপি উঠিল।

—মা-লি-ক!

বৰুৱাই দেখিলে—কমাৰাঙ্গজনী বৰ ধুনীয়া। বৰ ধুনীয়া এই নাক, সেই চকু, ওঁঠ, গাল, ডিঙি, বাহু, বুকু আৰু...আৰু...

—মালিক!

কমাৰায়ে এডাল সাপে তাইক মেৰিয়াই ধৰিছে, যি কোৱাৰ দৰে। এডাল সাপে তাইক মেৰিয়াই ধৰিছে, যি কোনো এটা মুহূৰ্ত্তত তাইৰ

উশাহ বন্ধ হৈ যাব, যি কোনো এটা মুহূৰ্ত্তত তাইৰ মৃত্যু হ'ব, যি কোনো এটা মুহূৰ্ত্তত.....

—মালিক !

এইবাৰ কমাৰায়ে প্ৰায় চিঞৰি দিলে। চকুৰে তাই ধূৱলি-কুঁৱলী দেখিলে।

মুখেৰে শব্দ নকৰি বকুৱাই নিজৰ গালখন কমাৰাঙ্গীৰ গালত ঘঁহাই দিব খুজিলে। কমাৰায়ে বুজিলে,—আক অলপ পাচতে, অলপ পাচতেই তাইৰ চৰম সৰ্বনাশ হ'ব। দেহ দিবলৈ তাই অহা নাই, ইয়ালৈ তাই দেহৰ ব্যৱসায় লৈ কেতিয়াও অহা নাই। তাই বাঙ্গীজী, নাচনী, কেৱল নাচনী।.....

এটা সময়ত তাই ঘপ্ৰু কৈ বকুৱাৰ কবলৰ পৰা ওলাই আহিল। বংমহলৰ বাহিৰ ওলাই আহি তাই দৌৰিবলৈ ধৰিলে বৰপুখুৰীৰ পাৰত থকা সৰু ঘৰটোৰ ফালে। 'বেলিফুল'ৰ বাহিৰৰ সকলোখণ্ডকি নুমাই দিয়া হৈছে যদিও আকাশত পূৰ্ণিমাৰ জোনটোৱে তেতিয়াও বাহিৰখন সম্পূৰ্ণ পোহৰাই ৰাখিছে। তাই কেনিও ঘূৰি নাচালে। দৌৰিল। মাথোন পুখুৰীৰ পাৰে পাৰে দৌৰিবলৈ ধৰিলে।

—ক-মা !

বৈ গ'ল। ক'বৰাৰ পৰা অহা এবাৰ মাতে কমাৰ গতি কৰা কৰি দিলে। ভয়ে ভয়ে ঘূৰি চাই দেখিলে বৰপুখুৰী পাৰৰ সেই বেঞ্চখনত বাবুজী, শৈলেন। হাতত বেহেলাখন।

—কমা !

—বাবুজী !

নিশ্চিত নিৰাপত্তাৰ আহ্লাদ ফুটি উঠিল—কমাৰাঙ্গীৰ চকুৰে-মুখে। তথাপি তাইৰ বুকুখন তেতিয়াও কঁপি আছিল, ওঁঠৰ কথা তেতিয়াও ক'বৰাত থাকি আহিছিল।

—আহা কমা, ওচৰলৈ আহা।

—বাবুজী !

—আহা।

কমাই এবাৰ চাৰিওফালে ঘূৰি চালে, জোনৰ পোহৰত সকলো স্পষ্ট। তাইৰ পিচে পিচে কোনোবা আহিছে নেকি? বকুৱা? ইকুৰলখা? মনেশ্বৰ, তগৰী নতুবা স্বয়ং মাইজী? আক' ভয় লাগিল, বৰ ভয় লাগিল। বকুৱাৰ সেই বঙা বঙা চকুযোৰ তাইৰ আগত স্পষ্ট হৈ উঠিল, তাইৰ গালত অনুভৱ কৰিলে বকুৱাৰ গালৰ স্পৰ্শ, ভয় লাগিল। খুব ভয় লাগিল। তাই নিশ্চিত নিৰাপত্তা বিচাৰি শৈলেনৰ কাষ চাপিল।

বাবুজী! শৈলেনৰ হাত ছুটা তাই জোৰেৰে খামুচি ধৰিলে। বেহেলাখন কাষতে থৈ শৈলেনে চালে কমাৰাঙ্গীৰ ভয়াৰ্জ চকু ছুটালৈ। কাষতে থকা গুলঞ্চজোপাৰ মাজেদি অহা জোনৰ জালিকতা পোহৰ কমাৰাঙ্গীৰ চকুৰে-মুখে।

বহুত সময় ধৰি শৈলেন ইয়াতেই বহি আছিল। বেহেলাও বজাইছিল। মাজে মাজে পুখুৰীৰ পানীত উমলি থকা জোনটো আক আকাশখন চাইছিল। মাজে মাজে সি কমাৰাঙ্গীৰ কথাও ভাবিছিল। পেটৰ দায়ত, কেৱল পেটৰ দায়ত মানুহে বহুত কিবাকিবি কৰিব লগা হয় নেকি বাক? শৈলেনে ইমান দিনে বুজি পোৱা নাছিল—মানুহে যে পেটৰ কাৰণে ভাবিব লাগে, কৰিব লাগে। হয়, বাগিচাৰ অৰ্জ্জুন চৰ্দাৰ, লচমনহঁতে ছ-অনা পইচাত দিনৰ দিনটো জেঠমহীয়া বদ'ত কোৰ মাৰিব লগা হয়, খৰি ফালিব লগা হয়, পেটৰ বাবে কন্ধিণীয়ে পিঠিত কেঁচুৱা বান্ধি কামজাৰিলে যাব লগা হয়, পেটৰ বাবে বজীপ্ৰসাদহঁতে লোকে বেয়া কৰা ঠাই পৰিষ্কাৰ কৰিব লগা হয়, পেটৰ কাৰণে...পেটৰ কাৰণে...তেনেহলে সি কি কৰিছে? নালাগে, সি একো কৰিব নালাগে। দিনৰ দিনতো সি বেহেলা বজাওক, দিনৰ দিনটো সি শুই থাওঁক, দিনৰ দিনতো সি মদ খাওঁক, সি বিয়া কৰাওক, দুব-দুবণিত মধুচন্দ্ৰিকা যাপন কৰকগৈ, আক কিবাকি... বাক, তথাপি সি চিন্তা কৰিব নালাগে। বহুত

টকা আছে, সিহঁতৰ বহুত টকা আছে। আক সেই কাৰণেই সি একো নকৰে। কি দৰকাৰত সি কিবা এটা কৰিবলৈ যাব? পেটৰ কাৰণে যদি কিবা এটা কৰিবই লাগে তেনেহলে সেই কাম আনে কৰক। সেই সুযোগ আনে লওক। কমাৰায়ে কৈছিল—ঘৰত তাইৰ মাক আছে, সক সক দুটা ভায়েক আছে, সিহঁতক জীয়াই থাকিবলৈ লাগে। লাগে, সকলোকে জীয়াই থাকিবলৈ লাগে, আক জীয়াই থকাৰ খাতিৰতেই যদি সি কিবা উপাৰ্জন কৰিব লাগে, তেনেহলে সেই কাম সি নকৰে। সেই কাম আনে কৰক। জীৱন বৰাই তাক বিশ্বাস নকৰে, জীৱন বৰাই তাক বয়ুমলা বোলে। জীৱন বৰাই হেনো এখন বেলেগ জগত বিচাৰে। সেইখন জগতত হেনো শৈলেনৰ দৰে বহি বহি খোৱা মানুহবোৰ থাকিব নোৱাৰিব, সেইখন জগতত হেনো হয় সকলোৱে একোটা 'বেলিফুল' পাব, নহয় কোনোৱেই 'বেলিফুল'ৰ গৰাকী হ'ব নোৱাৰিব। জীৱন বৰাৰ জগতত প্ৰতিজনৰে প্ৰতিটোপাল ঘামৰ দাম থাকিব। ভাৰতবৰ্ষ স্বাধীন হব লাগিব। বুটছ শক্তি আঁতৰি যাব লাগিব। শৈলেনে সেইবোৰ বৰকৈ বুজি চোৱাৰ চেষ্টা কৰা নাই। জীৱন বৰা তাৰ নিজৰ পথেৰে গৈ থাকুক। সি আপত্তি নকৰে। অকলে অকলে পৃথুৰী পাৰত বহি কিবাকিবি ভাবি থাকোঁতে আক এটা কথা মনত পৰি তাৰ হাঁহি উঠিল। এবাৰ মদাৰতলিত নে কপাজলিত, কোনোবা এখন বাগিচাত সি কিছুদিনৰ বাবে আছিল। তাৰ পি, এ হিচাবে বাথিবলৈ দেউতাকে তেওঁৰ বন্ধু-পত্নী এগৰাকীক শৈলেনৰ ওচৰলৈ পঠিয়াইছিল। দেখিলে বেছ অৱস্থাপন্ন যেন লগা মহিলা গৰাকীক শৈলেনে চাকৰি কৰিবলৈ অহাৰ উদ্দেশ্য সুধিলে। মহিলা গৰাকীয়ে ক'লে—যে তেওঁৰ পঢ়া-শুনা আছে, ঘৰত এনেয়ে থাকি বেয়া লাগে বাবেহে চাকৰি কৰিবলৈ আহিছে। পইচাৰ প্ৰয়োজনত নহয়। কাৰণ তেওঁৰ স্বামীয়ে যথেষ্ট উপাৰ্জন কৰে। শৈলেনে সেইদিনা মহিলা গৰাকীক কৈ দিলে—তেওঁ

কোনো প্ৰয়োজন নাই। সেই চাকৰি অন্ত এগৰাকীক কৰিবলৈ দিয়ক, যাৰ সঁচাকৈয়ে এটা সংস্থানৰ প্ৰয়োজন। কথাটো সৰু আছিল যদিও দেউতাকৰ বাবে এই কাম অপমানজনক আছিল। দেউতাকে তাক বেয়া পাইছিল। দেউতাকৰ বন্ধু আক বন্ধু-পত্নীয়ে—তাক দেখিলে মুখ ঘূৰাই দিছিল।

—বা-বু-জী!

কমাৰায়ে কিয় এনেখন কৰিছে? গোটেই মানুহজনী কিয় কঁপিছে?

—কমা!

শৈলেনে কমাক কাষলৈ টানি আনিলে। তাৰ কোলাতে তাই মূৰটো থ'লে। গাৰ কঁপনি তাইৰ তেতিয়াও মাৰ যোৱা নাই। 'বেলিফুল'ৰ মালিকক তাই আজি অন্ত কপত লগ পাইছিল; এক ভয় লগা কপত। শঙ্কৰ বৰুৱাৰ বঙা চকুহাল, ভয় লগা চকুহাল কমাৰাঙৰ চকুত ভাহি উঠিল। তাই আক আবেগেৰে, বিহ্বলতাৰে শৈলেনৰ কোলাত মূৰটো গুজি দিলে। সুন্দৰপ্ৰসাদ, এয়াতো সুন্দৰপ্ৰসাদ! সুন্দৰপ্ৰসাদৰ কোলাত এনেকৈয়ে তাই মূৰ থৈছিল, সুন্দৰপ্ৰসাদে এনেকৈয়ে তাইৰ মূৰত হাত দিছিল। সুন্দৰপ্ৰসাদৰ .....এয়া এই চুলিখিনি সুন্দৰপ্ৰসাদৰেই চুলি, চাৰিওফালে সিঁচৰিত হৈ থকা চুলিখিনি কিমান সুন্দৰ! আক এইখন, কাষৰ এই বেহেলাখন সুন্দৰপ্ৰসাদৰ বেহেলা; সুন্দৰপ্ৰসাদ, সুন্দৰপ্ৰসাদ..... শৈলেনৰ কোঁচত মুখখন তাই জোৰেৰে গুজি দিলে। শৈলেনে লাহে লাহে তাৰ আঙুলি কেইটা তাইৰ চুলিৰ মাজে মাজে সৰকাই নিলে। পৃথিৱী নীৰৱ, শান্ত। জ্যোত্সা বিধোত দুটি যোৱন! লাহে লাহে শৈলেনৰ নাকটো আহি কমাৰ চুলিত লাগিলহি, আক লাহে লাহে কমাৰ তলমূৰ ওপৰলৈ উঠিল, আক লাহে লাহে তাৰ নাকত তাইৰ ওঁঠ দুটা লাগিল, লাহে লাহে তাৰ ওঁঠ দুটা.....

কমাবাঈ গুচি গ'ল ? এজনী নাচনী ছোৱালীয়ে, দৰমহা পোৱা এজনী বাঈজীয়ে ইমান সাহস কেনেকৈ পালে ? কোনে তাইক ইমান সাহস দিলে ? আহিব লাগিব, কমাবাঈ আক' ঘূৰি আহিব লাগিব, আহিবই লাগিব ! কিবা এটা নুবুজা উত্তেজনাৰ শঙ্কৰ বকুৱা বংমহলৰ বিছনাৰ পৰা উঠিল । ইমান সাহস ! এক ভূত্যৰ ইমান সাহস ! এতিয়াই ইকুৱালখাক পঠিয়াই দিব—সেই সকলো ঘটোত থকা কমাবাঈক লৈ আহিবলৈ । গোটেই বাতি আজি কমাবাঈ শঙ্কৰ বকুৱাৰ লগত থাকিব লাগিব । বকুৱাই আজি সেইটোকে বিচাৰিছে । বকুৱাই নিজকে ইচ্ছা কৰে কমাবাঈ তাতেই সন্মত হ'ব লাগিব । বকুৱাই যদি ইচ্ছা কৰে—কমাবাঈ তেওঁৰ বন্ধু চৌধুৰীৰ কোঠাত সোমাই য'ক আৰু চৌধুৰীয়েও যদি ইচ্ছা কৰে কমাবাঈ তেওঁৰ বিছনাত উঠক, উঠিব লাগিব । কমাবাঈ আজি নিশা ক'ত থাকিব সেই কথা স্থিৰ কৰিব 'বেলিফুল'ৰ সৰ্ব্বময় কৰ্ত্তা শঙ্কৰ বকুৱাই, কমাবায়ে নহয় । তেওঁৰ অনুমতিৰ অবিহনে 'বংমহল'ৰ পৰা কমাবাঈ ওলাই যাব পাৰে ? হ'ব নোৱাৰে, সেইটো হ'বই নোৱাৰে । কিয় গ'ল তাই ? বকুৱাৰ বয়সক তাই উপলুঙা কৰা নাইতো ? বকুৱাক তাই সহ্য কৰিব নোৱাৰিলে ? কিয় তেনেহলে তাইৰ গালত গালখন লগাই দিয়াৰ পাচতেই তাই উঠি লব মাৰিলে ? তাইৰ দেহৰ পৰা ওলোৱা সুগন্ধি নিশ্বাস কিন্তু বকুৱাৰ নাকত এতিয়াও লাগি আছে । তাইৰ কোমল মস্তৃণ ডিঙিটো, তাইৰ সুগঢ়ি বুকুখন, তাইৰ বঙা ওঁঠ দুটা, তাইৰ গুলপীয়া গালখন, কোমল বাহু দুটা……এক অদম্য উত্তেজনা বকুৱাই অনুভৱ কৰিলে দেহৰ প্ৰতি সিঁচা-উপসিঁচাত । কমাবাঈক লাগে, এইমাত্ৰ কমাবাঈক লাগে । নিজে যাব ? যাব, যাব । বকুৱাই ইচ্ছা কৰিলে এতিয়াই তেওঁ কমাবাঈৰ ওচৰলৈ যাব । নিজে যাব । কমাবাঈ থকা সকলো ঘটোলৈ যাব । লাগে, কমাবাঈক লাগে, তাইৰ সুগন্ধি নিশ্বাস, মস্তৃণ ডিঙিটো, সুগঢ়ি বুকুখন, বঙা ওঁঠ দুটা, গুলপীয়া গাল, কোমল বাহু

দুটা……যাব, যাব, শঙ্কৰ বকুৱা নিজে যাব । ইকুৱালখাক পঠিয়ালে তাই নাহিবও পাৰে, কিন্তু কমাবাঈৰ লগত থকা সেই বুঢ়ীজনী ? তাইতো আছে চাগে' । নাই, প্ৰথমে ইকুৱালখা যাওঁক—সেই বুঢ়ীজনীক কমাবাঈৰ কাষৰ পৰা মাতি আনি আন ঠাইত শুৱলৈ দিয়ক, তাৰ পাচত, তাৰ পাচত বকুৱা নিজে যাব কমাবাঈৰ ওচৰলৈ । তাইক ক্ষমা কৰিবলৈ । তাইক বুজাই দিব লাগিব যে বাৰখন চাহ বাগিচাৰ সৰ্ব্বময় কৰ্ত্তা শঙ্কৰ বকুৱাৰ ইচ্ছা পূৰণত কোনো বাধাই থাকিব নোৱাৰে, বুজাই দিব লাগিব যে—কমাবাঈৰ বৰ্ত্তমান আৰু ভৱিষ্যত শঙ্কৰ বকুৱাৰ সন্তোষ-অসন্তোষৰ লগতহে সঁজোৰ খাই আছে, বুজাই দিব লাগিব যে—শঙ্কৰ বকুৱাই যাকে তাকে বুকুত স্তমুৱাই লৈ মৰম নকৰে আৰু যাক মৰম কৰিব খোজে সেইজনে যদি তেওঁৰ মৰমক তুচ্ছজ্ঞান কৰে তেনেহলে তাৰ পৰিণাম ভাবিব নোৱাৰাকৈ সাংঘাটিক হ'ব পাৰে ।

বংমহলৰ খিৰিকী এখনৰ কাষলৈ আহি শঙ্কৰ বকুৱাই কিছু সময় এনেয়ে ব'ল । তাৰ পাচত খিৰিকীখন খুলি বাহিৰলৈ চালে । জোনৰ পোহৰত পৃথিৱীখন বৰ ধুনীয়া হৈ পৰিছে । ফুলনিখনৰ পৰা বতাহত উঠি অহা কিবাকিবি ফুলৰ সুগন্ধ বকুৱাৰ নাকত লাগিলহি । বাহিৰখন বৰ বেছি পোহৰ হৈ আছে নেকি বাক ? ইমান পোহৰ নোহোৱা হলেও হ'লহেঁতেন দেখোন ! হঠাতে বকুৱাৰ পোহৰখিনিৰ ওপৰত খং উঠিল, কিন্তু আকাশৰ জোনটোক স্তমুৱাই দিবলৈ কাৰোবাক আদেশ দিব পাৰি জানো ? খং উঠিল, অকাৰণত জোনটোৰ ওপৰত বকুৱাৰ খং উঠিল । জোনটোলৈ বুলি চাওঁতেই বকুৱাৰ চকুত পৰিল—বৰপুখুৰী পাৰৰ এখন বেঞ্চত দুটি ছায়া-মূৰ্ত্তি । কোন ? কোন সেইয়া ? এই মাজ নিশা বৰপুখুৰী পাৰত……কি, মূৰ্ত্তি দুটা যেন পৰস্পৰে পৰস্পৰৰ ওচৰলৈ, নিচেই ওচৰলৈ আহি আছে । কিন্তু, কিন্তু সেয়া…… চকু দুটা ভালকৈ মোহাৰি লৈ বকুৱাই অলপ ভালদৰে নিৰীক্ষণ কৰিলে । তাৰ পাচত এক ভয়ঙ্কৰ

উদ্ভেজনাৎ তেওঁ কঁপিবলৈ ধৰিলে। শৈলেন। কমাৰাঙ্গী ॥ আৰু চাব নোৱাৰিলে, বৰুৱাই আৰু সেইফালে চাব নোৱাৰিলে। পুখুৰী পাৰৰ সেই বেঞ্চখনত তেতিয়া দুটি যৌৱন বিন্দুৱে বিন্দুৱে প্ৰায় এক হৈ গৈছে। দুখন কপাল আহি একেলগ হৈছেহি। নাই, বৰুৱা আৰু সেইখিনিত বৈ থাকিব নোৱাৰিলে। কিন্তু কি কৰিব? কি কৰা যায় এতিয়া? খঙত তেওঁ নিজৰ কপালখনতেই হাতৰ মুঠিতো লগালেহি। তেনেহলে এই কাণ্ড বহুদিন ধৰি চলি আছে? কিন্তু শৈলেনক কি ক'ব পাৰি? নাই, নাই এই বীভৎস কাণ্ড আৰু চলি থাকিবলৈ দিব নোৱাৰি। কমাৰাঙ্গী! এই অলপ সময়ৰ আগলৈকে মনত লাগি থকা কমাৰাঙ্গীৰ সুগন্ধি নিশ্বাস, মন্থণ ডিঙি, সুগঠিত বুকু, বঙা ওঁঠ, গুলপীয়া গাল, কোমল বাহুব ঠাইত বৰুৱাই দেখিলে কমাৰাঙ্গী নামৰ ছোৱালীজনীৰ বীভৎস, কুচিং মুখ এখন, কুচিং নহয়, বিষাক্ত, সাপৰ দৰে বিষাক্ত, সাপৰ দৰে অবিশ্বাস্য। কিন্তু কি কৰা যায় এতিয়া? শৈলেনক কিবা এটা ক'বলৈ বৰুৱাৰ সাহস নহ'ল। সি কিবা অঘটন ঘটাব পাৰে। সি সেই বাঙ্গী-জনীকে বিয়া কৰাম বুলি কৈ দিব পাৰে। আৰু এবাৰ তাৰ মুখৰ পৰা তেনে কথা ওলাই যোৱাৰ পাচত পৃথিৱীৰ কোনো শক্তিয়েই তাক তাৰ ইচ্ছাৰ পৰা বিৰত কৰিব নোৱাৰিব। তেনেহলে? এতিয়াই, এই মুহূৰ্ত্ততেইতো তেওঁ কমাৰাঙ্গীক কলিকতালৈ পঠিয়াই দিব পাৰে। নোৱাৰে, সেই ব্যৱস্থাও নিৰাপদ নহ'ব। কোনে জানে কাইলৈ যে শৈলেন কলিকতা নোলাবগৈ! কলিকতা কিয়, সৰুৰে পৰা ভয়ঙ্কৰ জেদী ল'ৰা শৈলেনে কমাৰাঙ্গীক বিচাৰি পৃথিৱীৰ যি কোনো ঠাইলৈকে যাব পাৰে। পাৰে, বাপেকৰ লগত শৈলেনে সৰুৰে পৰা কেইবাটাও বিষয়ত জেদ কৰিছে আৰু কোনোটো বিষয়তে হাব মনা নাই। জীৱন বৰাৰ দৰে 'এটাৰ' লগত বন্ধুত্ব বখাৰ কোনো প্ৰয়োজন শৈলেনৰ নাই বুলি বাপেকে বুজাইছিল—কিন্তু পৰিণতিত জীৱন বৰা 'বেলিফুল'ৰ ভিতৰ সোমালহি। প্ৰবেশিকা পাছ কৰাৰ পাচত তাক

অসমৰ বাহিৰে পৃথিৱীৰ অন্ত যি কোনো এখন কলেজত, তাৰ য'তেই মন যায়, নাম লগাবলৈ কোৱা হৈছিল, সি অসমৰ বাহিৰে আন ক'তো নপঢ়ে বুলি জনাইছিল। শৈলেনৰ শুভাকাঙ্ক্ষী কেইবাজনো শিক্ষকে তাক কলেজত কি কি বিষয় ল'ব স্থিৰ কৰি দিছিল—সি তাৰ এটা বিষয়ো নললে। সদায় জেদ কৰি আহিছে এই ল'ৰাটোৱে। তেনেহলে? আৰু এবাৰ থিৰিকীৰে ভূমুকিয়াই চালে—পুখুৰীৰ ফালে। আছে, কমাৰাঙ্গী এতিয়াও তাতে আছে; তাতে আছে শৈলেন। কমাৰায়ে কি কৰিছে? অ' শৈলেনৰ কোলাত মূৰ থৈ শুই আছে, আৰু আৰু...ওঁ, সেয়া বেহেলাৰ সুৰ। শৈলেনে বেহেলা বজাইছে। মাজ নিশা পুখুৰী পাৰত সেই নাচনী ছোৱালীজনী লৈ সি এইখন কি কৰিছে? নাই নাই, নোৱাৰি, সিহঁতক আৰু তেনেদৰে থাকিবলৈ দিব নোৱাৰি। প্ৰচণ্ড বেগেৰে শঙ্কৰ বৰুৱা ওলাই আহিল ৰংমহলৰ পৰা। পিচফালৰ সৰু চালিখনৰ ফালে আগুৱাই গ'ল। এই ছালিখনৰ তলতে ইকুৱালখা নিশা বহি থাকে। 'বেলিফুল'ক বাখি থাকে। এই ছালিখনৰ পৰা বৰপুখুৰী নেদেখি। 'বেলিফুল'ৰ একাংশই আঁৰ কৰি বাখে।

হঠাৎ শঙ্কৰ বৰুৱাক সমুখত দেখি ইকুৱালখা আচৰিত হৈ গ'ল। বৰুৱাই অন্ত একোকে নকৈ ইকুৱালখাক আদেশ কৰিলে—মুহূৰ্ত্ততে এটা ব্লেঞ্চ ফায়াৰ কৰিবলৈ। ইকুৱালে বৰুৱাৰ আদেশ পালন কৰিলে। কিন্তু সি একো নুবুজিলে। মাজনিশা হঠাতে আহি চাহাবে কিয় ব্লেঞ্চফায়াৰ কৰিবলৈ ক'লে? সি উৎকণ্ঠিত হৈ 'বেলিফুল'ৰ চাৰিও কাষে এপাক ঘূৰি লোৱাৰ কথা ভাবিলে। বৰুৱাই তাকো মানা কৰিলে। ক'লে, সি য'তেই আছে তাতেই থাওক। ইকুৱালখাই একো নামাতিলে।

ইকুৱালখাৰ ওচৰৰ পৰা 'বেলিফুল'লৈ আহোঁতে বৰুৱাই এইবাৰ চৌধুৰী থকা কোঠাটোৰ কাষেদি আহিল। নাই, চৌধুৰী এতিয়া শুই পৰিছে। কাইলৈ পুৱাই তেওঁ যাবগৈ। কিন্তু কমাৰাঙ্গীক?

কি কৰা যায় কৰ্মবান্ধক? বৰুৱাই এইবাৰ অন্য এটি দিশেদি পুনৰ পুখুৰী পাৰলৈ চালে। এইবাৰ দেখিলে অকল শৈলেন বহি আছে। কৰ্মবান্ধক? সম্ভৱ তাই গুলীৰ শব্দ শুনি গৈছেগৈ।

বৰুৱাই এইবাৰ নিজৰ শোৱা কোঠাটো এৰি আগুৱাই আহিল। তাৰ পাচত যিটো কোঠাত বহি তেওঁ ব্যৱসায় সংক্ৰান্ত লিখা-পঢ়া কৰেহি সেইটো কোঠালৈকে সোমাই আহিল। আক' তেওঁ উত্তেজিত হৈ পৰিল। লাইটৰ চুইচটো অন নকৰাকৈ তেওঁ আন্ধাৰে-মুখাৰে আৰামী চকিখনত বহি পৰিল। দূৰত, 'বেলিফুল'ৰ চৌদিশৰ বাহিৰত তেতিয়া ডায়নামাটো চলি আছিল যদিও তাৰ শব্দ বৰুৱাৰ কাণত পৰাহি নাছিল। মূৰটোও অলপ অলপ ঘূৰাইছে। অলপ বেছিকৈ খোৱাৰ বাবেই তেনে লাগিছে! কৰ্মবান্ধক! তাৰ মানে শৈলেনৰ সৰ্বনাশ এটাকেই বৰুৱাই ইমান দিনে পোহপাল দি ৰাখিছে? 'বেলিফুল'ৰ গোঁৱৰ তেনেহলে এইজনী নাচনী ছোৱালীয়ে গছকি পেলাব? শব্দৰ বৰুৱাৰ পুতেকে এজনী নাচনী ছোৱালীক.....নাই, নাই, হ'বই নোৱাৰে। তেনে কথা কেতিয়াও হ'বলৈ দিব নোৱাৰি। কৰ্মবান্ধক দূৰলৈ পঠিয়াই দিব লাগিব। যিমান টকা লাগে সিমান টকা দিব। সমগ্ৰ জীৱন যদি কৰ্মাৱয়ে বৰুৱাৰ টকাৰেই জীয়াই থাকিবলৈ বিচাৰে তেনেহলে তেওঁ তেনে প্ৰস্তাৱতো সন্মতি দিব। মাথোন এটাই স্বৰ্গ থাকিব—কৰ্মবান্ধক শৈলেনৰ পৰা নিৰাপদ ভাবে আঁতৰি থাকিব লাগিব। শৈলেনৰ পৰা তাই নিজকে লুকুৱাই ৰাখিব লাগিব। জমিদাৰ চৌধুৰীৰ পৰাও তেওঁ এই বিষয়ত সহায় ল'ব লাগিব। কাইলৈ কাহিলি পুৱাতেই যাত্ৰা কৰিব লগা চৌধুৰীক তেওঁ এতিয়াই সকলো কথা ক'বগৈ। এতিয়াই, এই মুহূৰ্ততে তেওঁ চৌধুৰীক জগাই দিবগৈ। বন্ধুত্বৰ সকলো দাবীৰে তেওঁৰ ওপৰত বৰুৱাৰ প্ৰাচীন গোঁৱৰ বন্ধা কৰাৰ দায়িত্ব তুলি দিবগৈ। জমিদাৰ চৌধুৰীক তেওঁ বুজাই দিব যে—শৈলেন সাজঘাতিক জেদী ল'ৰা।

কাকো কাহানিও ভয় কৰিব নজনা বৰুৱাই নিজৰ ল'ৰাটোক ভয় কৰে। জমিদাৰ চৌধুৰীয়ে বুজিব, সকলো বুজিব।

শব্দৰ বৰুৱা পুনৰ সেই কোঠাটোৰ পৰা ওলাই আহিল আৰু নিজৰ অজ্ঞাতেই পুনৰ ইক্ৰালখাৰ ওচৰ পালেগৈ। ইক্ৰালখাই এইবাবো 'মালিক'ক দেখি অবাক হ'ল। বৰুৱাই ইক্ৰালখাক আদেশ দিলে—তৎক্ষণাত কৰ্মবান্ধক মাতি আনিব লাগে। ইক্ৰালখাক আদেশ দিয়েই বৰুৱাই আক' এবাৰ পুখুৰী পাৰলৈ চালে। কাকো দেখা পোৱা নগ'ল। শৈলেন? সি কৰ্মবান্ধক থকা ঘৰটোলৈ যোৱা নাইতো? বৰুৱাৰ মন গ'ল এবাৰ তেওঁ শৈলেনৰ কোঠাৰ ফালে যাব। গ'ল। লাহে লাহে সেই ফালেদি আগুৱাই গ'ল। আক', এবাৰ হঠাতে থমকি ব'ল। শৈলেনৰ কোঠাত সেয়া কোনে যেন কান্দিছে আৰু শৈলেনে কিবা মিঠা মিঠা কথা কৈছে। তেনেহলে কৰ্মবান্ধক আহি শৈলেনৰ কোঠা সোমালহি? এই মাজ নিশা? শব্দৰ বৰুৱাৰ মূৰটো ঘূৰাই যোৱা যেন লাগিল। এটা বুজাব নোৱাৰা উত্তেজনাত আক' তেওঁ কঁপি উঠিল। আক' উভতিল। বৰুৱা সেইখিনিৰ পৰা আক' উভতিল। কি কৰা যায়? কিবা এটা এতিয়াই কৰিব লাগিব। আক' এক মুহূৰ্তও অথলে যাবলৈ দিব নোৱাৰি। এতিয়াই।

বৰপুখুৰী পাৰত থকা কৰ্মবান্ধকৰ ঘৰত কৰ্মবান্ধক বিচাৰি নাপাই উভতি আহি থাকোঁতে ইক্ৰালখাই লগ পালে বৰুৱাক। ইক্ৰালখাৰ অলপ ভয় লাগিছিল। বৰুৱা তাৰ নিচেই কাষ পালেগৈ। ক'লে—সোঁ কৰিড'বতেই তই বৈ থাকিবি। শৈলেনৰ কোঠাৰ পৰা যি কোনো মুহূৰ্তত কৰ্মবান্ধক ওলাই আহিব। তেতিয়া তাইক মই মাতিছোঁ বুলি ঝংমহলৰ ভিতৰত থকা ড্ৰেছিং কমটোলৈ লৈ আহিবি। কিন্তু মনত ৰাখিবি মই মাতিছোঁ বুলি শৈলেনে যেন নাজানে। তাৰ আগত তাইক একো নকৰি।

ইক্ৰালে মূৰ ছপিয়ালে

প্রকাণ্ড বংমহলৰ ভিতৰতে থকা সক ড়েছিং কমত শঙ্কৰ বৰুৱা বহি ব'ল। ওৱাক্স টেপাবত এডাল সক মম ইক্ৰালখাই জ্বলাই দিলেহি। তাৰ পাচত সি বৈ থাকিলগৈ দীঘল কৰিড'বটোৰ এচুকত তাক কোনেও নেদেখাকৈ। চাহাবে কমাৰাঙ্গিক এই বাতি কয় মাতিছে বাক? কথাটো ভাবি তাৰ এনেয়ে অলপ হাঁহি উঠিল। 'ডাঙৰ মানুহচৰ' কামবিলাক যে এনেকুৱাই সেই কথা সি জানে। কিন্তু এটা কথা সি নাভাবোঁ বুলিও ভাবিলে যে একেজনী ছোৱালীকে লৈ বাপেক আৰু পুতেকে.....। ছিঃ! তাৰ ভাল নালাগিল।

বহুত সময় সি বৈ থাকিল।

এটা সময়ত সি দেখিলে শৈলেনৰ কোঠাৰ দুৱাৰ খোল খালে। কমাৰাঙ্গি ওলাই আহিল। কিন্তু পিচে পিচে শৈলেন। শৈলেনো যদি তাইৰ ঘৰলৈ যায়!

সময়বোৰ যিমানেই আগুৱাই গ'ল—বংমহলৰ ড়েছিং কমত বৈ থকা শঙ্কৰ বৰুৱাৰ উত্তেজনাও সিমানেই বাঢ়ি আহিল। বিভিন্ন চিন্তাই মানুহজনক বিব্রত কৰি তুলিলে। কিন্তু কমাৰাঙ্গিক কেনেদৰে আঁতৰ কৰিব সেই সম্পৰ্কে কোনো সিদ্ধান্ত কৰিব নোৱাৰিলে। ইক্ৰালে হয়তো কমাৰাঙ্গিক আৰু অলপ পিচতেই মাতি আনিব। তাৰ পিচত? কমাৰাঙ্গিক তেওঁ কি ক'ব? কলিকতালৈ ঘূৰি যাবলৈ? আত্মগোপন কৰিবলৈ? মাজতে এবাৰ উঠি গৈ দামী মদৰ বটল এটা উলিয়াই আনিলে। চোঁচা পানীতে মিহলাই ঢোক-ঢোককৈ এগিলাছ মদ খাই পেলালে।

কমাৰাঙ্গিৰ লগে লগে শৈলেন। ইক্ৰাল অলপ আঁতৰি গ'ল আৰু সকলোৱে শুনাকৈ সি কাহ মাৰিলে। তাৰ পিচত অক্ৰফালে চাই বাতি পহৰাদাবী কৰাৰ জাননী দিলে। শৈলেন আৰু কমাৰাঙ্গি বৈ গ'ল। শৈলেনে মাতিলে—ইক্ৰাল।

ইক্ৰাল দৌৰি আহিল।

কমাৰায়ে শৈলেনৰ মুখলৈ চালে। ক'লে—আপুনি যাওঁক, শুই থাককগৈ, মই ইক্ৰালৰ লগতে যাব পাৰিম। ইক্ৰালেও ক'লে—সি থাকোঁতে বাবুজীয়ে কয় কষ্ট কৰিব লাগিছে। সিয়েই থৈ আহিবগৈ।

শৈলেনে আপত্তি নকৰিলে। এটা গভীৰ চাৱনীৰে কমাৰায়ে শৈলেনৰ মুখলৈ চাই নিশাটোৰ বাবে বিদায় ললে। পুখুৰী পাবৰ কেৰুৰীটোৰ আঁৰ নোহোৱালৈকে শৈলেনে কমাৰাঙ্গি আৰু ইক্ৰাললৈ চাই থাকিল। তাৰ পাচত সি আহি কোঠা সোমাই দুৱাৰখন বন্ধ কৰি দিলে।

'ঘৰ' পাবলৈ মাথোন অলপ থাকোঁতেই ইক্ৰালে ক'লে—জৰুৰী কাৰণত তাইক মাইজীয়ে মাতিছে।

—মাতিছে? মাইজীয়ে? এতিয়া ইমান নিশা?

—ওঁ।

—আগতে কয় নক'লা?

—বাবুজীৰ আগত ক'বলৈ মানা আছিল।

—কিন্তু এতিয়া?

—হয়, মাইজী সাৰে আছে। বলক।

কমাৰাঙ্গি থমকি ব'ল। মাইজীয়ে মাতিছে! মাইজীয়ে তাইক কয় মাতিছে? যিহৰ কাৰণেই নামাতক; মাইজীয়ে মাতিছে যেতিয়া যাবই লাগিব। ঘূৰিল। কমাৰাঙ্গি আৰু ঘূৰিল।

বংমহলৰ ড়েছিং কমত সোমাই অধৈৰ্য্য হৈ পৰিছে শঙ্কৰ বৰুৱা। ইমান নিশা, ইমান নিশা শৈলেনৰ কোঠাত সোমাই তাই কি কৰিছে? কয় তাই তাত সোমাই থাকিব? এনেতে ভৰিব শব্দ শুনিলে তেওঁ সচকিত হ'ল। আহিল, তেওঁৰ সমুখত আহি উপস্থিত হ'ল—ইক্ৰাল আৰু পাচে পাচে কমাৰাঙ্গি। বৰুৱাৰ ওচৰত কমাৰাঙ্গিক এৰি ইক্ৰাল আঁতৰি গ'ল। যাওঁতে নিজে নিজেই এবাৰ হাঁহি গ'ল।

কমাবাঈ টুকু খাই উঠিল। এয়াতো মাইজী নহয়। এয়া যে, কি হ'ল? এই কোঠালৈ তাইক কিয় লৈ অহা হ'ল? এইদৰে মাজ নিশা তাইকতো কোনো দিনু অনা হোৱা নাই। পলাব, তাই পলাই যাব নেকি? কিন্তু কেনি যাব? কেনেকৈ যাব? যদি চিঞৰি দিয়ে? কিন্তু কোনে শুনিব তাইৰ চিঞৰ? এই ঘৰৰ চাৰিবেৰ ভেদ কৰি তাইৰ চিঞৰ কাৰ কাণত পৰিবগৈ?

বকুৱাই কমাবাঈক ইঙ্গিতেৰে তেওঁৰ ওচৰলৈ মাতিলে। ভয়ে ভয়ে কমাবাঈ আগবাঢ়ি গ'ল। বকুৱাই আক, কাৰলৈ মাতিলে। আক, আক, আক কাৰলৈ। কিছু সময় নিচেই কাৰৰ পৰা তাইক নিৰিষ্কণ কৰিলে। তললৈ দৃষ্টি বাখি তাই থিয় দি থাকিল। স্থিৰ হৈ বৈ থকাৰ শক্তি তাইৰ যেন ক্ৰমে ক্ৰমে শেষ হৈ আহিছিল। ডিঙিটো তাইৰ শুকাই যোৱাৰ দৰে লাগিছিল। কিয় মাতিছে, কিয় মাতিছে তাইক এই মাজ নিশা—এক নিৰ্জ্জন কক্ষলৈ? অলপ সময়ৰ আগতে, মাথোন অলপ সময়ৰ আগতে এই মানুহজনৰ সান্ত্ব্য গ্ৰাসৰ পৰা সাৰি গৈছিল। এতিয়া, এতিয়া তাই আক' যাব লাগিব। লাহে লাহে তাই পিচুৱাই আহিল আক কোঠাৰ পৰা ওলাই দৌৰ মাৰিব খুজিলে। কিছু দেখিলে বংমহলৰ সকলো ছৱাৰ-খিৰিকী বন্ধ। সামান্য উত্তেজনাও প্ৰকাশ নকৰালৈ শঙ্কৰ বকুৱাই কমাবাঈক আক' ওচৰলৈ মাতিলে। বচি বন্ধা পুতলা এটাৰ দৰেই তাই আগুৱাই গ'ল। সমুখত ব'লগৈ।

—বেশা!

টুকু খাই উঠিল কমাবাঈ। বেশা! এইবাৰ তাই শঙ্কৰ বকুৱাৰ চকুলৈ চালে, এইবাৰ তাই কেইখোজমান আগুৱাই গ'ল, এইবাৰ তাই সকলো সাহস গোটাই লৈ বকুৱাৰ প্ৰত্যাশ্বান গ্ৰহণ কৰিবলৈ সাজু হ'ল। ক'লে—মালিক! আপ মুখে……মালিক, আপুনি মোক ইমান বেয়া শব্দেৰে কিয় গালি পাৰিছে? অনুগ্ৰহ কৰি

আপুনি আপোনাৰ পুতেকক মাতি আনক—আক তেখেতেই স্থিৰ কৰি দিয়ক এইখন ঘৰত মোৰ স্থান কি!

কোৰ খোৱা সাপৰ দৰে শঙ্কৰ বকুৱা এইবাৰ ফোঁচ কৰি উঠিল। তাৰ মানে? ইমানখিনি কথা এজনী সামান্য ছোৱালীয়ে মুখৰ আগত কৈ দিব পাৰিলে? খঙত তেওঁৰ সৰ্বশৰীৰ ঘামি উঠিল। ইচ্ছা হ'ল তাইৰ মুখখনত প্ৰচণ্ড ঘোঁচা এটা বহুৱাই দিব। কিন্তু তাৰ পৰিবৰ্তে শঙ্কৰ বকুৱাই কমাবাঈৰ হাত তখনত খামুচি ধৰিলে। তাই আচাৰ মাৰি দিলে। এইবাৰ ধৰিলে তাইৰ চুলিকোছাত। তাৰ পাচত তাইক সাৱটি ধৰিলে, মুখত সোপা দি ধৰিলে। তাই গাৰ সকলো শক্তিকে বকুৱাৰ বুকুত কামুৰি ধৰিলে আক সেই যন্ত্ৰণাৰ পৰা আত্মবন্ধা কৰিবলৈকে বকুৱাই তাইৰ ডিঙিটোত চেপা মাৰি ধৰিলে। জোৰেৰে, আক জোৰেৰে। এটা মুহূৰ্ত্তত তেওঁৰ হাতৰ টিপা শিথিল হৈ পৰিল। মন কৰিলে, কমাবাঈৰ মুখখন বীভৎস হৈ উঠিছে, মন কৰিলে……নাই নাই আক একো মন কৰিব নোৱাৰিলে। ক'ব নোৱাৰাকৈ হাতৰ টিপাটো এৰি দিলে আক লগে লগে মাটিত ঢলি পৰিল কমাবাঈ। কি হ'ল, এয়া কি হ'ল? কি কৰিলে শঙ্কৰ বকুৱাই? এই অলপ আগতে এইজনী ছোৱালীয়ে বংমহলত নাচিছিল, এই অলপ আগতে এইজনী ছোৱালীয়ে সুৰাপাত্ৰ পূৰ্ণ কৰি তেওঁৰ সমুখত দাঙি ধৰিছিল, এই অলপ আগতে শঙ্কৰ বকুৱাৰ মুখে মুখে উত্তৰ দিছিল, অলপ আগতে তেওঁৰ বুকুত কামোৰ মাৰি ধৰিছিল। তেনেহলে এইজনী ছোৱালীৰ কি হ'ল? শঙ্কৰ বকুৱাই তাইক কি কৰিলে? নাই, নাই—একো কৰা নাই। শঙ্কৰ বকুৱাই একো কৰা নাই! নাই কৰা? কিন্তু এয়া তেওঁৰ ভবিষ্যত ওচৰত লুটিখাই কোন পৰি আছে? ইমান বীভৎস মুখ ভঙ্গীৰে কমাবায়ে কালৈ চাই আছে? কি চাইছে? শঙ্কৰ বকুৱাৰ ভয় লাগিল। বৰ ভয় লাগিল। জীৱনত প্ৰথমবাৰৰ বাবে শঙ্কৰ বকুৱাই দৰমহা দি বখা সঁচাৰীৰ বাবে ভয় খাইছে। 'আজি এজনী

বান্ধীজীলৈ তেওঁৰ ভয় লাগিছে। কিয় তেনেদৰে তাই চাই আছে? হাত-ভৰিবোৰ তাইৰ কিয় কোছ খাই গৈছে? নাই, নাই, ইক্ৰাল, ইক্ৰালখা। জোৰেৰে, বৰ জোৰেৰে তেওঁ চিঞৰি দিলে। কিন্তু, কিন্তু, নাই, নাই কোনো আহিব নালাগে। এই ঘৰলৈ কোনো সোমাব নালাগে, কোনো সোমাব নোৱাৰে। আক', আক' এবাৰ বকুৱাই কমাৰাঙ্গলৈ চালে। ইচ্ছা হ'ল তাইৰ গাত হাত দি চাব। তাইৰ গাত হাত দিবলৈ বুলি চাপৰিব খুজি আক' তেওঁ বৈ গ'ল। কমাৰাঙ্গৰ অপলক দৃষ্টিয়ে বিব্রত কৰি তুলিলে শঙ্কৰ বকুৱাক। কি হ'ল, এয়া কি হ'ল? কমাৰাঙ্গক এইদৰে ডিঙি টেপা দিবলৈ তেওঁ মাতি আনিছিল জানো? কমাৰাঙ্গক এইদৰে হত্যা কৰি পেলোৱাৰ কথা তেওঁ ভাবিব পাৰিছিল জানো? এটি অসহায় গাভৰু জীৱনৰ স্পন্দন তেওঁৰ হাততেই চিৰদিনৰ বাবে বন্ধ হৈ যাব বুলি তেওঁ ভাবিছিল জানো? নাই, নাই, তেনে চিন্তা তেওঁ কেতিয়াও কৰা নাছিল। কমাৰাঙ্গক তেওঁ কেতিয়াও হত্যা কৰা নাই, কমাৰাঙ্গক তেওঁ কেতিয়াও মাৰি পেলাব খোজা নাই। কিন্তু এয়া কোন? এক দৃষ্টিৰে কমাৰায়ে কালৈ চাই আছে? মুখখন ইমান ভয় লগা কিয় হৈছে? কোৱাৰিয়েদি কিয় তেজ বৈ আহিছে? কমাৰায়ে সঁচাকৈয়ে বকুৱালৈকে চাই আছে? কেনিবা দৌৰি পলায় যোৱাৰ কথা চিন্তা কৰিলে শঙ্কৰ বকুৱাই। জীৱনত কোনো দিন এই মানুহজন ইমান চঞ্চল হৈ পৰা নাছিল, ইমান আবেগ বিহ্বল হৈ পৰা নাছিল, ইমান শঙ্কা-কাৰত্ব হৈ পৰা নাছিল। আজিও তেওঁ বিহ্বল নহয়। ভাল হ'ল, কমাৰাঙ্গ নামৰ এজনী 'বেশ্যা'ৰ মৃত্যু হ'ল। কমাৰাঙ্গ মৰিলে কাৰ কি হ'ব? কাৰো একো নহয়। এজনী সাধাৰণ নাচনী ছোৱালী পৃথিৱীৰ পৰা নাইকিয়া হৈ গ'লে—কাৰো একো অপকাৰ নহয়। বৰং বকুৱাই এটা জটিল সমস্যাৰ অন্ত পেলালে। শৈলেনৰ অসহ্য প্ৰেমৰ যতি পেলালে। 'বেলিফুল'ক সম্ভাৱ্য বিপদৰ পৰা বক্ষা কৰিলে।

শঙ্কৰ বকুৱা লাহে লাহে বাহিৰলৈ ওলাই আহিল। বাহিৰত অলপ জুৰ বতাহ লোৱাৰ চেষ্টা কৰিলে। নাই, বাহিৰৰ বতাহো কিবা উত্তপ্ত হৈ পৰিছে। ক'তো শান্তি নাই। কিন্তু কমাৰাঙ্গৰ মৰাশটো এতিয়া কি কৰা যায়? কেনেকৈ, কেনেকৈ যদি কথাটো.....ওহোঁ, সেইটো হ'বলৈ দিব নোৱাৰি। এতিয়াই, এই মুহূৰ্ততে সেই মৰাশটো আঁতৰাই দিব লাগিব। কিন্তু কেনেকৈ?

শঙ্কৰ বকুৱা লাহে লাহে ইক্ৰালখাৰ ফালে আগুৱাই গ'ল।

শোৱনি কোঠাৰ বিছনাত বহি বহি স্বৰ্ণপ্ৰভাই বাট চাই নাছিল—বকুৱালৈকে। বহুত নিশা হৈ গ'ল। বংমহলৰ পৰা তেওঁক এ গাওঁ থৈ যোৱাহি নাই। বংমহলত নাচৰ আয়োজনৰ দিন ধৰি ক্ৰভাৱে স্বৰ্ণপ্ৰভা বকুৱাৰ দ্বাৰা উপেক্ষিত হলেও, এইখন বিছনাত এ গা নাথাকিলে স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ নিজকে বৰ অকলশৰীয়া যেন লাগে। স্বৰ্ণপ্ৰভাই জানে—মদ খাই খাই একেবাৰে অচেতন হৈ পৰি থাকিব বকুৱা, তথাপি তেওঁ থাকিব, বকুৱানীৰ কাষতে থাকিব। সুদীৰ্ঘ দিন ধৰি একেলগে, একেখন বিছনাতে শুই অহা এই মানুহজন তেওঁৰ কাষত থাকে। কিন্তু ইমান সময় মানুহজন বংমহলৰ পৰা অহা নাই কিয়? গোৱেক্ষাইতক দেখোন কেতিয়াবাই লৈ যোৱা হ'ল, অতিথি জমিদাৰ চৌধুৰীক দেখোন কেতিয়াবাই শুবলৈ দিয়া হ'ল। তেনেহলে বকুৱা এতিয়াও বংঘৰতেই শুই আছে নেকি? ইক্ৰাল আক মনেশ্বৰ লৈ গ'ল? সিহঁতে ইমান দেৰি বকুৱাক থৈ যোৱাহি নাই কিয়? বাঁজীজনী এতিয়াও বংমহলতেই আছে নেকি? বাঁজীজনীলৈ মনত পৰি স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ মনটো কোঁচ খাই গ'ল। অকাৰণতে তেওঁৰ খং উঠিল বাঁজীজনীলৈ। বকুৱালৈ, তথাপি শঙ্কৰ বকুৱাক তেওঁ বিচাৰে, শঙ্কৰ বকুৱাই যিহকে ভাল পায় তাকেই কবক, কিন্তু বকুৱানীক যেন দূৰ কৰি নি।

নিজৰ অজ্ঞাতে বৈ অহা চকুপানীখিনি মটি লৈ বকুৱানী বিছনাৰ পৰা উঠিল। শুবলৈ আৰু মন যোৱা নাই। বহুত নিশা এনেদৰে উজাগৰে কটাইছে। বহুত নিশা। বংমহলত বাঈজী আৰু গোৱেঙ্কাইঁতৰ অনুপ্ৰবেশ যেতিয়াৰ পৰা হ'ল, তেতিয়াৰ পৰাই, ক'বলৈ গ'লে— তেতিয়াৰ পৰাই। তথাপি বকুৱা তেওঁৰ কাষতেই শুই থাকেহি। দোভাগ নিশা হলেও মানুহজনক সেইখন বিছনাতেই শুৱাই থৈ যোৱা হয়। সেই সময়ত তেওঁ আৰু স্বৰ্ণপ্ৰভা নামৰ প্ৰৌঢ়া পত্নীক নিবিচাৰে, বিচবাৰ প্ৰয়োজনো নাথাকে। স্বৰ্ণপ্ৰভাই তাতো আপত্তি কৰা নাই। শঙ্কৰ বকুৱা একেখন বিছনাতে শুই থাকুক, সেয়ে হ'ব। কিন্তু দোভাগ নিশা যে কেতিয়াবাই পাৰ হৈ গ'ল। শোৱনি ঘৰৰ কোঠাৰ দুৱাৰ এতিয়াও খোলা আছে। শঙ্কৰ বকুৱাৰ অপেক্ষাত তেওঁ এতিয়াও চকু টিপ নমবাকৈ আছে। কিন্তু তেওঁক, শঙ্কৰ বকুৱা মনেশ্বৰহঁতে এতিয়াও থৈ যোৱাহি নাই।

স্বৰ্ণপ্ৰভা লাহে লাহে শোৱনি কোঠাৰ পৰা ওলাই আহি বংমহলৰ কাষ পালেহি। বংমহলৰ উজ্জল পোহৰ এতিয়া নাইকিয়া হৈছে। ক্ষীণ পোহৰ এটি অৱশ্যে এতিয়াও আছে। স্বৰ্ণপ্ৰভাই লক্ষ্য কৰিলে—এতিয়াও বংমহলৰ দুৱাৰ খোলা আছে। বকুৱা তাতেই শুই আছে নেকি তেনেহলে? অকলে? মাটিৰ বিছনাত? ইকুৱাল-মনেশ্বৰে বকুৱাক দাঙি নি শোৱনি কোঠাৰ বিছনাত শুৱাই থৈ আহিবলৈ পাহৰিলে নেকি? লাহে লাহে স্বৰ্ণপ্ৰভা সোমাই আহিল। নাই, কোনো নাই। কিন্তু দুৱাৰ খোলা ব'ল কিয়? হঠাতে স্বৰ্ণপ্ৰভাৰ কাণত পৰিল বংমহলৰ ভিতৰত থকা ড্ৰেছিং কমটোৰ পৰা কেইটামান অস্পষ্ট শব্দ ভাহি আহিছে। কোন? বংমহলৰ এই ভিতৰ কোঠাত মাজ নিশা কোন আছে। বিলাতি মদ খাই অচেতন হৈ থকা বকুৱাৰ প্ৰতি কোনেও একো অত্যাচাৰ কৰা নাইতো! স্বৰ্ণপ্ৰভা আগুৱাই গ'ল। দেখিলে, সেইটো কোঠাৰো দুৱাৰ খোলা আছে।

স্বৰ্ণপ্ৰভা আগ বাঢ়িল।